

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XX

B

22

NAPOLI

**DE JURISPRU-
DENTIÆ ROMANÆ STUDIO
RECTE CONFORMANDO; CITIUSQ.
ac facilius (superatis difficultatibus & impedimentis
ejus) docendo, discendo, & exercendo:**

I T E M

**DE TOTO HODIerno JURE CHRISTIANO-
Romano: ejusque libris: & autoribus variis, pro varietate perio-
dorum ac mutationum Imperii, & Imperantium: ubi & de variis
generibus Juris, scripti, non scripti, Ecclesiastici, Politici, antiqui,
novi, necessarij, præsumti &c; deq; illorum inter se generum;
quo ad probationis prærogativam; Comparatione, & Allega-
tionem:**

DIATRIBÆ TRES:

Ex optimorum ea de re scriptorum collatione.

Coronidis vice est **ORATIO**

*De privilegiis & honoribus peculiaribus Studioforum
ac Professorum.*

**JOHAN. CALV. alijs Rahl/ VVetterani, Jur. Doct. Aca-
dem. Heidelb. Profef. studio edita:**

*Editionem suadente celeberrimo & clarissimo ICTO, DN.
DIONYSIO GOTHOFREDO &c.*

**HERBORNÆ NASSOVIORUM
Excudebat Christophorus Corvinus.**

c l o 1 0 c.

AMPLISSIMO ET
CONSULTISSIMO VIRO, DN.
GEORGIO MICHAELI LINGELSHEMI-
O, J. U. D. Clarissimo, supremæ Electoralis Pa-
latiniatus Curiaë Consiliario intimo, Do-
mino ac Patrono plurimum
observando.

VASTUM hodierni Juris Romani
studium; Amplissime & Consul-
tissime Dn. Lingelshemi, Patrono
plurimum colende; qui rectius
conformari, qui solidius, funda-
mentis veris recte perceptis, qui
facilius, difficultatibus & obstaculis remotis, tum
doceri, tum addisci queat; de eo varii variè. Qui-
nam verò inter ceteros, & in quibusdam, elegan-
tius de eo & accuratius censuerint, ex sedula ipso-
rum inter sese collatione, adhibita Dialecticæ Me-
thodi ac Judicii cynosura, deprehendere licuit, &
consignare libuit. Difficultates varia, ac ferme cui-
vis Juridicum istud pelagus ingresso, nimis obvia
sunt. Remedia, partim in homine, partim in arte.
In homine, tum Naturæ (seu Dei potius) munere
concessa ad tradendas dexteritas, & ad percipien-

E P I S T O L A

*das literas docilitas: tum sedula docentis pariter ac
 discantis & diligentia, & in proposito constantia:
 eaq; non tantum in doctrina seu theoria, sed in exer-
 citatione quoq; seu praxi, tum scholastica, tum fo-
 rensi: adhibita utrobq; assidua Numinis divini in-
 vocatione. Artis, hoc est, Jurisprudentia ipsius, sub-
 sidia, & adversum difficultates istas remedia, sunt
 τῶν πᾶσιν ἀμάλια quaedam, eaq; ceu ale & scala, quibus
 ad inclytam illam inclyta Themidos arcem & ci-
 tius & tutius ascenditur: τῶν πᾶσιν ἀμάλια, inquam,
 tum comunia & generalia, tum specialia, & ipsam
 Jurisprudentia τῶν ἀμάλια attingentia. Communia, ut
 Dialectica imprimis, deinde Rhetorica, ejusq; comes
 Eloquentia. Specialia, vel ipsius τῶν ἀμάλια prima &
 materialia continent principia, vel ejus jam infor-
 mata, & in variis Jurisprudentia nostrae volumini-
 bus descripta, methodicam & rotundam synopsis.
 Illius generis sunt, partim Ethica & Politica, Po-
 liticorumq; & Oratorum politica tractantium scri-
 pta; partim historia, tum sacra, tum profana, prae-
 sertim Romana: hujus vero methodica & perspicua
 compendia, ex ipsa interiore totius prolixi Corporis
 Juridici massa synoptice, hoc est, generatim ac suc-
 cincte, decisa, itemq; methodice digesta, & sic longi
 in vasto Juris Oceano conficiendi itineris rectam &
 compendiosam viam monstrantia. Caterum de mo-
 do ac ratione legitima ipsam Juris artem tum accu-
 rate secundum τῶν ἀμάλια istas & normas singil-
 latim*

D E D I C A T O R I A.

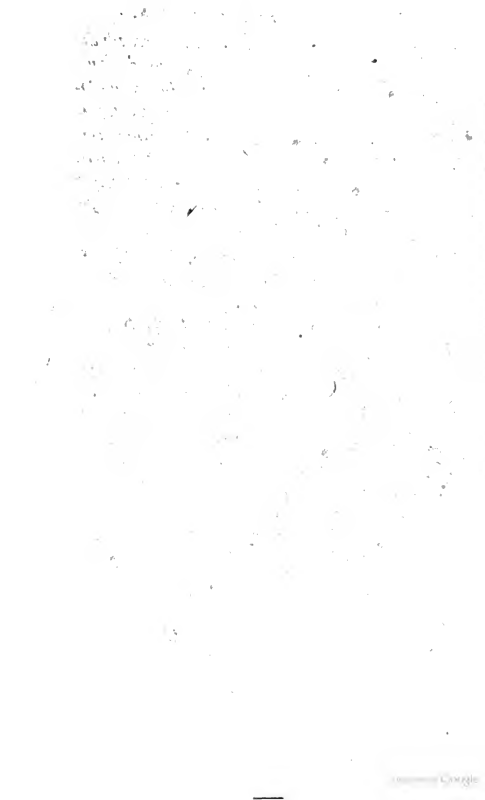
latim conformandi, tum conformatam docendi, discendi, & exercendi, in frá suis locis plenius edisserui: tandemq; aliquid de toto présente Christiano-Romano Jure; ejusq; libris; autoribus; ac principiis: quin & de variis generibus juris, scripti, non scripti, Ecclesiastici, politici, antiqui, novi, necessarii, presumpti &c. Deq; illorum inter se generum, quo ad probationis prerogativam, Comparatione, & Allegatione &c. (quandoquidem & hoc ad instituti hujus mei rationem necessarium videbatur) adjeci. Tuo veró Amplissimo Nomini, Clarissime Dn. Lingelshemi, levidense hoc opusculum consecravi: ut pro eximia illa in me tua, quam sat expertus sum, benevolentia, aliquo modo gratum me exhiberem, aut aliquam saltem grati animi significationē propalám ostenderem. Quod ut equi boniq;, donec Deus meliora, consulas, meq; ac studia mea fideliter tibi commendata habeas, enixé oro. Vale, Mecenas observande, ac bene de me mereri, quod & facis, perge.

Amplit. T.

Addictiss.

Johan. Calvin. Acade.
Profess.

A ij

De

JURISPRUDENTIÆ

ROMANÆ STUDIO RECTE

CONFORMANDO; FACILIUS

docendo, discendo & exer-
cendo.

ANTA est exercitiorum liberalium
in quavis doctrina, tum privato-
rum, tum publicorum, utilitas: tan-
tus, qui ad eorundem exinde cultor-
es uberrimè redundat, fructus; imò

verò necessitas; ut non minus scité quàm veré
M. ille Cicero ad Trebatium Jurisconsultum
universim ac generatim asseveret: Nullam ar-
tem sine exercitatione vel percipi vel perfici
posse. Etenim infirma est artis (ut Cornificius
ad Herenñium attestatur) in omni disciplina
præceptio, sine summa assiduitate exercitatio-
nis: quandoquidem usus frequens, (eodem
Cicerone de oratore teste) omnium magistro-
rum præcepta superat. Dabit is igitur, Audito-
res, pro benignitate & æquitate vestra, ut pri-
dem aliis, ita nunc mihi quoque veniam (atq;
ut detis, quæso) si non gloriolæ inanis deside-

rio, non contendendi animo, non audacioris alicujus confidentiæ stimulo, impulsus; sed & mei, & juvētutis exercēde studio permotus, consentientibus in illud ac suffragantibus clarissimis Academiae & facultatis Juridicę proceribus, in augustam hanc Cathedram conscendā: materiamq; é corpore Juris desumptam, eamq; & fructuosam & jucundam, quantā potero brevitate ac perspicuitate, excutiam. Sed cūm laudabili more hætenus receptum & usurpatum sit, quin & res ipsa propemodum id flagitet, de literis ac disciplinis illis, quas expositurus aliquis sit, præfari: nihil video nunc potius, nihil prius, quàm de Jurisprudentiæ studio generatim aliquid mihi hoc tempore præmittendum esse.

Dicam ergo, Deo bene fortunante, principio quidem de præcipuis Jurisprudentiæ (præsertim Romanę) laudibus & commoditatibus: deinde veró de præcipuis difficultatibus; quæ laudes illas, quantumvis illustrissimas, quandantenus obscurant, partim causis, partim remediis; ut ita nimirum constet, quo pacto quis & facilius, & si fundamenta spectes, solidius in Jurisprudentiæ studio proficere queat. Sed de laudibus istis concisius: de difficultatum causis & facilitatis comparandæ remediis, pauló largius dicam.

Quod dum peragere instituo, vos universos ac singulos, Auditores, quantā possum observantia

rvantia & diligentia, enixé oro, ut me solita
 :stra benignitate excipere ac breviter de pro-
 sposito argumento perorantem benevolo & æ-
 io animo attendere non dedignemini. Da-
 tur à nobis opera ut res tota, quàm fieri potest
 peditissimé, peragatur. Jurisprudētia igitur
 itá definitione Celsi l. l. de just. & jure exordi-
 nur) est ars æqui boni ad politia scil. felicitati-
 m prudenter ac justé administrandi: vel est
 ris ad populi salutem secundum justitiæ nor-
 am prudenter in politia administrandi scien-
 a (sic enim salus populi secundum 12. tab. le-
 em, suprema lex esto.) Jus veró est; quicquid
 udentia & justitia dicitante, æquum bonum,
 oc est honestum & utile, seu honestum ac salu-
 re est; quicquid justé & honesté prodest: siqui-
 em M. Tullio in officiis teste, nihil revera utile,
 od non idem honestum ac justum: & vicif-
 m, nihil revera, seu ex veræ prudentiæ præscri-
 o, justum & honestum, quod non idem & uti-
 & salutare.

Recté namque Socrates execrari solebat
 os qui primi utilitatem ab honestate sejunxif-
 nt, & res natura, ac rei veritate conjunctissi-
 as opinionibus hominum distraxissent. (Te-
 is Plato in Phædro, & alibi.) Sunt enim ut The-
 logis Christianis, sic Philosophis quoq; sine-
 oribus, ut Socrati, ut Platoni, ut Aristoteli, ut
 iceroni, res conjunctissimæ & indivulsæ, vera

prudencia & justitia politica; quandoquidem communis & indivulsus utriusque finis, est honestas & salus populi seu politiae: honestas, inquam, & utilitas: atque haec ipsae a se invicem indivulsae, si modo verae, & incorruptae, non autem simulatae sint. Quó nimirum & Celsus respexisse videtur, cum Jurisprudentiam non artem boni, non artem aequi definiret, sed boni & aequi (id quod prisci una voce aequum-bonum nuncupabant) quó item & Ulpianus respexisse, cum JC^{tos} veram & non simulatam Philosophiam, hoc est, non Sophisticam & ob inanes & inertes contemplationum subtilitates ac privati caudicorum quaestus cupiditates, Reipub. nec utile, nec fructuosam; affectare scriberet: quippe vetus erat illa Socratis & Platonis querimonia adversus Pseudotheoricós inanibus tantum contemplationibus deditos, itemque adversus avaros & turpis lucri cupidos, rabulas ac sophistas, utrosque nimirum honestate ab utilitate, ac vicissim segregantes. Quae sane disputationes ac querelae Ulpiano ac veteribus illis Jurisprudentiae coryphaeis ex priscorum monumentis haud incognitae esse poterant.

Enimvero Jurisprudentia, quae Ulpiani tempore dicebatur, quaeque nunc dicitur, nihil aliud omnino est, quam quae antiquitus semper ad Ciceronis usque tempora Politica fuerat. Nil, inquam, aliud nunc est Jurisprudentia, nisi
plenior

lenior quædam magisq; realis & practica, atq; deo tanquam dicas exemplaris Politica, certæ nimirum ac speciali politiæ, imperio, vel regno commodata.

Sed hætenus definitio Jurisprudentiæ, eisque prima, quibus hæc nititur, principia exposita sunt. Unde & objectum ejusdem, itemq; nis ac forma (quibus nimirum principia ista continentur) facile patescit. Objectum quippe st æquum bonum, seu jus unicuique politiæ & imperio conveniens: Forma est prudentiæ & justitiæ civilis, quó ad jus illud ac politiã illam, præscriptum: seu prudentia & justitia civilis honesta & utilia tum imperantibus tum obtemperantibus præscribens, ac suum cuique tribuens: finis denique salus populi, seu politiæ felicitas: hoc est, honesté ac pié, commodé & tranquillé vivendi prosperitas. Quantæ sunt ergo Politicæ Philosophiæ laudes & utilitates (quæ iné & longé plurimæ & longé maximæ atque illustrissimæ sunt) tantæ profectó Jurisprudentiæ quoque laudes & utilitates fuerint: quin imó ipse adhuc tantó illustriores illis, quantó Jurisprudentia magis quàm Politica, tum realis st, tum practica & actiosa.

Quamobrem, Auditores, hæc, hæc illa vera est, & non simulata Philosophia, de qua Ulpianus l. i. ff. de just. & jure: Jurisprudentia, inquam, Auditores, justitiæ ac prudentiæ normam

secuta; recteque & legitimè tum descripta, tum exulta; est illa vera minimèq; fucata vel simulata Philosophia. Hæc, hæc, est illa, quæ facit, ut non foveantur duntaxat & nutriantur, adeoq; ut vivant homines, sed etiam, ut unâ congregati simul vivant, sed etiã ut piè & honestè, tranquillè & pacatè, commodè ac prosperè & vivant, & unâ vivant. Hæc est illa, quæ politicam hominum inter homines communio- nem ac societatem tuetur ac firmat: quæq; ad eandem tuendam ac firmandam innumera & saluberrima omnis generis bona, tum externa, tum interna, tum corporis, tum animi, tum naturalia, tum industriã & arte parta, procurat: hæc est illa, quæ Respub. & Imperia prudenter constituit; quæ magistratus, principes ac reges piè rectèque instruit; quæ bonas leges condit, quæ judicia, curias, senatus & consistoria regit ac fulcit, quæ scholas & ecclesias, artes ac disciplinas aperit ac nutrit, quæ moratos omniq; virtute ac eruditione instructos cives reddit: hæc est illa, quæ ad Respub. constituendas, ad gentes, ad familias, ad illustres prosapias concilian- das & constabiliendas, ad scholas liberalium disciplinarum, artium & artificiorum aperiendas: hæc est illa, quæ ad civilem honestatem conservandam, ad communem hujus vitæ sustentationem, ad veram veræ humanitatis libertatem, decorum ac liberalitatem, ad publi- cam pa-

am pacem, tranquillitatem ac prosperitatem comparandam & confirmandam varia & necessaria omnis generis bona procurat.

Proinde quàm laudabile, quàm utile, quamque salutare est, habere politias & respub. rectâ & legitimâ imperii formâ prudenter constitutas: habere principatus & regna probè fundata & solidèq; firmata: habere prudentes & clementes, justos & fortes reges, magistratus ac principes, circumspectos & æquos provinciarum ac numerum civilium gubernatores; habere bonas leges, judicia, curias, senatus & consistoria; habere scholas & Ecclesias piè rectèque constitutas, omnis generis artes ac disciplinas, tum philosophicas tum mechanicas; habere bonos viros, artes, artifices & opifices; habere prudentes omnibusque virtutibus ac doctrinis præcellentes ecclesiarum præsules, scholarum moderatores, magistrum conditores & interpretes curiarum, senatus & judiciorum præsides, consiliarios, & professores, amicabiles pacis concordiaeq; civilis componitores, litium & controversiarum diffinitores: quàm laudabile denique, quàm utile & salutare est, habere omnia omnis generis & isthæc & singula & universa piè, decorè ac prosperè tum constituenda, tum conservanda, amplificanda, ritè parta & accumulata bona que præsidia: tam laudabilis quoque, tam utilis, tam salutaris est illa veræ & non simulatæ

Philosophiæ, hoc est, Jurisprudentiæ disciplina, rectè exulta: quam non immeritò cum Aristotele lib. I. Ethicorum Nicomachicorum scientiarum & artium omnium ἀρχιτεκτονικωτάτην appellaveris.

Videtis, Auditores, augustam illam Jurisprudentiæ ac Themidos sacre dignitatem vel potius majestatem? animadvertitis eximiam ejus jucunditatem? perspicitis summam ejus utilitatem?

Quamobrem eleganter & graviter Ulpianus l. I §. 5. ff. de extraord. cognitionibus, Juris civilis sapientiam pronunciat esse rem sanctissimam, nec ullo precio nummario (sic enim loquitur) æstimandam vel dehonestandam. Apagesis ergo, Caligula turpissime & iniquissime, qui omnem Jurisprudentiæ, omnem scientiæ JC^{torum} usum abolere tentabas (velut historia testatur) qui te effecturum jactabas, ut JC^{ti} propediem nil responderent præter Eccum (sic enim Connanus cap. 15. lib. 1. legendum existimat) præter Eccum, inquam; hoc est, Ecce illum, nempe Caligulam, cujus vox atq; voluntas sublatis legibus, sublato Jure Civili, exterminatis JC^{tis}, abrogatis judiciis, omnibus loco legis ac juris foret. Quantò gravius, quantò æquius, quantò honorificentius in Politicis suis Aristoteles? ubi lex imperat, ait, ibi Deus & ratio imperat: sed ubi homo, ibi affectus & belua: Quantò etiam gravius

avius & æquius M. ille Tullius 2. Philipp. & l. 1. legibus? Lex nihil aliud est, inquit, nisi recta summa á numine deorum tracta ratio, jubens ea quæ faciēda sunt, ac prohibens contraria. l. 2. offic. leges sunt inventæ, quæ cum omnis unâ & eadem voce loquerentur: Et pro Cæcina: Nihil est in civitate tam diligēter retinendum quàm Jus Civile: Etenim hoc sublato, nihil est quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid alienum sit: nihil quod æquale inter omnes atq; unum omnibus esse possit. Et ibidem pauló póst: Qui Jus Civile conemendum putat, is vincula revellit non mólo judiciorum, sed æquitatis etiam & utilitatis, vitæq; communis. Quantó gravius idem quoq; Cicero? quanto æquius? quantoq; honorificentius de JC^{is}, I. de oratore: Domus JC^{is} (ait) totius est oraculum civitatis. Etenim, ut est l. 1. ff. de iust. & jur. meritó quis JC^{os} sacerdotes Juris appellet: quandoquidem justitiam colunt, boni & æqui notitiam profitentur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solúm metu pœnarum, verúm etiam præmiorum exhortatione efficere cupientes: quandoquidem virtutum præmia bene merentibus tribui convenit, ut est l. 4. C. de statutis: ac pœnarum metu ii, qui ad peccandum proclives, arcendi sunt, l. 57. C. de Episc. & cler.

Quantó gravius? quantó æquius? quantó

sapientius & honorificentius Divus ille noster Justinianus in Codice ac Novellis plurimis: Princeps, ait, custos ac patronus pietatis, Ecclesiæ & religionis esse debet, custos atq; patronus scholarum, omniumq; bonarum artium, virtutum ac disciplinarū. Princeps custos justitiæ, custos legum, custos juris ac judiciorum esse debet, l. 35. C. de inoffic. testamento, & canone 23. quæst. 5. causa 23. & N. 30. c. 9. Etenim inter homines nihil unquam extitit robustius justitiâ, vel pulchrius, quôdque Deum & Imperatorem seu principē placare magis & conciliare possit, ut in eadem N. dicitur. Nec Lucifer, nec hesperus, ita pulcher, ita clarus, ita serenus est, ut justitia, ait 5. Ethicorum Aristoteles. Leges verô Rebus pub. & civitatibus idem præstant, quod pater liberis: leges divinas & humanas res bene disponunt, omnemq; iniquitatem expellunt; l. 1. §. 1. C. de veter. jur. enucl. Leges decenter ferre & accuraté custodire, summum bonum est, N. 161. in præfatione. Quam salutaria & necessaria sunt morbis medicamenta: tam salutaria quoq; & necessaria sunt Jura negotiis humanis, N. 111. in præfatione. Judiciâ deniq; vera, in quibus præsertim Sacramenta rité & præstantur & servantur, sunt æquitatis delubra, & tanquam Dei sacraria, in quibus Deus loco hominum judex est causarum, l. 2. §. 5. C. de jure juran.

Quamobrem, Auditores, Jurisprudentiæ
usus

us non minor inter homines est, quàm panis, iam aquæ, non minor quàm aëris, quàm solis: dignitas autem multo etiam præstantior.

O igitur Jurisprudencia vitæ civilis confidit, omnium actionum magistra! Tu urbes ac politias veras peperisti, partes conservasti, leges muniisti, morum ac disciplinæ vinculo colligasti: tu pacem & concordiam civibus, incrementa civitatibus, honores, dignitates, fortunas & opes tui cultoribus confers: tu vitæ communitatem, hominum inter homines societatem justis conversationibus ac domiciliis, justis conjugis, justis contractibus & commerciis conglutinas, devincis ac sustentas: tu & Deo gratissima & universæ Reipub. fructuosissima merito perhiberis: tuo præsidio & boni ab injuris propugnantur, & improbi, ne istos lædant, verentur: tuo beneficio & domi & foris, & in privatis & in publicis negotiis, in arbitriis, in judiciis, in pactis & rebus contrahendis aut transendis, tum honestè tum securè versantur: per quid nostrum, quid alienum, quid communitatis sit, exploratum habemus: per te patrimonium, hæreditates, fundos, liberos, uxores, adeoque in cuncta, quæ vel nostra vel nobis chara sunt, statilia, tuta & inviolata, facta tecta que possidemus: retinemus: per te familias & œconomias, res pub. ac politias, solis ac solidis legum & judiciorum incorruptorum firmanentis longè,

longeque firmiús, quám innumeris arcibus ac propugnaculis defensas, munitas, & custoditas tenemus.

Videtis, Auditores, augustam illam Jurisprudentiæ dignitatem, vel potius majestatem? animadvertitis eximiam ejus jucunditatem? perspicitis summam ejus utilitatem? cognoscitis infinitam ejus & illustrissimam laudem?

Sed longiús in hac prima institutæ commendationis materia excurrit oratio: Itaq; ad alterum nunc ejus membrum progrediamur, deq; eo scholasticé magis quám Rhetoricé dispiciamus.

Quanquam igitur, Auditores, tot tantæq; divæ illius Themidos ac Jurisprudentiæ, præsertim Romanæ, laudes sũnt: tamen eas ipsas, quantumvis illustrissimas, exosa plerisq; & invidiosa, quam causantur, difficultas, haud leviter obscurare atque obfuscare videtur: de cujus difficultatis partim causis, partim remediis, Auditores, breviter ac tenuiter differentem pro benignitate vestra ulterius attendatis, etiam atq; etiam quæso.

Omnis igitur Jurisprudentiæ Romanæ difficultas partim á rebus objectis ortum ducit, partim á Jure ac legibus ipsis, partim denique á personis & hominibus incommodiore via & modo, minusq; artificiosé Juris artem conformantibus. E quibus sané difficultatum causis,
 priores

iores duæ leviore ac tolerabiliores sunt, tertia verò potissima & gravissima est: atque hoc ipsum profectò non artis culpa, non methodi, non Jurisprudentiæ ipsius, sed artificum & doctorum, qui artem Juris non satis artificiosè tractarunt, culpâ.

Sed primùm de rebus. Objecta Juris ac legum, sunt res agendæ & actiones ipsæ: quibus utrisque cohærent circumstantiæ: Subsunt autem & artes ac disciplinæ, earumq; opera & effecta; quin & imperium ac politia ipsa: item varia omnis generis bona, opes ac possessiones hominum: de quæ illis omnibus quæstiones & controversiæ perpetuæ. Res agendæ verò infinitæ sunt: actiones infinitæ: circumstantiæ innumeræ: functiones politicorum munerum ac magistratuum admodum variæ: opes ac possessiones immensæ: artes multò plurimæ: opera & operationes earum diversissimæ: lites & controversiæ in horas singulas novæ & inusitatae.

Quorum omnium, & casuum præsertim, quæstionum, controversiarum ac negotiorum subinde novorum, vehementer perplexorum, singulis propè momentis ingruentium, varietas ac diversitas (caq; tanta, ut Pyrrhonii quondam & eorum similes, Aristotele in Ethicis teste, jus non natura & veritate certa, sed opinione mera constare putarint) non parum turbariteum, qui artis amplioris accuratè confor-

mandæ ac methodicé describendæ non satis peritus & exercitatus fuerit. Rerum itaque & antiquarum multitudo, & subinde novarum inventio, & particularium infinita confusio facit, ut omnes species, omnesq; incidentes casus legibus comprehendi haud possint, ut est leg. 12. ac seqq. ff. de legibus. Adhæc varia variarum rerum seu mutatio, seu abolitio, incertam sæpe numero reddit legum sententiam & interpretationem: Sic nummorū (exempli gratia) mutatio sæpius facta est: unde meritó dubitare possis, an id quod in Pandectis l. 7. ff. de jurisdic. item l. penult. & ult. ff. de in jus vocando, aliisque similibus locis de aureis dicitur, de iisne aureis accipi debeat, quibus Romani isto tempore utebantur, quo leges illæ primùm latæ fuerunt, an de iis, qui postmodum Justiniani ætate in usu erant, ac seculo leviores illis; an veró de nostratibus, qui adhuc leviores sunt, ut Budæus, & alii demonstrant.

In primis autem magna circumstantiarum vis atque varietas est: adeó quidem, ut crebró lex, quæ generatim ac prudenter lata justitiam & æquitatem summam cōtinet; certis quibusdam ex circumstantiis certisq; casibus injusta penitus & iniqua deprehendatur: idq; non legis aut legislatoris, sed diversitatis rerum ac circumstantiarum culpâ, velut graviter ac eleganter 5. Ethicorum Nicomachicorum Philosophus

phus admonuit, & JC^{us} l. si servum 91. §. sequitur. ff. de verb. obligat.

Haftenus de difficultate á Rebus, rerumq; circumstantiis orta: Nunc de ea quæ á legibus & Jure ipso dimanat. Hanc proinde fermé, ut & illam, infinitas causatur atque immensitas partim legum, partim librorum ac voluminum, rum quæ ante Imperatoris Justiniani tempora fuerunt, & é quibus Tribonianus ac socii jura, quibus nunc præcipué utimur, collegerunt: tum quæ contra Justiniani voluntatē hoc tam feraci librorum & commentariorum seculo nunc denuó evaserunt. Ad istam legum priscarum infinitatem quondam accedebat cryptica quædam ut subtilitas ac brevitatis, ita & obscuritas priscorum Juris autorum: quæ Tribonianū & collegas haud leviter exercuit: & quarum reliquæ in nostro Juris corpore hodieq; adhuc non paucos exercent.

Illam porró difficultatem varia, quæ paulatim hoc potissimū ævo extiterunt & invaluerunt, Juris nostri genera, admodum fovent ac promovent. Etenim ad Civile istud & Justinianum, ingravescente Paparum seu Pontificum authoritate, sensim adhibitum est Jus Canonicon: ac porró ad utrunque, Jus glossatum: item Feudale: ac tandem alia etiam: eaque varia Juris genera: qualia sunt ordinationes ac Recessus Imperii: consuetudines Imperii; Jura provin-

ciarum particularium Municipalia: communes ac receptæ Doctorem opiniones, consilia, repetitiones, conclusiones, variarum Rotarum aut Curiarum decisiones &c. quorum omnium hodie ratio habenda est.

Atque hæc de illa propemodum infinita legum ac librorum multitudine, deque variorum juris nostri generum recens tandem exorta diversitate. De legum namque Jurisprudentiæ Justinianæ mutilatione, contrarietate, tautologica reiteratione & confusione, mox in tertio causarum difficultatis istius capite, qua nimirum a personis hanc artem minus artificiosè tractantibus & conformantibus promanat, ac de qua nunc dicendum restat, expositurus sum. Ultima ergo difficultatis Jurisprudentiæ Romanæ causa, eaq; potissima & gravissima, velut supra dixi, in personis est, & in modo hanc artem tractandi: in personis, inquam, præcipuè docentium aut doctrinâ Juris Romani describentium; quadantenus etiam discipulorum & viam malè præmonstratam malè sequentium. De illis præcipuè nobis dicendū: nempe initio quidem de primis Juris Justiniani compositoribus Triboniano, Theophilo, & aliis gloriosi laboris sociis: tū de Juris ab illis compositi Doctores & Interpretibus; deq; modo componendi, docendi & interpretandi, quo illi utuntur.

Itaque Justinianus Imperator Romanorum
anno

anno Christi circiter quingentesimo vigesimo octavo, cum Jurisprudentiam infinita librorum ac voluminum mole confusam, & variis atque contrariis de Jure disputantium opinionibus implicatam atq; oppressam jacere perspexisset, heroicâ & præclarissimâ animi voluntate Jurisprudentiam instaurare, emendare, artificiosè conformare & illustrare cœpit: sed in magna rerum ad tantam tantæ molis ac ponderis architectationem necessariarum penuria. Usus enim est ad institutū istud perficiendum consilio & opera hominum doctorū ac peritorum quidē, ut tum tempora ferebant: sed qui solidæ eruditionis laude, & in primis Dialectico judicii ac methodi acumine ac dexteritate humaniorumq; artium & linguarum instrumēto summè necessatio magna ex parte destituerentur. Quó & illud incommodi accessit, quód Tribonianus & compilatores reliqui, cum decenniū minimum isti labori præscriptum haberent, triennali festinatione ac præcipitantia effuderunt potiús corpus Juris tumultuario quodā studio, quàm prudenter & artificiosè composuerunt: de quo videatur lex unica, §. omni. C. de confirmat. Digest. adhæc contra expressum Justiniani mandatum multa obsoleta proindeq; inutilia, multa superflua, tautologicè reiterata, itemque contraria & captiosa, obscura etiā & dubia, quin & nimis specialia, in corpore Juris Justiniano

reliquerunt. Porro responsa quoq; & constitutiones mutilatas ediderunt, ut sæpe divinandum sit, quid Legislator voluerit; cum interpretatio petenda esset ex præcedentibus vel sequentibus verbis, quæ ipsa vel non extant, vel in locum alium a compositoribus rejecta sunt. Incivile autem est (ut ait Celsus in l. incivile 24. D. de legib.) unâ aliquâ particulâ legis propositâ, & non totâ lege perspectâ, judicare vel respondere. Sed & verba veterum juris autorum sæpe immutarunt, sic ut quandoque Jurisconsulti illi veteres sibi non videantur satis constare. Leges denique sine ullo accuratæ methodi ordine congeserunt potius quàm digesserunt. Atque hæc de compositoribus illis.

Doctores & interpretes altero postea seculo exorti, Bartolus, Baldus, & reliqui, Jus Civile illustrare illi quidem voluerunt, sed in multis obscurarunt ac difficilius effecerunt; partim quia quæstionum variarum multitudine, quas passim & speciatim tractarunt, nec ad generalia capita revocarunt; item Commentariorum varietate Jus infinitum reddiderunt, idq; omnino contra Justiniani voluntatem, §. sed quia, in procem. Digest. & l. 1. §. nostram, & l. 2. §. hoc autem. C. de veteri jure enucl. Partim verò etiam, quia & hi non minùs quàm priores solidioris eruditionis, historiæ, Dialecticæ ac Philosophiæ, seu humaniorum artium ac linguarum præsidio

præsidio destituti fuerunt, nullamq; ordinis ac methodi rationem habuerunt, sed quævis quovis loco tractarunt, utputa quæstiones de Testamentis sub Titulis de contractibus, ac vicissim de contractibus, sub titulis de Testamentis: & in pluribus aliis consimiliter.

Sed hætenus breviter de difficultatum Juris Justiniani causis. De Feudali & Canonico Jure, deq; aliis hodiernæ Jurisprudentiæ generibus ratio pené eadem in omnibus est: de quo nunc pluribus dicere nihil attinet. Itaq; de R E M E D I I S adversus difficultates istas adhibendis, & quo pacto quis facilius, citius ac solidius in laudatissimo Jurisprudētiæ, præsertim Justinianæ, studio proficere possit, salvo accuratiore alterius cujuscunq; judicio, deinceps pervideamus.

Quæ igitur ad solidam scientiæ aut artis cujuscunque, ac proinde ad Jurisprudentiæ quoque, cognitionem facilius ac citius comparandam desiderantur, ea vel hominē ipsum, nempe cognoscentem; vel artem ac Jurisprudentiam ipsam, nempe cognoscendam, potius concernunt. Cognoscens autem, si tyro sit artis cognoscendæ, sine docente seu præceptore, solidè cognoscere ac proficere nequit.

Cæterum in homine ipso exoptatur ac flagitatur tum Naturæ quædam ad artem inclinatio & ingenii aptitudo, tum disciplinæ ac studii diligentia: eaq; non tantum in doctrina seu

theoria, sed in applicatione quoq; doctrinæ generalis ad speciales crebrosque usus, in specialibus crebrisq; exemplis, hoc est in exercitatione quoq; seu praxi: & utraque illa tum in discente, tum in docente (si tyro docendus sit) unicé flagitatur & exoptatur: idque adhibitâ utrobique assidui numinis divini invocatione: Siquidem per me est, ut Sapiens ille Proverb. 8. per me est, ait, quod reges regnant, & JC^{ti} seu consilarii iusta decernunt. De natura & diligentia, seu doctrina generalius sumpta, eleganter Tullius pro Archia Poëta: ad virtutes & artes naturâ sapius, ait, sine doctrina, quam doctrinam sine natura valuisse. Et Fabius lib. 2. Sicut terræ nullam à natura fertilitatem habenti, nihil optimus agricola profuerit, è terra verò suâ naturâ fertili utile aliquid nullo etiam colente nascitur: sic natura sine doctrina multum valebit: doctrina verò nulla esse sine natura poterit: Nec tamen quisquam tam vitioso à natura reperitur ingenio, qui disciplina & diligentia nihil sit consecutus. Doctrina porrò à fidis præceptoribus ac selectis libris petenda est, & à primis elementis ac principiis ad summa usq; fastigia prudenti ordine ac ratione paulatim educēda. Diligētia verò illa tum in doctrina, tum in exercitatione discētis pariter ac docētis cōstantiâ in objecto & proposito desiderat. Repudianda namq; illa molli-ties ac levitas est, quæ novarū perpetuò rerū cupidā,

vida, assiduitate unius objecti facile offenditur: neque enim major ingeniorum pestis est, Wesenbaccio teste, quam nolle uni curæ ac meditationi inhærescere, & cogitationes vagas atque à proposito alienas cohibere. Et recte Seneca, in doctrinis, earumq; præsertim rudimentis, necessarium esse monuit, ut non multa sed multum legatur. Verum hæc de primis illis & communissimis in homine ipso instrumentis ac mediis: quæ nimirum assidue sunt ad omnem scientiam & artem, omnemq; scientiæ & artis partem ac præceptionem cognoscendam adhibenda.

Nunc porro de iis, quæ ad ipsam artem, hoc est pro nostro quidem instituto, ad ipsam Jurisprudentiam facilius ac solidius comparandam desiderantur. Hæc partim sunt *methodi* quædam ac præparaciones necessariæ in necessariis ipsius *arsibus*, hoc est Jurisprudentiæ, perfecte cognoscendæ & tractandæ principiis ac fundamentis præmissæ ac præcognitæ: partim modus & ratio legitima tum accuratè secundum easdem illas speciatim ac sigillatim conformandi artem Juris, tum conformatam cognoscendi atq; tractandi.

Principio igitur, ut in majoribus & gravioribus ædificiis; sic in amplioribus ac superioribus artificiis ac disciplinis, in eam ante omnia curam sedulo incumbendum est, quomodo pri-

ma futuri, ut ædificii, sic artificii, principia, fulcra & fundamenta; quibus videlicet omnis postea totius gravioris operis moles ac pondus perpetuò firmiter innitatur atque insistat, ut illa (inquam) principia & fundamenta solidè atque immotè ponantur: Cæteroquin enim, quicquid superstruxeris, id aut statim aut paulatim corruet. Proinde qui Jurisprudentiam rectè ac prudèter conformare ac describere, conformatamq; solidè ac facilè cognoscere & tractare cupiunt: his ante omnia in illud unicè incumbendum & elaborandum est, ut prima istius studii principia, fulcra, & fundamenta; é quibus nimirum Jurisprudentia tota, tum oritur, tum fundatur, constat & nititur; prudenter & accuratè collocent: adeóq; subsidiaria quarundam præcognita necessariarum disciplinarum *οὐρανόδωρα* quædam antè percipiant & præcognoscant, quàm ad ipsam Divæ Themidos arcem ac penetralia contendant. Etenim principia ac fundamenta illa nisi satis firma fuerint, plenum postea & amplum illud Jurisprudentiæ ædificium, quod iis inædificandū, commodè & constanter sustinere haud poterunt.

Videtis, auditores, quanto opere studiosorum artis aut facultatis cujuscunque intersit, quanto opere Jurisprudentiæ in primis studiosorum intersit, probè jacere fundamenta, & accuratè fundare studiorum suorum principia. Illa verò

Juris-

Jurisprudentiæ *οὐρανὸν ἀμαλᾶ* ut in aliis amplioribus ac prolixioribus facultatibus; sic & in vasto illo Juris Romani Oceano; partim generalia & remotiora sunt, quippe communia quædam materiæ rerum ac verborum tum quærendæ, tum tractandę instrumenta; partim specialia & propinquiora, materiamq; ipsam subministrantia, vel substantiam ipsam attingentia, & substantiam quidem rursus aut quoad materiã in genere, aut quoad formam materiæ unitam, h. e. quoad essentiam Juris ipsam quadantenus in specie. Quamquam igitur, quotquot in hoc pelago feliciter navigare, atque ad portum pervenire contendunt, mediocri Philosophiæ totius cognitione instructi esse debent: quoniam Philosophia generalissimé de omni Jure disserit; species autem sine intellecto genere intelligi satis non possunt: tamen generalibus illis ac specialibus, quæ diximus, principiis ac propædeumatis præcipuè instructi, ac mediocriter imbuti esse debent.

Generalia veró illa & remotiora propædeumata sunt Dialectica & Rhetorica, sed imprimis Dialectica, velut eleganter M. Cicero in Bruto: Sic enim (ait) existimo, Juris Civilis magnum usum & apud Scævola[m] & apud multos fuisse, artem in hoc uno (Servio Sulpitio) quod nunquam effecisset ipsius Juris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem tri-

buere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primùm videre, deinde distinguere, postremo habere regulam qua vera & falsa dijudicarentur, & quæ quidem propositis essent, quæq; non essent, consequentia. Et lib. 1. de orator. Si enim (inquit) aut mihi facere licuerit, quod jam diu cogito, aut alius quispiam vel me impedito id occuparit, vel mortuo effecerit, ut primùm omne Jus Civile in genera digerat (nempe generalissima) quæ perpauca sunt, deinde generũ illorum quasi membra quædam dispertiat, tum propriam cujusque vim definitione declaret (quæ singula nimirum Dialecticæ munera sunt) perfectam artem Juris Civilis habebitis, magisq; magnam & uberem, quam difficilem & obscuram; præsertim si justa methodus accedat, quam Tullius in modò dictis non obscure quoque flagitat.

Dialectica igitur est illa, quæ in omnes sapientiæ partes latissimè manat & diffunditur, ac non modò finem cujusque artis prospicit, sed etiam media ad finem rectè ducentia sine errore inquirat atque ostendit. Hæc est illa, sine qua nil rectè explicari, nil rectè definiri, dividi, nil rectè disputari ac dijudicari potest: nil (inquam) nec de justitiâ, nec de jure, nec de moribus & actionibus, earumque circumstantiis, variisque ac diversissimis subinde novis incidentibus

dentibus Juris, actionum, & circumstantiarum, casibus & quæstionibus: nec de Imperio, de Re- pub. de legibus, & constitutionibus Imperii, de- que infinitis negotiis disputari rectè & explicari potest: nihil etiam in casibus non expressis pro- pter similitudinem & rationis *ἀναλογίαν* ad ve- ram consequentiam ritè produci. Hæc deniq; est illa, sine qua nulla ratio firma, nulla proba- tio solida esse, sine quâ nihil ordinari, nihil ac- curatè disponi potest: adeoque sine qua omnia confusa & perplexa jacent. Hæc est illa, sine qua nemo magnus unquam in ulla sublimiori di- sciplina, nedum in Jurisprudencia, evasit.

Rhetorica porrò & ejus comes Eloquentia, quàm utilis, quamque fructuosa futuro Jure- consulto, futuro politico, futuro pratico, & sic & semper existimata fuerit, plenius hoc loco percensere brevitatis ergò supersedeo.

Hactenus ergo generalia illa & remotiora Ju- risprudentiæ præcedumata: Specialia & pro- pinquiora vel substantiæ artis ipsius quo ad ge- neraliorem materiam præparatoria sunt, vel ex ipsa interiore totius præloxi corporis massa sive substantia synopticè (ut sic dicam) hoc est, gene- ratim ac succinctè decisa, itemq; methodicè di- gesta, & longi in vasto Juris Oceano conficiendi itineris rectam ac compendiosam viam mon- strantia. Prioris generis sunt partim Ethica & politica, partim historia Romana: posterioris

veró sunt methodica & synoptica Jurisprudentiæ Romanæ compendia. Ethica veró & Politica primos & intimos fontes, prima, verissima & intima principia, demonstrationes, ac fundamenta justitiæ & Jurisprudentiæ, legum, æquitatis, ac judiciorum, Rerumpub. & Imperiorum, continent ac tradunt; rationem rectam, rectaq; rationis prudentiam exponunt, legem naturæ seu conscientie exponunt, utriusq; illius normas ac regulas tradunt, discrimen honesti & turpis ostendunt, præmia honeste viventibus decernunt, pœnas turpiter agentibus constituunt. Ethica est vitæ ac morum honestorum norma, virtutum magistra, actionum laudabilium regula, quæ morbos animi dispellere, affectus sedare, libidines & appetitus domare, rationem ac voluntatem prudenter regere, vitam totam secundum rationis rectæ, virtutisq; & legis conscientie normam conformare docet.

Politica veró societatum & communionum humanarum varia genera recte distinguit & instruit: omnia omnium hominum studia liberalia & officia honesta complectitur ac moderatur, beatitudinem ac prosperitatem tum economicam, tum politicam, per varia omnis generis tum corporis tum animi, tum vite seu fortunæ, tum publica tum privata bona, quæ com-
monstrat & suppeditat, persequitur, & in quonam felicitas practica, politica præsertim & œcono-

œconomica potissimum consistat, comparetur, & conservetur, ostendit. Præcipue verò genera Imperiorum & Rerum publ. distinguunt, quæq; jura, quæ leges & judicia, quæ magistratum, jurisdictionum, munerum civilium, premiorum ac poenarum genera, ad hanc vel illam Reipub. atq; Imperii formam, atq; hoc ipsum quibus de causis & quibus rationibus, congruant, item quæ initia in illis, qui progressus & incrementa, quæ conversiones ac mutationes accidant, ostendit. Hæc igitur sunt Juris ac Justitiæ, hæc societatis humanæ, hæc Reipubl. hæc Imperiorum & magistratum, judiciorum & senatum prima & verissima principia ac fundamenta, hæc prosperitatis & salutis politicæ certissima & commodissima incunabula; hæc Jurisprudentiæ Romanæ fulcra. Ad summam, Jurisprudentiæ (ne longior sim in re manifestâ) tantum confert politica, eiq; tam cognata est & homogenea, ut Jurisprudentia generatim sumpta, reverâ nil aliud esse videatur quàm ea quæ antiquitus non Jurisprudentia sed Politica dicebatur: aut certè nil aliud quàm plenior quædã magisq; practica & realis, adeoq; tanquam dicas exemplaris politica.

Historia denique tum universalis, tum præsertim particularis, tum profana; tum præsertim sacrosancta & Biblica, Jurisprudentiæ sæpenu-mero tantam lucem affert, quantam ferme sol

dici. Nec mirum. Etenim historia (ut apud Cic. inquit Antonius) testis temporum est, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis; sine illius ergo luce cæcum esse Jurisprudentiæ studium; res ipsa clamat. Ad Jurisprudentiam ergo Romanam Historia Romana (cum qua tamen aliarum quoque gentium Historiæ conferri possunt) nō jucunda tantū, nō fructuosa tantū, sed sæpe necessaria est: historia, inquam, Juris, Imperii, ac politiæ Romanæ: neq; enim nunc res aliæ, quàm quæ ad Jus, Imperium, ac politiam pertinent, spectantur. Hæc igitur ea est, quæ negotiorum in Repub. occasiones, & causas proximas, variasq; omnis generis circumstantias, enarrat, & inprimis quid juris de illis ipsis Philosophia, præsertim Ethica & Politica, duce, prudentia & legis naturæ justitia comite, vel potius consiliaria ac magistra, sancitum & statutum sit, commemorat.

Hæc ergo nobis tum de aliarum gentium & civitatum, maximè verò præstantissimarum, moribus, institutis; legibus, judiciis, & Rebuspublicis, tum præsertim de populi Romani ortu, iure, consuetudine, institutis, deq; Repub. & Imperii generibus, rectissimè nos informaverit. Ita namque scire interest, quod genus imperii singulis temporibus in Republ. Romana fuerit, quæ leges. quæ Jura ad hoc conservandum sancita, item quæ domi ac foris ratione il-

lius

lius imperii & ex præscripto istarum legum gesta sint: interfuerit, inquam, istud scire, quandoquidem Jura Imperio, Imperium Reip. Respub. salutis & incolumitati hominum deservit: ac verum sanè Imperii robur in Jure ac legibus salutaribus fundatum existit & subsistit. Ex historia ergo Romana cognoscendum, quemadmodum ex populari statu primus Cæsar Julius imperium Romanum ad speciem quandam Regni revocaverit: sic tamen ut Senatui & Consulibus sua quædam autoritas incolumis maneret; deinde quemadmodum Constantinus imperium illud ex Italia in Græciam & Thraciam, ut puta Romam Constantinopolin, quam videlicet novam Romam nuncupabat, transtulerit: ac tandem, quemadmodum Justinianus ex omni superiore Jure hoc Jus Justinianicum, quo nunc utimur, composuerit: item quemadmodum amplissimū istud imperium postea divisum fuerit, ac pars una isthic in oriente Mundi plaga manserit, altera verò huc in occidentem translata, & Carolo Magno in Europa concessa fuerit: itemq; quomodo illud paulatim magis magisque & Christiano-Romanum & Germanico-Romanum esse cœperit: adhuc quemadmodum hoc occidentis imperium, quantumvis inter Caroli Magni tres liberos ejusq; successores alios rursus divisum, nihilominus tamen commune manserit: item quemadmo-

dum illud ipsum communi illo Romano Justiniano Jure paulatim iterum colligatum & inter se quasi coagmentatum, & paulatim insuper Pontificali quoque accedente Jure amplificatum fuerit: cognoscendum etiam, quemadmodum tandem summa illius Imperii ferme penitus ad Germanos revocata sit: item quemadmodum hoc ipsum Imperium admirabili Juris ac justitiæ contemperatone in Germania constitutum, sic nimirum, ut non unius, non optimatum, non populi proprium, sed omnium ac singulorum, adeoq; multorum in Imperio Statuum, sub uno tamen Imperatore, & uno Principum Electorum senatu, commune sit, idq; etiam nū hodie: cognoscendum denique, quemadmodum ad tuendum hoc Imperium & civium Germanico-Romanorum incolumitatem & salutem ab Imperatoribus, præsertim in comitiis Imperii, deinceps alia atque alia constituta & ordinata fuerint. Atque hîc historicè quoque distinguendum, quæ communia cum aliis populis, quæ propria, item quæ vetera, quæ nova & præsentia in isto Jure, legibus & institutis & in istis Imperiorum generibus, præsertim autem in hoc nostro fuerint. Dicitur namque haud potest, quantum lucis ad Jus & Jurisprudentiam rectè cognoscendam diligens illa historiarum distinctio attulerit. Neque nostra tam interest scire, quæ bella vel quondam vel nuper gesta fuerint,

fuerint, quot millia ceciderint, & alia istius generis plurima, quàm scire quomodo Imperium nostrum, h. e. Romanum ac præsertim Germanico-Romanum constitutum, & quibus legibus, jure, atq; judiciis administratum & conservatum fuerit. Etenim sine hac Reipub. nostræ historia nos, quantumvis domi simus, peregrini tamen, Cicerone teste, videri possumus.

Videtis, Auditores, quantum lucis Jurisprudentiæ nostræ mediocris Philosophiæ & historiæ cognitio afferat? Videtis, quantum emolumenti & quantum subsidii afferat humaniorum literarum ac linguarum cognitio? ut vel unica lex, Lecta, D. de rebus credit. (ut plurimas alias taceam) testis est, ut puta quam Accursius cæteri que interpretès intelligere non potuerunt, donec Hermolaus Barbarus & Guilielmus Budæus ex bonis linguæ latinæ autoribus docuissent, quid sit usura centesima. Ex istis Philosophiæ & historiæ principiis veteres Græciæ & aliarum gentium legislatores, cum nullæ adhuc Respub. accuratè constitutæ, nulla jura & leges rectè sancitæ essent, & Respubl. constituerunt, & leges tulerunt, & eas, si res ita ferret, emendarunt, & alias atque alias quandoque surrogarunt, mores etiam & cōsuetudines cum civium assensu induxerunt. Istis Philosophiæ & historiæ principiis imbuti, & Juris justitiæque studiis exculti Papinianus, Ulpianus, Paulus

ad tantum eruditionis, & in Republ. dignitatis culmen elevati fuerunt, ut edictum etiam perpetuum ab Hadriano Imperatore compositum interpretarentur, responsa darent, controversum Jus disputarent, quippe cum Græcam antea Philosophiam didicissent, & sic ad Græco-Romanam Remp. accessissent. Istis etiã Philosophiæ & historiarum initiis quibusdam instructi (utinam verò accuratè informati) Tribonianus, Theophilus, & alii, qui in præcæmiis celebrantur, ad tantam Juris scientiam pervenerunt, ut Jus tam varium varicq; dispersum in artis formam aliquam redigerent. Vix enim istud, ac ne vix quidem sine aliqua Philosophiæ ac methodi Logicæ cognitione fieri potuisset.

Atque hinc sanè, quàm prudenter Plato beatas eas judicaverit Resp. quibus vel Philosophi præessent, vel qui præsent, multum in Philosophia studii collocassent, intelligi licet: de quo ipso præclarè in Epistola ad Q. Fratrem M. Cicero. Proinde quemadmodum idem Plato Arithmetica & Geometria duas esse alas statuebat, quarum velut remigio ad Astrologiæ & cælestium corporum, totiusq; universi cognitionem homines evehantur: Ita ex humanioribus disciplinis tum Dialectica & Rhetorica, tum Philosophia practica, & Historia, sunt necessaria Juris tyroni adminicula, quibus in arcem prudentiæ civilis feliciter & auspiciatò perveniat.

veniat. Unde mirum non est, si Jurisprudentiæ Romanæ tyrones, qui ista humaniorum literarum ac linguarum principia negligunt, de vero in istius studii genere progressu, deq; solida ejus cognitione periclitantur: adeoq; ex multis sublimiorum seu in theoriâ seu in praxi causarum, & subtiliorum casuum quæstionibus (quippe principiis & fundamentis istis destituti) sese extricare non valent. Sed de his forsân aliâs pleniûs.

Ex Jurisprudentiæ Romanæ supra distinctis propædeumatis & fundamentis istis, substantialis *ωεσ παιδεία* nobis superest. Hæc, ut in aliis *παιδείαις* & facultatibus disciplinarum liberalium: ita & hîc ex ipso Jurisprudentiæ corpore delibari; ac per synopsis generalium & præcipuorum Juris capitum brevissimam methodicè tyronibus proponi debet: & in primis methodicè: idq; principio quidem tantum *διδασκαλικῶς* ac sine velitatione disputationum syllogisticâ: & hoc primùm in Jure Civili, deinde paulatim etiam in Jure Canonico: ac tãdem post Civile illud & Canonicum satis degustatum, in hodierno etiam per glossas, disputationes, commentationes, ac decisiones, item ordinationes ac recessus Imperii, hoc seculo multum amplificato Jure practico: idq; paulatim etiam *ἐλεγκτικῶς*, & adhibitâ velitatione disputationum syllogisticâ, & exercitatione practicâ in singulis istis.

Quorum certé compendiorū ac *συνόψων* metho-
 dicarum & succinctarum maxima utilitas
 est. Cúm enim immensus rerum & causarum,
 Jurisprudentiæ subjectarum campus ac sum-
 ma varietas, imó infinitas quædam sit, ingeni-
 um autem & iudicium in ista varietate atq; in-
 finitate in tyronibus infirmum, memoria veró
 hominum valde labilis: nihil pulchrius est, nihil
 utilius, nihil potius, quám infinitatem ac vari-
 etatem istam ad certa & succincta rerum capita
 pro tyronum captu revocare, latissimé dispersa
 in unum cogere, ac sub unum quasi intuitum
 referre: hoc est, generalem quandam, succin-
 ctā, perspicuam, & methodicam Jurisprudentiæ
συνόψιν incipiētibus subministrare. Tales enim,
 h. e. accuratæ & methodicæ præcipuarum ca-
 pitum synopses intelligentiā & ingenium valde
 oblectant & promovent, iudicium explicatum,
 promptum, ac distinctum reddunt, memori-
 am veró imprimis juvant & corroborant, ac ty-
 ronibus compendiosam in longissimis istis O-
 ceani Juridici peregrinationibus demonstrant.
 Quæ sané synopsis ac methodus synoptica, post-
 modum etiam ad altiora & prolixiora Juris ca-
 pita contendentes plurimum juvabit; ne scil. á
 recta viâ in avia & devia aberrent, ne ab uno re-
 rum genere & familia in aliud exorbitent, ju-
 stumq; rerum ac studiorum suorum ordinem
 interturbent. In hoc itaque primo studii hujus
 vestibulo

vestibulo, brevitati, ordini, ac perspicuitati unicé studendum est, nec teneri tyronum animi arduis ac superfluis quæstionibus & opinionibus torquendi sunt, velut Justinianus ipse in Institutionum suarum proœmio monet.

Atque hætenus de Propædeumatis, præparationibus, ac subsidiis Jurisprudentiæ Romanæ perfecté tum conformandæ, tum cognoscendæ, & tractandæ necessariis. Nunc porró de modo & ratione legitima ipsam Juris artem tum accuraté secundum easdem illas *μεθ' απαδειξίας* ac normas speciatim ac sigillatim conformandi, tum conformatam cognoscendi atque tractandi.

Conformatio igitur illa, qua studium illud amplissimum ad accuratiorem artis formam redigitur, est tum præceptorum, tum dispositionis methodicæ. Præcepta sunt de rebus Jurisprudentiæ subjectis, h. e. de Jure & legibus ipsis, itemq; de negotiis ac rebus Jure informatis. Quæ præcepta verbis seu phrasi ac stylo describuntur. Proinde considerata hîc veniunt partim leges & res ipsæ, partim verba & præcepta, partim methodus præcepta varia ordine accurato disponens. Quæ omnia recté conformare, & postea conformata eodem illo methodico ordine probé servato tyronem & facilité & accuraté docere atque exercere, non est discipuli, sed fidi præceptoris ac dextri cujusdam Mercurii:

discipuli veró partes sunt, eidem gnaviter obsecundare, suamq; diligentiam, obedientiam & constantiam seduló probare. Principio igitur quod ad res attinet, præceptis describenda & in artem referenda sunt ea, quæ & usitata atq; utilia, & perpetua, diuq; duratura & homogenea sunt, hoc est, quæ usum & utilitatem aliquam habent & constanter aliquandiu saltem permanent (ne singulis diebus aut mensibus novis sanctionibus & præceptionibus opus sit.) Omitteri ergo debent quæ vel inusitata, vel inutilia, vel fluxa & caduca, vel heterogenea & ab instituto aliena sunt: ne videlicet illud Senecæ in nos quadret; Necessaria ignoramus, quia non necessaria didicimus: id quod eleganter veteri versiculo expressum est:

Τὸ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα,

Τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐπιποιούμεθα.

Leges porró, secundum Justiniani in proœmiis operum suorum & in C. de vet. jur. enucl. mandatum atq; præscriptum serium, tales esse & in artem referri debent, quæ perspicuæ sint & integræ, non autem mutilatæ vel nimis interpolatæ: proinde in quibus nec desit quicquam nec redundet: ac porró tales, in quibus nulla obsoleta vel abrogata, nulla inutilia & inusitata, nulla superflua vel tautologicè reiterata, nulla obscura & dubia vel captiosa, nulla inordinata & confusa, denique nullæ antinomix & contraria deprehendantur.

Quo-

Quomodo autem mutilatio legum vel interpolatio earundem restituenda, & quomodo antinomiarum conciliandarum, de his doctissimorum hominum, quæ extant, consilia suo tempore & loco exquirenda sunt. Faciliores autem & utiliores usuque hodierno potiores materiae & leges semper prius conformandæ, docendæ ac discendæ fuerint: ac postea paulatim minus usitatae, ac tandem *ως ἐν παράδεισῳ* steriles, obsoletæ & inusitatae, si quis omnino tales etiam explorare voluerit. Atque hæc breviter de rebus & legibus. Phrasis verborum ac stylus placet non difficilis aut agrestis, non sublimis & exquisitus, non obscurus: sed facilis, planus, familiaris, dilucidus. Præcepta arti Dialecticæ conformia & consentanea, h. e. universalia, quantum fieri potest, certa omnino & vera, brevia, perspicua, homogenea & cujusque loci propria desiderantur, & quæ non alias aut leges, aut res, aut verba seu phrasas contineant ac describant, quam eas ipsas quas paulo antè expressimus. Atque hinc definitionum & divisionum in primis magna ducenda ratio est, ut eæ nimirum, quantum fieri potest, accuratæ, & Logicis definiendi ac dividendi legibus planè consentaneæ sint: quandoquidē sæpenuerò in Jure & doctoribus definitiones occurrunt, quæ aut nullum genus, aut non verum aut remotissimum continent: itemque aut nullam, aut non veram, aut non proxi-

mam ac specificam formam seu differentiam: Crebrius enim differentiaē seu formæ loco adhibetur id, quod vix leviter dissimile aut diversum est: neque enim simpliciter verum est, ut eleganter *Wesembecius*, omnem in Jure definitionem periculosam & infirmam esse, tametsi casus aliqui emergere possint, in quibus ob circumstantias probabiles subvertatur.

Ac sanè ex falso genere, & falsa differentiâ, ex falsa definitione aut divisione, non nisi plurimæ absurditates sequuntur, ac sæpius in totum Jus disperguntur. In divisionibus itaque cavendum, ne membrum aliquod vel desit vel supersit, item ut partes & species cum toto ac genere suo amicè consentiant, ipsæ verò inter sese partes ac species plurimum ac formaliter discrepent.

Atque hæc de præceptis; methodus superest: qua, *Xenophonte* teste, hominibus (literarum studiis præcipuè deditis) nil quidquam vel utilius est vel pulchrius. Ea verò in disciplinis conformandis talis equidem esse debet (quemadmodum eleganter *Wesembecius* in Institutionibus) ut à communioribus & generalioribus præceptis, quæ nimirum notiora & faciliora sunt, pedetentim ad penitiores cujusque artis recessus progrediamur: generalia namque sunt simpliciora, sunt item breviora, sunt deniq; faciliora. Ac species certè sine præcognitis generibus

neribus suis nunquam recte intelliguntur: siquidem genera causas & principia specierum suarum in se continent. Cum ergo generalia & simplicia theoremata sive precepta velut tota quaedam seu integra, in sese complectantur specialia tanquam membra vel partes sui aliquas: hinc sane est, ut generalibus recte precognitis specialia simul aliquatenus intelligantur, etiam ante quam ad haec ipsa nominatim ac particulatim deventum est. Unde postea fieri non potest, quin, si haec a generalioribus ac notioribus ad specialiora & ignotiora methodus dextre observetur, nec per *ὕψιστον μέγιστον* prima mediis, ac media imis misceantur; quin, inquam, res tota luculentissima evadat atque facillima.

E contrario autem fieri non potest, quin, si methodus illa negligatur & conturbetur, sursum deorsum, horsum illorsum pleraque Juris homogeneae adeoque cohaerentes & affines materiae necessario distrahantur & in alienam familiam traducantur; adeoque velut membra a suo corpore misere discerpta & varias in oras varie disiecta videantur. Unde postea fieri non potest, quin res tota & obscura, & perplexa & difficillima evadat. Id quod Imperator quoque Justinianus monere voluit, cum in prooemio Institutionum primo levi ac simplici via, postea vero diligenti & exacta interpretatione singula tradenda esse monet, ne scilicet alioqui

difficultas institutionis tam numerosæ & perplexæ in animis discendum vel diffidentiam vel desperationem aliquam pariat: néve etiam vel prudentia & iudicium discantis confusione, vel memoria multitudine impediatur.

Methodi autem virtutes eximiaeque laudes sunt, á notioribus ad ignotiora, á simplicibus ad composita, á generalibus ad specialia; accurato antecedentium & consequentium ordine progredi, singula & universa artis theorematum suo quodque loco disponere, & arctissimo nexu ita inter se colligare, ut non secus atque annuli in catena inter se cohæreant: præterea quod multis convenit, generatim complecti; quod speciale, speciatim persequi: proinde nil tautologicè reiterare: ac summam perspicuitati, brevitati, ac facilitati studere.

Sed hætenus de modo artificiosius conformandi Jurisprudentiam Romanam: deinceps de cognoscendi & tractandi ratione: adeoque de ipsa ipsius Juris Romani arte commodius docenda & discenda. Hæc variis quondam descripta libris; sed á Triboniano ac fociis melius informata, Justiniani tempore in scholis & in foro egregie florebat ac vigebat: sed aliquantó post neglecta jacebat, donec Lotharius Saxo Imperator leges Justinianæas situ & carie obsolescentes, Aventino teste, per Irnerium, vel potius Wernerum, qui diu Constantinopoli vixisset,

consiliarium suum, recognovit, & in hoc occidentale Imperium introduxit: quo ipso etiam tempore, vel circiter, Jus Pontificale compositum, ac Jus feudale adjectum fuit: & ordinaria utriusque Juris glossa postmodum adhibita; tandem & ordinationes ac recessus Imperii, item communes opiniones & consuetudines, Jureconsultorum consilia & disputationes, curiarum præcipuarum decisiones & adjunctæ; quorum omnium hodie partim in scholis, partim in foro habenda est ratio. Quamobrem ars Juris Romani etiamnum hodie variis, imò etiam pluribus quam Justiniani tempore, libris ac partibus continetur. Ad illam Juris artem, ad varia illius Juris volumina, omnia superius tradita subsidia & beneficia assidue & prudenter adhibere convenit: ut puta ingenium primò & industriam, itemque diligentiam & constantiam, tum in doctrinam seu theoriam, tum in praxim addiscenda: deinde humaniores artes ac linguas, præsertim Dialecticam, Rhetoricam, Philosophiam præcticam, itemque historiam; tum rectam præceptorum, definitionum, divisionum, itemque methodi conformationem: denique methodicam omnium Juris librorum, tractatum, titulorum & materiarum synopsis: dici enim non potest, quantum hæc commoditatis ad perspicue intelligendum, & quantum facultatis ad promptè recordandum allatura sit. Ve-

runtamen ad illam Juris artem, ad varia illa Juris volumina & membra, præcipué & ante omnia ingenio opus est ac diligentia, diligentieq; constantia: eaque tum præceptoris, tum discipuli primó quoad theoriam, deinde quoad praxim. Ac præceptore quidem seu interprete, tum viva & pronunciata, tum muta & scripta voce docente.

Sed fido ac vivo in primis præceptore tyroni opus est: & postea libris in tanta varietate selectis ac methodicis. Etenim præceptores vivit ait Plato, dubitantibus commodiús respondent quàm libri, & res intricatas magis perspicué explicant: idque in vasto illo Jurisprudentiæ studio in primis obtinet.

Tyro itaque priusquam judicium sibi format, audire primùm, ac ducem interpretem sequi debet: nec statim omnia in quæstionem vocare, & nimium sapere videri velle. Fidi autem interpretis officium est, res & verba, leges & præcepta, ordinemque ac methodum secundùm illa quæ supra de his singulis exposita sunt, solerter & accuratè conformare: usitata quippe, utilia, necessaria, homogenea & ad rem pertinentia proponere: inusitata, obsoleta, inutilia, superflua, heterogenea & impertinentia, itemque captiosa prætermittere: stylo familiari, plano ac dilucido, cuncta exponere: præcepta vera, universalis, brevia, perspicua, homogenea, & cujusque

cujusque loci ac materiæ propria tradere: definitiones præsertim ac divisiones accuratissimas investigare: exemplis cōmodis illustrare: methodum accuratam monstrare & usurpare: definitionum, divisionum, & ipsius quoq; methodi rationem reddere, singulorum theorematum & materiarum principia & fontes ex Philosophia, ex humanioribus literis ac linguis, ex classicis authoribus aperire, & quomodo jus inde profluat ostendere, & historias interdum altiùs, si opus sit, repetere: item quæ similia, vel in Græcâ quondam, vel in alia Republ. fuerint, unde nimirum hæc nostra, imitatione quadã, expressa sint, monstrare: denique methodi coherentiam & connexionem, & hujus connexionis rationem ostendere; confusionis etiam perplexitatem & tautologicam reiterationem evitare: meliores definitiones ac divisiones, methodumq; accuratiorem, ubi Tribonianus aut alii, seu antiquiores seu recentiores, languescunt ac deficient, si fieri potest, inquirere, & ex Cujacio, Wesembecio, aliisque expromere: tandem verò etiam verba & apices verborum non anxie scrutari, sed breviter exponere: verum autem sensum legis, veramque vim ac potestatem præcipue rimari & explanare, legesque benignius, non autem rigidius interpretari, ac majorem æquitatis quam stricti juris rationem ducere, secundum l. 17. 18. 25. ff. de legib. l. 90. ff. de reg.

Jur. l. 8. C. de judiciis. Noverit etiam interpres circumspēctus se ad captum discipulorum accommodare: incipientis & longiús progressi auditoris rationem habere: tyroni primúm elementa proponere: eaque á plenioribus tractationibus, commentationibus, ac disputationibus secernere: & prima elementa non nisi brevi commentario & tanquam paratitlis explicare: tyrones variis & gravibus quæstionibus non onerare: á Bartolo, Baldo, & aliis prolixioribus glossatoribus serió adhuc aliquantisper avocare: Noverit eos elementis perceptis ad lectionem privatá brevis alicujus commentarii commonefacere, & quomodo cum fructu legere possit, ostendere: Noverit etiam antinomias conciliare: ac Jus scriptum & certum ab eo quod disputationibus Jureconsultorum controversum ac dubium fuerit, distinguere. Noverit insuper pauló ulteriús progressos ad superiora & difficiliora Juris capita, & ad disputationes, item ad collationes & tanquam dicas sermocinationes de quæstionibus Juris familiares, tandemq; ad exercitationes prácticas, provehere, exempla negociorum ac deliberationum politicarum proponere: locos etiam communes indicare, eorumque recté & ordine colligendorum rationem ostendere: consuetudines & opiniones communes, atque observationes prácticas annotare: & omnia seduló ad usum accommodare: nec

re: nec tantum ad disputationes, sed quandoque etiam ad declamationes Juridicarum questionum contrarias discipulos extimulare: Novit denique discipulos in Theoria & exercitatione scholastica confirmatos ad politicas etiam & forenses tractationes practicas tanquam e schola in forum educere, ut quasi serio nunc hoc nunc illud ageretur, quod aliquando serio in Republ. agendum aut gerendum est, agant & gerant: quales nimirum olim Rhetorum scholae erant: quales Senecae & Quintiliani, & aliorum declamationes erant: Fingatur ergo negotium, quale in senatu aliquando gerendum erit: esto negotium, quale in foro: esto negotium, quale in alio Reipubl. statu & conditione occurrurum putatur: controversia seu causa deliberando, disputando, citando, comparando, decernendo, dijudicando, exequendo, perpetuo ordine & commentitio quasi processu habeatur. Qualia nimirum olim adolescentium in scholis Persicis negotiorum forensium ac politicorum praeludia & tanquam processus practici fuisse leguntur: Ubi accusationes & iudicia fiebant, deque aliis etiam negociis discipulabatur. Unde nimirum Cyrus, cum aliquando tunicam brevioris pueri longiorem longiori puero, ac vicissim adjudicasset, verberatus a Praeceptore legitur Quod si horum omnium scholae & exercitia velut olim, sic etiam num habe-

rentur; quod si nunc etiam tanquam in foro, sic in scholæ theatro processus & judicia, docto aliquo præside moderante instituerentur, agerent aut accusarent illi, defenderent aut exciperent alteri, & sic ultró citróque contenderent, donec negotium totum expeditum foret, actum demú doctiores & præsidēs dijudicarent: dici non potest, quantum commodi & emolumentum ad Juris cognitionem, ac tandem suo tempore ad Rempubl. ipsam accessurum sit.

Atque hætenus de fidi præceptoris seu Interpretis officio & docendi modo. Quod si de ordine librorum: in tantâ diversorum generum ac voluminum Juris varietate explicandorum quærat: á Jure Civili & Justiniano quidẽ inchoandum: idque sumto ab Institutionibus initio: ac deinceps progressu per Pandectas, Codicem, Novellas factò. Cum his deinde Jus Canonicum sedulo conferendum: ac paulatim glossæ quoque utriusque istius Juris delibandæ fuerint: & Jus feudale postremo ferè loco cognoscendum: cum id præcedentium anomalias & exceptiones crebriores continet. Reliqua Juris genera, ut puta communes Doctorum opiniones & Regionum consuetudines, J^Ctorum consilia & disputationes, Curiarum decisiones &c. interim obiter quandoque attingi: sed cum ad ipsa negotia, in foro, in curia, in senatu paulatim tractanda accedendum est, propius ac

pius ac diligentius cognosci ac ponderari possunt: quorum omnium methodicam quandam synopsis, si haberi possit, primo initio præmittere consultissimum foret.

Quibus omnibus si interpres aut Præceptor sic defunctus fuerit: partibus suis omnibus magna cū laude cumulativè satisfecerit. Discipulus verò ingratus & ignavissimus extiterit, si tam fidum ducem, tam dexterum Mercurium, non summa cum industria ac diligentia secutus & obsecutus fuerit: Enimverò si is sese Philosophicis istis & historicis principiis primū omnium eleganter & mediocriter saltem ad futurum Juris studium (velut supradictum fuit) præparet: deinde sic præparatus & instructus divæ Themidos scholam, templum, ac theatrum ingrediatur: mox præcuntes fidos aliquos duces, Mercurios & interpretes diligenter sequatur, postmodum ipse quoque paulatim legat ac meditetur: tum exempla negotiorum & aliarum rerum notet: interim etiam disputet & declamitet, familiariter sæpenu-mero cum æqualibus aut provectioribus de studiis suis conferat, elegans etiam & accuratum Juris Lexicon semper in promptu habeat, atq; si usus tulerit, consulat: tandem & practicos adhibeat, legat, & audiat: præludia quædam judiciorum & cōsiliorum, processuum ac deliberationum Juridicarum, docto aliquo præside mo-

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 S. EAST ASIAN BLDG.
CHICAGO, ILL. 60607

DE JURIS STU-
DIO RECTE INSTI-
TUENDO.

AN T A est Exercitiorum liberalium in quavis doctrina, tum privatorum tum publicorum, utilitas: tantus, qui ad eorundem exinde cultores uberrimè redundat, fructus, imò verò necessitas; ut non minus scité quàm veré M. ille Cicero ad Trebatium JC^{tum}, universim ac generatim asseveret: Nullam artem sine exercitatione vel percipi vel perfici posse.

Etenim infirma est artis (ut Cornificius ad Herennium attestatur) in omni disciplina præceptio sine summa assiduitate exercitationis: quandoquidem usus frequens (eodem Cicero de oratore teste) omnium magistrorum præcepta superat. Dabitis igitur, Auditores, pro benignitate & æquitate vestra, ut pridem aliis, ita nunc mihi quoque veniam. (atque ut detis quæso) si non gloriolæ inanis desiderio, non contendendi animo, non audacioris alicujus confidentiæ stimulo impulsus; sed & mei, & juventutis exercendæ studio permotus, consen-

difficultas institutionis tam numerosæ & perplexæ in animis discendum vel diffidentiam vel desperationem aliquam pariat: néve etiam vel prudentia & iudicium discantis confusione, vel memoria multitudine impediatur.

Methodi autem virtutes eximixque laudes sunt, a notioribus ad ignotiora, a simplicibus ad composita, a generalibus ad specialia; accurato antecedentium & consequentium ordine progredi, singula & universa artis theoremata suo quodque loco disponere, & arctissimo nexu ita inter se colligare, ut non fecus atque annuli in catena inter se cohæreant: præterea quod multis convenit, generatim complecti; quod speciale, speciatim persequi: proinde nil tautologicè reiterare: ac summatim perspicuitati, brevitati, ac facilitati studere.

Sed hæcenus de modo artificiosius conformandi jurisprudentiam Romanam: deinceps de cognoscendi & tractandi ratione: adeoque de ipsa ipsius Juris Romani arte commodius docenda & discenda. Hæc variis quondam descripta libris, sed a Triboniano ac fociis melius informata, Justiniani tempore in scholis & in foro egregie florebat ac vigebat: sed aliquantò post neglecta jacebat; donec Lotharius Saxo Imperator leges Justinianæas situ & carie obsoletas, Aventino teste, per Itererium, vel potius Wernerum, qui diu Constantinopoli vixisset,

consiliarium suum, recognovit, & in hoc occidentale Imperium introduxit: quò ipso etiam tempore, vel circiter, Jus Pontificale compositum, ac Jus feudale adjectum fuit: & ordinaria utriusque Juris glossa postmodum adhibita; tandem & ordinationes ac recessus Imperii, item communes opiniones & consuetudines, Jureconsultorum consilia & disputationes, curiarum præcipuarum decisiones & adjunctæ; quorum omnium hodie partim in scholis, partim in foro habenda est ratio. Quamobrem ars Juris Romani etiamnum hodie variis, imò etiam pluribus quam Justiniani tempore, libris ac partibus continetur. Ad illam Juris artem, ad varia illius Juris volumina, omnia superius tradita subsidia & beneficia assidue & prudenter adhibere convenit: ut puta ingenium primò & industriam, itemque diligentiam & constantiam, tum in doctrinam seu theoriam, tum in praxim addiscenda: deinde humaniores artes ac linguas, præsertim Dialecticam, Rhetoricam, Philosophiam practicam, itemque historiam: tum rectam præceptorum, definitionum, divisionum, itemque methodi conformationem: denique methodicam omnium Juris librorum, tractatum, titulorum & materiarum synopsis: dici enim non potest, quantum hæc commoditatis ad perspicue intelligendum, & quantum facultatis ad promptè recordandum allatura sit. Ve-

runtamen ad illam Juris artem, ad varia illa Juris volumina & membra, præcipué & ante omnia ingenio opus est ac diligentia, diligentieq; constantia: eaque tum præceptoris, tum discipuli: primó quoad theoriam, deinde quoad praxin. Ac præceptore quidem seu interprete, tum viva & pronunciata, tum muta & scripta voce docente.

Sed fido ac vivo in primis præceptore tyroni opus est: & postea libris in tanta varietate selectis ac methodicis. Etenim præceptores vivi, ut ait Plato, dubitantibus commodiús respondent quám libri, & res intricatas magis perspicué explicant: idque in vasto illo Jurisprudentię studio in primis obtinet.

Tyro itaque priusquam judicium sibi sumat, audire primúm, ac ducem interpretemq; sequi debet: nec statim omnia in quæstionem vocare, & nimium sapere videri velle. Fidi autem interpretis officium est, res & verba, leges & præcepta, ordinemque ac methodum secundúm illa quæ supra de his singulis exposita sunt, solerter & accuraté conformare: usitata quippe, utilia, necessaria, homogenea & ad rem pertinentia proponere: inusitata, obsoleta, inutilia, superflua, heterogenea & impertinentia, itemque captiosa prætermittere: stylo familiari, plano ac dilucido, cuncta exponere: præcepta vera, universalia, brevia, perspicua, homogenea, & cujusque

cujusque loci ac materiæ propria tradere: definitiones præsertim ac divisiones accuratissimas investigare: exemplis cōmodis illustrare: methodum accuratam monstrare & usurpare: definitionum, divisionum, & ipsius quoq; methodi rationem reddere, singulorum theorematum & materiarum principia & fontes ex Philosophia, ex humanioribus literis ac linguis, ex classicis authoribus aperire, & quomodo jus inde profluat ostendere, & historias interdum altiùs, si opus sit, repetere: item quæ similia, vel in Græcâ quondam, vel in alia Republ. fuerint, unde nimirum hæc nostra, imitatione quadã, expressa sint, monstrare: denique methodi coherentiam & connexionem, & hujus connexionis rationem ostendere; confusionis etiam perplexitatem & tautologicam reiterationem evitare: meliores definitiones ac divisiones, methodumq; accuratiorem, ubi Tribonianus aut alii, seu antiquiores seu recentiores, languescunt ac deficiunt, si fieri potest, inquirere, & ex Cujacio, Wesembecio, aliisve expromere: tandem verò etiam verba & apices verborum non anxie scrutari, sed breviter exponere: verum autem sensum legis, veramque vim ac potestatem præcipuè rimari & explanare, legesque benignius, non autem rigidiùs interpretari, ac majorem æquitatis quàm stricti Juris rationem ducere, secundum l. 17. 18. 25. ff. de legib. l. 90. ff. de reg.

Jur. l. 8. C. de judiciis. Noverit etiam interpret circumspēctus se ad captum discipulorum accommodare: incipientis & longiūs progressi auditoris rationem habere: tyroni primūm elementa proponere: eaque á plenioribus tractationibus, commentationibus, ac disputationibus scernere: & prima elementa non nisi brevi commentario & tanquam paratitlis explicare: tyrones variis & gravibus quæstionibus non onerare: á Bartolo, Baldo, & aliis prolixioribus glossatoribus feriō adhuc aliquantisper avocare: Noverit eos elementis perceptis ad lectionem privatā brevis alicujus commentarii commonefacere, & quomodo cum fructu legere possit, ostendere: Noverit etiam antinomias conciliare: ac Jus scriptum & certum ab eo quod disputationibus Jureconsultorum controversum ac dubium fuerit, distinguere. Noverit insuper pauló ulterius progressos ad superiora & difficiliora Juris capita, & ad disputationes, item ad collationes & tanquam dicas sermocinationes de quæstionibus Juris familiares, tandemq; ad exercitationes practicas, provehere, exempla negotiorum ac deliberationum politicarum proponere: locos etiam communes indicare, eorumque recte & ordine colligendorum rationem ostendere: consuetudines & opiniones communes, atque observationes practicas annotare: & omnia sedulo ad usum accommodare: nec

re: nec tantum ad disputationes, sed quandoque etiam ad declamationes Juridicarum questionum contrarias discipulos extimulare: Novit denique discipulos in Theoria & exercitatione scholastica confirmatos ad politicas etiam & forenses tractationes practicas tanquam schola in forum educere, ut quasi serio nunc hoc nunc illud ageretur, quod aliquando serio in Republ. agendum aut gerendum est, agant & gerant: quales nimirum olim Rhetorum scholae erant: quales Senecae & Quintiliani, & aliorum declamationes erant: Fingatur ergo negotium, quale in senatu aliquando gerendum erit: esto negotium, quale in foro: esto negotium, quale in alio Reipubl. statu & conditione occurrurum putatur: controversia seu causa deliberando, disputando, citando, comparando, decernendo, dijudicando, exequendo, perpetuo ordine & commentitio quasi processu habeatur. Qualia nimirum olim adolescentium in scholis Persicis negotiorum forensium ac politicorum praeludia & tanquam processus practici fuisse leguntur: Ubi accusationes & iudicia fiebant, deque aliis etiam negociis discipulabatur. Unde nimirum Cyrus, cum aliquando tunicam brevioris pueri longiorem longiori puero, ac vicissim adjudicasset, verberatus a Praeceptore legitur Quod si horum omnium scholae & exercitia velut olim, sic etiam num habe-

rentur; quod si nunc etiam tanquam in foro, sic in scholæ theatro processus & judicia, docto aliquo præside moderante instituerentur, agerent aut accusarent illi, defenderent aut exciperent alteri, & sic ultró citróque contenderent, donec negotium totum expeditum foret, ac tum demū doctiores & præsides djudicarent: dici non potest, quantum commodi & emolumenti ad Juris cognitionem, ac tandem suo tempore ad Rempubl. ipsam accessurum sit.

Atque hætenus de fidi præceptoris seu Interpretis officio & docendi modo. Quod si de ordine librorum: in tantâ diversorum generum ac voluminum Juris varietate explicandorum quærat: á Jure Civili & Justiniano quidẽ inchoandum: idque sumto ab Institutionibus initio: ac deinceps progressu per Pandectas, Codicem, Novellas factò. Cum his deinde Jus Canonicum sedulo conferendum: ac paulatim glossæ quoque utriusque istius Juris delibandæ fuerint: & Jus feudale postremo feré loco cognoscendum: cum id præcedentium anomalias & exceptiones crebriores contineat. Reliqua Juris genera, ut puta communes Doctorum opiniones & Regionum consuetudines, JC^{torum} consilia & disputationes, Curiarum decisiones &c. interim obiter quandoque attingi: sed cum ad ipsa negotia, in foro, in curia, in senatu paulatim tractanda accedendum est, propius ac

pius ac diligentius cognosci ac ponderari possunt: quorum omnium methodicam quandam synopsis, si haberi possit, primo initio præmittere consultissimum foret.

Quibus omnibus si interpres aut Præceptor sic defunctus fuerit: partibus suis omnibus magna cū laude cumulativè satisfecerit. Discipulus verò ingratus & ignavissimus extiterit, si tam fidum ducem, tam dexterum Mercurium, non summa cum industria ac diligentia secutus & obsecutus fuerit: Enimverò si is sese Philosophicis istis & historicis principiis primū omnium eleganter & mediocriter saltem ad futurum Juris studium (velut supradictum fuit) præparet: deinde sic præparatus & instructus divæ Themidos scholam, templum, ac theatrum ingrediatur: mox præcuntes fidos aliquos duces, Mercurios & interpretes diligenter sequatur, postmodum ipse quoque paulatim legat ac meditetur: tum exempla negotiorum & aliarum rerum notet: interim etiam disputet & declamitet, familiariter sæpenu-mero cum æqualibus aut provectoribus de studiis suis conferat, elegans etiam & accuratum Juris Lexicon semper in promptu habeat, atq; si usus tulerit, consulat: tandem & practicos adhibeat, legat, & audiat: præludia quædam judiciorum & cōsiliorum, processuum ac deliberationum Juridicarum, docto aliquo præside mo-

derante, instituat: Et hîc cum primis interim insignem aliquem ac præstantem in Republ. virum, politicum & practicum assiduè sequatur atque observet, & ab ejus latere, velut Cicero quoque monuit, non facilè discedat: talis, inquam, discipulus tanquam ludendo ad seria Reipubl. negocia quàm optimè præparabitur, veramque Jurisperiti laudem, honores, præmia, ac dignitatem merebitur: qui & singulis & universis, & privatim & publicè, plurimum commodet: qui patriæ, Reipub. & Ecclesiæ salutem ac prosperitatem gnàviter procuret: idque in primis, si divinam à Deo ad omnia ista benedictionem ac successum assiduè petat, & ad ejus gloriam cuncta referat.

F I N I S.

D I A T R I B E
P R I O R P A U L O
S U C C I N C T I U S
P R O P O S I T A .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
TO THE
FACULTY

D E J U R I S S T U -
D I O R E C T E I N S T I -
T U E N D O .

AN T A est Exercitiorum liberalium in quavis doctrina, tum privatorum, tum publicorum, utilitas: tantus, qui ad eorundem exinde cultores uberrimè redundat, fructus, imò verò necessitas; ut non minus scité quàm veré M. ille Cicero ad Trebatium JC^{tum}, universim ac generatim asseveret: Nul- lam artem sine exercitatione vel percipi vel perfici posse.

Etenim infirma est artis (ut Cornificius ad Herennium attestatur) in omni disciplina præceptio sine summa assiduitate exercitationis: quandoquidem usus frequens (eodem Cicero- ne de oratore teste) omnium magistrorum præcepta superat. Dabitur igitur, Auditores, pro benignitate & æquitate vestra, ut pridem aliis, ita nunc mihi quoque veniam (atque ut detis quæso) si non gloriolæ inanis desiderio, non contendendi animo, non audacioris alicujus confidentiæ stimulo impulsus; sed & mei, & juvenutis exercendæ studio permotus, consen-

tientibus in illud ac suffragantibus Clarissimis
Academiæ & Facultatis Juridicæ proceribus, in
augustam hanc cathedram conscendam, mate-
riamque é corpore Juris desumptam, eamque
& fructuosam & jucundam, quanta potero bre-
vitate & perspicuitate, excutiam.

Sed cum laudabili more hæctenus receptum
& usurpatum sit, quin & res ipsa propemodum
id flagitet, de literis ac disciplinis illis, quas ex-
positurus aliquis sit, præfari: nihil video nunc
potius, nihil prius, quam de Jurisprudentiæ stu-
dio generatim aliquid mihi hoc tempore præ-
mittendum esse.

Dicam ergo, Deo bene fortunante, principiò
quidem de præcipuis Jurisprudentiæ (præsertim
Romanæ) laudibus & commoditatibus: dein-
de verò de præcipuis difficultatibus, quæ laudes
illas, quantumvis illustrissimas, quæ antenus
obscurant, partim causis, partim remediis: ut
ita hinc constet, quo pacto quis facilius, &
si fundamenta spectes, solidius in Jurispruden-
tiæ studio proficere queat: idque modestè ac sal-
vo accuratiore alterius cujuscunque judicio di-
cam. Quod dum peragere instituo, vos univer-
sos ac singulos, Auditores, quantâ possum ob-
servantiâ & diligentîâ, enixè oro, ut me solita
vestra benignitate excipere, ac breviter de pro-
posito argumento perorantem benevolo &
æquo animo attendere non dedignemini.

Dabitur

Dabitur á nobis opera, ut res tota, quám fieri potest, expeditissimé peragatur.

Quæ igitur ad solidam scientiæ aut artis cuiuscunque, ac proinde ad Jurisprudentiæ quoque cognitionem facilius ac citius comparandâ desiderantur, ea vel hominem ipsum, nempe cognoscentem; vel artem ac Jurisprudentiam ipsam, nempe cognoscendam, potius concernunt. Cognoscens autem, si tyro sit artis cognoscendæ, sine docente seu præceptore, solidé cognoscere ac proficere nequit. Cæterum in homine ipso exoptatur & flagitatur tum Naturæ quædam ad artem inclinatio & ingenii aptitudo, tum disciplinæ ac studii diligentia: eaque non tantum in doctrina seu theoria, sed in applicatione quoque doctrinæ generalis ad speciales crebrosque usus, in specialibus crebrisque exemplis, hoc est in exercitatione quoque seu praxi: & utraque illa tum in discente, tum in docente (si tyro docendus sit) unice flagitatur & exoptatur: idq; adhibita utrobique assidua numinis divini invocatione. Siquidem per me est, ut sapiens ille Proverb. s. per me est, ait, quod Reges regnant, & JC^{ti} seu cõsiliarii justa decernunt. De natura & diligentia, seu doctrinæ generalius sumpta, eleganter Tullius pro Archia Poëta: ad virtutes & artes naturam sæpius, ait, sine doctrina, quám doctrinam sine natura valuisse. Et Fabius lib. 2. Sicut terræ nullam á na-

rura fertilitatem habenti nihil optimus agricola profuerit, é terra veró naturá sua fertili utile aliquid nullo etiam colente nascitur: Sic natura sine doctrina multum valebit: doctrina veró nulla esse sine natura poterit: Nec tamen quisquam tam vitioso á natura reperitur ingenio, qui disciplina & diligentia nihil sit consecutus. Doctrina porró á fidis præceptoribus ac selectis libris petenda est, & á primis elementis ac principiis ad summa usque fastigia prudenti ordine ac ratione paulatim educenda. Diligentia veró illa tum in doctrina, tum in exercitatione discantis pariter ac docentis constantiam in objecto & proposito desiderat. Repudianda namque illa mollities est ac levitas, quæ novarum perpetuó rerum cupida, assiduitate unius objecti facile offenditur: neque enim major ingeniorum pestis est, *Wesembecio* teste, quam nolle uni curæ ac meditationi inhaerescere, & cogitationes vagas atque á proposito alienas cohibere. Et recté *Seneca*, in doctrinis earumque præsertim rudimentis, necessarium esse monuit, ut non multa, sed multum legatur.

Verúm hæc de primis illis & cõmunissimis in homine ipso instrumentis ac mediis: quæ nimirum assiduè sunt ad omnem scientiam & artem, omnemq; scientiæ & artis partem & præceptionem cognoscendam adhibenda. Nunc porró de iis quæ ad ipsam artem, hoc est, pro
nostro

nostro quidem instituto ad ipsam Jurisprudenciam, facilius ac solidius comparandam, desiderantur. Hæc partim sunt propædeicæ quædam ac præparationes necessariæ in necessariis ipsius pædeias, h. e. Jurisprudentiæ perfectè cognoscendæ & tractandæ principiis & fundamentis, præmissæ ac præcognitæ, partim modus & ratio legitima artem Juris accuratè cognoscendi atque tractandi. Illa verò Jurisprudentiæ *προπαιδευματα* ut in aliis amplioribus ac prolixioribus facultatibus: sic & in vasto illo Juris Romani Oceano, partim generalia & remotiora sunt, quippe communia quædam materiæ rerum ac verborum tum quærendæ tum tractandæ instrumenta: partim specialia & propinquiora, materiamq; ipsam subministrantia, vel substantiam ipsam attingentia.

Generalia verò illa & remotiora Propædeumata sunt Dialectica & Rhetorica, sed in primis Dialectica, velut eleganter M. Cicero in Bruto.

Dialectica igitur est illa, quæ in omnes sapientiæ partes latissimè manat & diffunditur, ac non modò finem cujusque artis prospicit, sed etiam media ad finem rectè ducentia sine errore inquirit & ostendit. Hæc est illa, sine qua nil rectè explicari, nil rectè definiri, dividi, nil rectè disputari ac dijudicari potest: nil (inquã) nec de justitia, nec de Jure, nec de moribus & actionibus, earumq; circumstantiis, variisq;

ac diversissimis subinde novis incidentibus Juris, actionum, & circumstantiarum casibus & quaestionibus: nec de Imperio, de Rep. de legibus & constitutionibus Imperii, de quæ infinitis negotiis disputari rectè & explicari potest: nesciam in casibus non expressis propter similitudinem & rationis *ἀναλογία* ad veram cōsequentiā ritè produci. Hæc denique est illa, sine qua nulla ratio firma, nulla probatio solida esse, sine quâ nihil rectè ordinari, nihil accuratè disponi potest; adeoque sine qua omnia confusa & perplexa jacent. Hæc est illa, sine qua nemo magnus unquam in ulla sublimiori disciplina, nedum in Jurisprudentiā, evasit.

Rhetorica porro & ejus comes eloquentia, quàm utilis, quàmque fructuosa futuro Jureconsulto, futuro Politico, futuro Practico, & sit & semper æstimata fuerit, plenius hoc loco percensere brevitatis ergo supersedeo.

Haftenus ergo generalia illa & remotiora Jurisprudentiæ Propædeumata.

Specialia & propinquiora sunt partim Ethica & Politica, partim historia Romana: partim denique Methodica & Synoptica Jurisprudentiæ Romanæ compendia. Ethica verò & Politica primos & intimos fontes, prima, verissima, & intima principia, demonstrationes, ac fundamenta, justitiæ & Jurisprudentiæ, legum, æquitatis, ac judiciorum, Rerumpub. & imperi-

orum continent ac tradunt, rationem rectam, rectæq; rationis prudentiam exponunt, legem naturæ seu conscientiaë exponunt, utriusque illius normas ac regulas tradunt, discrimen honesti ac turpis ostendunt, præmia honeste viventibus decernunt, poenas turpiter agentibus constituunt.

Ethica est vitæ ac morum honestorum norma, virtutum magistra, actionum laudabilium regula, quæ morbos animi dispellere, affectus sedare, libidines & appetitus domare, rationem ac voluntatem prudenter regere, vitam totam secundum rationis rectæ, virtutisque, & legis conscientiaë, normam conformare docet.

Politica veró societatum & communionum humanarum varia genera recte distinguit & instruit: omnia omnium hominum studia liberalia & officia honesta complectitur ac moderatur, beatitudinem ac prosperitatem, tum œconomicam tum politicam, per varia omnis generis, tum corporis tum animi, tum vitæ seu fortunæ, tum publica tum privata bona, quæ commonstrat & suppeditat, persequitur: Et in quonam felicitas practica, Politica præsertim & Œconomica, potissimum consistat, comparatur, & conservetur, ostendit. Præcipuè veró genera Imperiorum & Rerumpublicarum distinguit, quæque Jura, quæ leges & judicia, quæ magistratum, jurisdictionum, munerum ci-

vilium, præmiorum ac pœnarum genera ad hanc vel illam Reip. atque Imperii formam, atque hoc ipsum, quibus de causis & quibus rationibus cōgruant, item quæ initia in illis, qui progressus & incremēta, quæ cōversiones ac mutationes accidant, ostendit. Hęc igitur sunt Juris ac justitiæ, hæc societatis humanæ, hæc Reipub. hæc Imperiorum & magistratum, judiciorū & senatum prima & verissima principia ac fundamenta, hæc prosperitatis & salutis politicæ certissima & commodissima incunabula, hæc Jurisprudentiæ Romanæ fulcra.

Ad summam Jurisprudentiæ (ne longior sim in re manifesta) tantum confert politica, eiq̃ue tam cognata est & homogœna, ut Jurisprudentia generatim sumpta, reverâ nihil aliud esse videatur, quàm ea, quæ antiquitus non Jurisprudentia sed Politica dicebatur, aut certè nihil aliud, quàm plenior quædam magisque practica & realis, adeoque tanquam dicas exemplaris, politica.

Historia denique tum universalis, tum præsertim particularis; tum profana, tum præsertim sacrosancta & Biblica, Jurisprudentiæ sæpe numero tantam lucem affert, quantam fermè sol diei. Nec mirum. Etenim historia (ut apud Cic. inquit Antonius) testis temporum est, lux veritatis, vita memoriæ, magistra vitæ, nuncia vetustatis. Sine illius ergo luce cæcū esse Jurisprudentiæ

prudentiæ studium, res ipsa clamat. Ad Jurisprudentiã ergo Romanã Historia Romana (cum qua tamen aliarum quoque gentium historiæ conferri possunt) non jucunda tantum, non fructuosa tantum, sed sæpe necessaria est: Historia, inquam, Juris, Imperii, ac politiæ Romanæ: neque enim nunc res aliæ, quàm quæ ad Jus, Imperium, ac politiã pertinent, spectantur. Hęc igitur ea est, quæ negotiorum in Rep. occasiones & causas proximas, variasque omnis generis circumstantias, enarrat, & in primis quid juris de illis ipsis Philosophia, præsertim Ethica & Politica, duce, prudentia & legis naturæ justitia comite, vel potius consiliaria ac magistra, sancitum & statutum sit, commemorat.

Ex historiã ergo Romanã cognoscendum, quemadmodum ex populari statu primus Cæsar Julius Imperium Romanum ad speciem quandam Regni revocaverit: sic tamen, ut senatui & consulibus sua quædam authoritas incolumis maneret: deinde quemadmodum Constantinus Imperium illud ex Italiã in Græciam & Thraciam, ut puta Romã Constantinopolin, quam videlicet novam Romam nuncupabat, transtulerit: ac tandem, quemadmodum Justinianus ex omni superiore Jure hoc Jus Justinianum, quo nunc utimur, composuerit: item quemadmodum amplissimum istud Imperium postea divisum sit, ac pars una isthic in ori-

ente mundi plaga manserit, altera veró huc in occidentem translata, & Carolo Magno in Europa concessa fuerit: itemque quomodo illud paulatim magis magisque & Christiano-Romanum & Germanico-Romanum esse cœperit: ad hæc, quemadmodum hoc occidentis Imperium, quantumvis inter Caroli Magni tres liberos ejusq; successores alios rursus divisum, nihilominus tamen commune manserit: item quemadmodum illud ipsum communi illo Romano Justiniano Jure paulatim iterum colligatum & inter se quasi coagmentatum, & paulatim insuper Pontificali quoq; accedente Jure amplificatum fuerit: Cognoscendum etiam, quemadmodum tandem summa illius Imperii ferme penitus ad Germanos revocata sit: Item quemadmodum hoc ipsum Imperium admirabili Juris ac justitiæ contempatione in Germania constitutum, sic nimirum ut non unius, non optimatum, non populi proprium, sed omnium ac singulorum, adeoque multorum in Imperio Statuum, sub uno tamen Imperatore, & uno Principum Electorum senatu, commune sit, idque etiamnum hodie: Cognoscendum denique, quemadmodum ad tuendum hoc Imperium & civium Germanico-Romanorum incolumitatem & salutem ab Imperatoribus præsertim in comitiis Imperii, deinceps alia atque alia constituta & ordinata fuerint.

rint. Videtis auditores, quantum lucis Jurisprudētiæ nostræ mediocris Philosophiæ & historiæ cognitio afferat? Videtis, quantum emolumentum & quantum subsidii afferat humaniorum literarum ac linguarum cognitio? ut vel unica lex, Lecta, D. de rebus credit. (ut plurimas alias taceam) testis est, ut puta quam Accursius cæteri que interpretes intelligere non potuerunt, donec Hermolaus Barbarus & Guilielmus Budæus ex bonis linguæ Latinæ autoribus docuissent, quid sit iura centesima.

Ex Jurisprudētiæ Romanæ supra distinctis propædeumatis & fundamentis istis, substantialis *αἰσθητικῆ* nobis superest. Hæc, ut in aliis *παιδείαις* & facultatibus disciplinarum liberalium: ita & hîc ex ipso Jurisprudētiæ corpore delibari; ac per synopsis generalium & præcipuorum Juris capitum brevissimam methodicè tyronibus proponi debet; idque paulatim etiam *ἰσοκρίτως* & adhibitâ velitatione disputationum syllogisticâ, & exercitatione practica in singulis istis. Quorum certè compendiorum ac *συνόψεων* Methodicarum & succinctarum maxima utilitas est. Cùm enim immensus rerum & causarum Jurisprudētiæ subjectarum campus, ac summa varietas, imò infinitas quædam sit, ingenium autem & iudicium in ista varietate & infinitate in tyronibus infirmum, memoria verò hominum valde labilis; nihil pulchrius est,

nihil utilius, nihil potius, quàm infinitatem ac varietatem istam ad certa ac succincta rerum capita pro tyronum captu revocare, latissimè dispersa in unum cogere, ac sub unum quasi intuitum referre, hoc est, generalem quandam, succinctam, perspicuam, & methodicam Jurisprudentiæ *libro 4.º* incipientibus subministrare.

Methodi autem virtutes eximiæque laudes sunt, á notioribus ad ignotiora, á simplicibus ad composita, á generalibus ad specialia, accurato antecedentium & consequentium ordine progredi, singula & universa artis theoremata suo quodque loco disponere, & arctissimo nexu ita inter se colligare, ut non secus atque annuli in catena inter se cohæreant: præterea quod multis convenit, generatim complecti; quod speciale, speciatim persequi: proinde nil tautologicè reiterare: ac summatim perspicuitati, brevitati, ac facilitati studere.

Sed hæcenus de propædeumatis illis: deinceps de cognoscendi & tractandi ratione: adeoque de ipsa Juris Romani arte commodiùs docenda & discenda.

Hæc variis quondam descripta libris, sed á Triboniano ac sociis meliùs informata, Justiniani tempore in scholis & in foro egregiè florebat ac vigebat: Sed aliquantó post neglecta jacebat, donec Lotharius Saxo, Imperator, leges Justinianæ situ & carie obsoletas, Aventino teste,

teste, per Irnerium, vel potius Wernerum, qui diu Constantinopoli vixisset, consiliarium suum, recognovit, & in hoc occidentale Imperium introduxit: quo ipso etiam tempore, vel circiter, Jus Pontificale compositum, ac Jus feudale adjectum fuit: & ordinaria utriusque Juris glossa postmodum adhibita; tandem & ordinationes ac recessus Imperii, item communes opiniones & consuetudines, Jureconsultorum consilia, & disputationes, curiarum præcipuarum decisiones &c. adjunctæ; quorum omnium hodie partim in scholis, partim in foro habenda est ratio. Quamobrem ars Juris Romani etiamnum hodie variis, imò etiam pluribus quam Justiniani tempore libris ac partibus continetur. Ad illam Juris artem, ad varia illa Juris volumina, omnia superius tradita subsidia & beneficia assidue & prudenter adhibere convenit: ut puta ingenium primò & industriam, itemque diligentiam & constantiam, tum in doctrina seu theoria, tum in praxi addiscenda: deinde humaniores artes ac linguas, præsertim Dialecticam, Rhetoricam, ac Philosophiam Practicam, itemque historiam: tum rectam præceptorum, definitionum, divisionum, itemque methodi conformationem: denique methodicam omnium Juris librorum, tractatum, titulorum & materiarum synopsis: dici enim non potest, quantum hæc commoditatis ad perspicue intelli-

gendum, & quantum facultatis ad prompté recordandum allatura sit.

Veruntamen ad illam Juris artem, ad varia illa Juris volumina & membra præcipué & ante omnia ingenio opus est ac diligentia, diligentiaque constantia; eaque tum præceptoris, tum discipuli: primó quoad theoriam, deinde quoad praxin. Ac præceptore quidem seu interprete, tum viva & pronunciata, tum muta & scripta voce docente. Sed vivo ac fido in primis præceptore tyroni opus est: & postea libris in tanta varietate selectis ac methodicis. Etenim præceptores vivi, ut ait Plato, dubitantibus commodius respondent quam libri, & res intricatas magis perspicué explicant: idque in vasto illo Jurisprudentiæ studio in primis obtinet.

Tyro itaque priusquam judicium ibi sumat, audire primúm ac ducem interpretemque sequi debet: nec statim omnia in quæstionem vocare, ac nimium sapere videri velle. Fidi autem interpretis officium est, res & verba, leges & præcepta, ordinemque ac methodum, secundum illa, quæ supra de his singulis exposita sunt, solerter & accuraté conformare, usitata quippe, utilia, necessaria, homogenea & ad rem pertinentia proponere: inusitata, obsoleta, inutilia, superflua, heterogenea & impertinentia, itemque captiosa prætermittere: stylo familiari, plano, ac dilucido cuncta exponere: præcepta vera, universalialia,

versalia, brevia, perspicua, homogenea & cujusque loci ac materiae propria tradere: definitiones praesertim ac divisiones accuratissimas investigare: exemplis commodis illustrare: methodum accuratam monstrare & usurpare: definitionum, divisionum, & ipsius quoque methodi, rationem reddere, singulorum theorematum & materiarum principia & fontes ex Philosophia, ex humanioribus literis ac linguis, ex classicis authoribus, aperire, & quomodo Jus inde profluat, ostendere, & historias interdum altius, si opus sit, repetere: item quae similia vel in Graeca quondam, vel in alia repub. fuerint, unde nimirum haec nostra, imitatione quadam expressa sint; monstrare: denique methodi coherentiam & connexionem, & hujus connexionis rationem ostendere: confusionis etiam perplexitatem & tautologicam reiterationem evitare: meliores definitiones ac divisiones, methodumque accuratiorem, ubi Tribonianus aut alii seu antiquiores seu recentiores, languescunt ac deficiunt, si fieri potest, inquirere, & ex Cujacio, Wesembecio, aliisque expromere: tandem vero etiam verba & apices verborum non anxie scrutari, sed breviter exponere: verum autem sensum legis veramque vim ac potestatem praecipue rimari & explanare, legesque benignius non autem rigidius interpretari, ac majorem aequitatis, quam stricti Juris rationem ducere,

secundúm l. 17. 18. 25. ff. de legib. l. 90. ff. de reg. Jur. l. 8. C. de judiciis. Noverit etiam interpres circumspéctus se ad captum discipulorum accommodare: incipientis & longiús progressi auditoris rationem habere: tyroni primúm elementa proponere: eaque á plenioribus tractationibus, commentationibus, & disputationibus secernere: & prima elementa non nisi brevi commentario & tanquam paratitlis explicare: tyrones variis & gravioribus quæstionibus non onerare: á Bartolo, Baldo, & similibus prolixioribus glossatoribus serió adhucaquantisper avocare. Noverit eos elementis perceptis ad lectionem privatam brevis alicujus commentarii commonefacere, & quomodo cum fructu legere possit, ostendere. Noverit etiam antinomias conciliare, ac Jus scriptum & certum ab eo, quod disputationibus Jureconsultorum controversum ac dubium fuerit, distinguere. Noverit insuper pauló ulteriús progressos ad superiora & difficiliora Juris capita, & ad disputationes, item ad collationes & tanquam dicas fermocinationes de quæstionibus Juris familiares, tandemque ad exercitationes practicas provehere, exempla negociorum ac deliberationum politicarum proponere, locos etiam communes indicare, eorumque recte & ordine colligendorú rationem ostendere, consuetudines & opiniones communes, atque ob-

servationes

servationes practicas annotare: & omnia sedulo ad usum accommodare: nec tantum ad disputationes, sed quandoque etiam ad declamationes Juridicarum questionum contrarias discipulos extimulare. Noverit denique discipulos in theoria & exercitatione scholastica confirmatos, ad politicas etiam & forenses tractationes practicas tanquam e schola in forum educere, ut quasi serio nunc hoc nunc illud ageretur, quod aliquando serio in Repub. agendum aut gerendum est, agant & gerant: quales nimirum olim Rhetorum scholæ erant, quales Senecæ, & Quintiliani, & aliorum declamationes erant. Fingatur ergo negocium, quale in senatu aliquando gerendum erit: esto negocium, quale in foro: esto negocium, quale in alio Reipub. statu & conditione occurrurum putatur: controversia seu causa deliberando, disputando, citando, comparando, decernendo, dijudicando, exequendo, perpetuo ordine & commentitio quasi processu habeatur. Qualia nimirum olim adolescentum in scholis Persicis negotiorum forensium ac politicorum præludia & tanquam processus practici fuisse leguntur: ubi accusationes & judicia fiebant, deq; aliis etiam negociis disceptabatur. Unde nimirum Cyrus, cum aliquando tunicam brevioris pueri longiorem longiori puero, ac vicissim adjudicasset, verberatus a præceptore legitur. Quod si horum

omnium scholæ & exercitia, velut olim, sic etiam haberentur: quod si nunc etiam tanquam in foro, sic in scholæ theatro processus & judicia docto aliquo præside moderante instituerentur, agerent aut accusarent illi, defenderent aut exciperent alteri, & sic ultró citroque contenderent, donec negotium totum expeditum foret, ac tum demum doctiores & præfides dijudicarent: dici non potest, quantum commodi & emolumenti ad Juris cognitionem, ac tandem suo tempore ad rem. ipsam accessurum sit. Atque hæcenus de fidi interpretis officio & docendi modo. Quod si de ordine librorum in tanta diversorum generum ac voluminum Juris varietate explicandorum quærat: à Jure Civili & Justiniano quidem inchoandum: idque sumto ab Institutionibus initio: ac deinceps progressu per Pandectas, Codicem, Novellas factò. Cum his deinde Jus Canonicum sedulo conferendum: ac paulatim glossæ quoque utriusque istius Juris delibandæ fuerint: & Jus feudale postremo ferè loco cognoscendum: cum id præcedentium anomalias & exceptiones crebriores contineat. Reliqua Juris genera, ut puta communes doctorum opiniones & Regionum consuetudines, J^{ctorum} consilia & disputationes, curiarum decisiones &c. interim obiter quandoque attingi: sed cum ad ipsa negotia in foro, in curia, in senatu paulatim

latim tractanda accedendum est, propius ac diligentius cognosci ac ponderari possunt: quorum omnium methodicā quandam synopsis, si haberi possit, primo initio præmittere consultiſſimum foret.

Quibus omnibus si interpres aut Præceptor sic defunctus fuerit: partibus suis omnibus magna cum laude cumulatissimè satisfecerit. Discipulus verò ingratissimus & ignavissimus exiterit, si tam fidum ducē, tam dexterum Mercurium, non summa cum industria ac diligētia secutus & obsecutus fuerit. Enimverò si is sese Philosophicis istis & historicis principiis primū omnium eleganter aut mediocriter saltem ad futurum Juris studium (velut suprà dictum fuit) præparet: deinde sic præparatus & instructus divæ Themidos scholam, templum ac theatrū ingrediatur: mox præcētes fidos aliquos duces, Mercurios & interpretes diligēter sequatur; postmodū ipse quoq; paulatim legat & meditetur: tum exempla negociorum & aliarum rerum notet: interim etiam disputet ac declamitet, familiariter sæpenumero cū æqualibus aut provectoribus de studiis suis cōferat, elegans etiam & accuratum Juris Lexicon semper in promptu habeat, atque, si usus tulerit, consulat: tandem & practicos adhibeat, legat & audiat: præludia quædam judiciorum & consiliorum, processuum ac deliberationum Juridicarum, do-

Et o aliquo Præside moderante, instituat: & hic
 comprimis interim insignem aliquem ac præ-
 stantem in Republ. virum politicum & practi-
 cum assiduè sequatur atque observet, & ab ejus
 latere, velut Cicero quoque monuit, non facile
 discedat: talis, inquam, discipulus, tanquam lu-
 dendo ad seria Reip. negocia quàm optimè præ-
 parabitur, veramque Jurisperiti laudem, hono-
 res, præmia, & dignitatem merebitur: qui &
 singulis, & universis, & privatim, & publicè plu-
 rimum commodet: qui patriæ, Reipubl. & Ec-
 clesiæ salutem ac prosperitatem gnaviter pro-
 curet: idque inprimis, si divinam á Deo ad
 omnia ista benedictionem ac successum
 assiduè perat, & ad ejus gloriam
 uncta referat.

F I N I S.

De

JURISPRUDENTIÆ

ROMANÆ STUDIO, ET

QUÆ IN SINGULIS EJUS

materiis præcipuè spectan-

da sint;

DIATRIBE ALTERA.

50

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

540 EAST 57TH STREET

CHICAGO, ILL.

1950

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

PHYSICS

QUÆ IN SINGULIS
 JURISPRUDENTIÆ MATE-
 RIIS PRÆCIPUE SPE-
 Stando sint.

JURISPRUDENTIA, Philosophiæ
 Politicæ filia, est ars boni & æqui, ut Ul-
 pianus ex Celso l. 1. de Just. & Jur. definit:
 vel est ars Juris, in politia qualibet recepti; §. 1.
 Inst. cod. & §. 2. Inst. de Jure naturali, gentiũ & ci-
 vili; l. 2. ff. de origine Juris. Jus civile (ait Impe-
 rator jam d. §. 2.) ex unaquaque civitate appel-
 latur; ut Jus civile Atheniensium: sic & Jus, quo
 Romanus populus utitur, Jus civile Romano-
 rum appellamus, &c. Proinde Jurisprudentiæ
 Romanæ objectum, est Jus apud Romanos; seu
 in politia Romána; receptum & usurpatum:
 vel; ut Imperator loquitur; quo populus Ro-
 manus utitur. Jus hoc loco est, quicquid secun-
 dùm prudentiæ & justitiæ normã inter homines
 æquum bonũ est, seu honestum & utile, justum
 ac salutare. Neque enim ulla capitalior homi-
 num generi pestis, Socrate, Platone, ac Cicero-
 ne teste, est, quàm prudentiam é justitia, & uti-
 litatem ab honestate sejungere. Principia ergo,
 normæ & *αριστεία* Juris ac Jurisprudentiæ sunt

prudentia rationis rectæ, & justitia legis naturæ seu conscientiæ, inter Christianos quidem cum decalogo collatæ. Ad utramque veró istam & circumstantiarum & proportionum practicarum, consideratio sedula spectat.

Quicquid igitur rationis rectæ prudentia, & legis conscientiæ justitia, in vita & rebus agendis, inter homines esse aut fieri jubet, id Jus est: proinde id æquum est.

Æquum, seu æquitas generatim sumpta, est proportionalis, quo ad honestatem & utilitatem, æqualitas inter eos, inter quos convictus aliquis & communicatio rerum aut verborum existit: seu proportio illa sit Arithmetica seu Geometrica, seu harmonica (quam Bodinus addit) nempe ex utraque illa contemperata.

Et hanc proportionem seu proportionis æqualitatem in practicis servare, est Jus servare, seu justè agere: hoc est, honestè vivere, neminem præter fas lædere, suum cuique tribuere: idque videlicet tum in factis, tum in facientium & factorum meritis, hoc est, tum in conventionibus, contractibus, & commerciis, tum in officiis, honoribus ac præmiis, itemque pœnis ac suppliciis. Atque hinc nimirum vir bonus est, qui honestè vivit, & suum cuique tribuit, atque adeó qui prodest quibus potest, nocet autem nemini, ut Cicero definit.

Æquum autem generatim inter omnes
homines

homines est & esse debet, quatenus omnes mundi unius, tanquam communis patriæ & civitatis, incolæ & convictores sunt, atque ulla aliqua rerum aut verborum communicatione utuntur. Sed æquum politicum in specie (quod nos spectamus) inter eos præcipue est, qui unius ejusdemque Politicæ seu Reipub. (ut, apud nos, Romanæ) communione ac societate cõtinentur. Neque enim aut communio & societas vera sine Jure & æquitate, aut sine communione, Jus esse ac subsistere potest.

Cæterum objecta Juris principalia, de quibus nimirum Jus ipsum ex principiis suis, politicis præsertim & historicis, duce justitia, & consiliaria prudentia, mediante proportionem legitima, constituitur, sancitur, & informatur, sunt tam personæ & res, itemque negocia personalia & realia: tam judicia & actiones de iisdem institutæ. Omne Jus quo utimur (ait Imperator §. fin. Inst. de Jur. nat.) vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. A Equum tamen seu Jus, hominum & personarum proprium est, non rerum: quandoquidem Jus, personarum causâ constitutum est, ut ibidem subjungit Imperator.

Homo itaque seu persona, jus habet vel in personam, vel in rem. Illud personale, hoc reale Jus est. De utroque si dubitatur & litigatur, judicia & actiones nascuntur.

In personā jus habet homo, vel ratione status ac potestatis, vel ratione obligationis: & obligationis quidē, vel ex conventionē, vel ex delicto. Quanquam. n. Tribonianus obligationē Rebus subjunxit & attexuit; quoniā ea rem quandoq; attingit, ac personę obligatam facit, velut in hypotheca apparet: tamē eam idem Tribonianus ex personæ solius obligatione definit, cū ait, Obligatio est Juris vinculū, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendæ &c. Adstringimur, ait, id est, personę adstringuntur. Et ex obligationibus sanē actiones nō in rem, sicut ex dominio, sed in personā dantur. Porro in rem jus habet homo seu persona, vel ratione possessionis, vel ratione dominii: & utriusq; aut veri aut quasi. Res sunt corporales vel incorporales. Res incorporales sunt quātitatis, ut numus, (hoc est valor materiæ, non materia ipsa) aut qualitatis, quæ propriē Jura dicūtur; quæq; præcipua & nobilissima sunt rerū incorporalium species. Talia Jura sunt servitutes, item dos, hereditas, bonorū possessio &c. Atq; hīc aliud est res, aliud jus in re; aliud corpus, aliud jus in corpore; aliud fundus, aliud servitus fundo debita; aliud dos, aliud res dotalis.

Istud Jus personarum ac rerum, est veritatis & æquitatis inter homines (inter quos scilicet negocium est, seu personale, seu reale) aut certæ & incontestatæ, aut dubiæ & contestatæ. Il-
lud

Iud inter homines sine lite ac iudicio; hoc veró cum lite ac iudicio, obtinetur & expeditur: Si ius rerum, quoad dominium, inter aliquos controversum sit, actio rei vindicationis oritur: quæ *ἡ ἀφ' ἑοχλῶν* realis actio dicitur: si ius rerum, quo ad possessionem, inter aliquos controversum fiat, interdictis utimur: si ius personale status ac potestatis controversum sit, actio præjudicialis nascitur: si ius obligationis, ex conventionē, vel ex delicto promanantis, controversum sit, actio ex obligatione conventionis aut delicti profecta, oritur, quæ uno nomine (præsertim si ex conventionē profluat) cōdictio nuncupatur.

Quemadmodum autem in doctrina personarum ratione status & conditionis, est ius hominis liberi (qui propriè persona dicitur: servus enim personam olim civilem non habebat) ius ingenui, libertini; & ratione potestatis ius patris, tutoris, curatoris: Similiter in doctrina rerum ius servitutis, tum urbanæ tum rusticæ, ius donationum, usucapionum, & successionum in rebus universalibus ex testamento & ab intestato, item in rebus singularibus, quo ad legata, & alia: similiter ius possessionis ac domini in iam modò dictis rerum generibus. Denique quemadmodum in doctrina obligationum est ius mutui, commodati, depositi, pignoris, emtionis-venditionis, locationis cōductionis &c., sic in ipsis quoque iudiciis & actionibus, est ius

agendi, excipiendi, replicandi, duplicandi &c. Item quoad judicem, jus cognoscendi, citandi, decernendi, decidendi, sententiam pronunciandi, exequendi. Item quoad partem duriorē sententiā gravatam, Jus appellandi &c.

Porro in universa Jurisprudētia, & in singulis ejus capitibus, materiis ac generibus, tum jam modō dictis, tum aliis assiduē spectatur, quibus modis Jus illud status ac potestatis, item domini ac possessionis, servitutis, donationis, usucapionis, successionis &c. Item Jus obligationis, mutui, commodati, emptionis-venditionis, locationis-conductionis &c. atque adeo quodvis aliud Jus; tum acquiratur & constituatur, tum retineatur & conservetur, tum denique amittatur & dissolvatur, secundū *J. ult. ff. de legibus*, quæ sic habet: Totū Jus consistit, aut in acquirendo, aut in conservando, aut in minuendo: aut. n. hoc agitur quemadmodū quid cuiusque fiat, aut quemadmodum quis rem vel Jus suum conservet, aut quomodo alienet vel amittat. Proinde in totā Jurisprudētiā accurate considerandi sunt modi Juris acquirendi & constituendi, item conservandi aut dissolvendi &c. ac præcipuē modi constituendæ & acquirendæ, conservandæ, dissolvendæ, aut amittendæ potestatis, possessionis, domini & obligationis.

Modi verò isti suas habent causas, & causæ quandoque

quandoque suos titulos: quibus bonæ vel malæ fidei consideratio accedere consuevit.

Sed hoc tempore de constituendo potissimum & acquirendo Jure, ejusque causis & modis obiter aliquid dicamus, itemq; de actu constitutionis & requisitis ad eum. Hæc enim consideratio & observatio in omnibus ac singulis totius Jurisprudentiæ materiis maximum habet usum.

Causa constituendi & acquirendi Juris alia principalis est, alia minus principalis. Principalis est partim lex sive Jus, partim natura lege comprobata: Deinde lex aut inanimata, nempe Juris gentium ac præsertim civilis; aut animata, legem repræsentans, ut est magistratus vel judex, cujus prudentiæ, æquitati & arbitrio quandoque relinquitur Jus. Causa constituendi & acquirendi Juris efficiens minus principalis, proximior tamen, & qua natura vel lex, tanquam medio seu instrumento utitur, est homo faciens (præsertim privatus) & factum hominis: sed talis homo, & tale factum, quod nec natura nec lege reprobatur, tanquam minus idoneum ad hoc vel illud Jus constituendum. Ista veró constituendi Juris causas, maximé veró principales, Modi Juris constituendi, quadantenus imitantur: sunt enim Juris naturæ, gentium vel civilis. Sic exempli gratia; Causa principalis, potestatis & relatæ subjectionis inter pa-

trem ac liberos; inter tutorem & pupillos, &c. est partim natura, partim Jus gentium aut civile; partim Jus animatum, nempe magistratus, præsertim in tutelis: causa secundaria istius Juris, id est potestatis ac subjectionis, est homo faciens, nempe, privatus, & factum hominis: sed faciens secundum legem naturæ, & Juris gentium ac civilis: procreando scil. liberos ex justis nuptiis, item adoptando, legitimando: deinde tutelam vel curam suscipiendo, ac juramentum propterea præstando: Ubi ita & obligationis ex q. contractu causa, insuper accedit.

Modi constituendi illius Juris, h. e. potestatis; exempli gratia, potestatis patriæ; sunt, à natura quidem, sed lege comprobata, vel in societatem legis asscita; à natura, inquam, sunt maris & foeminae conjunctio, id est nuptiæ: à lege verò solâ, modi præcipuè duo sunt, adoptio & legitimatio &c. Similiter causa principalis & secundaria acquirendæ possessionis ac domini est ferme eadem illa, quæ jam modò in acquirendâ & constituendâ potestate fuit: nempe natura, lex, & homo, secundum naturam ac legem faciens & acquirens. Titulus subinde ad causam accedens eamque firmans, est titulus donationis, emptionis, venditionis &c. Causam & titulum laudabiliter perficit bona fides agentium seu facientium. Modi verò in his posterioribus omnino diversi sunt, tum à se invicè, tum à modis

dis constituendæ potestatis. Modus acquirendæ possessionis, est apprehensio; quam in detentatione quidem simplici sufficit fieri corpore: in cæteris autem ac veris possessionis generibus eam & corpore simul & animo rem habendi, fieri necesse est.

Modi acquirendi dominii, quos Jus naturæ & gentium subministrat, præcipui, sunt, Apprehensio, occupatio, traditio; & hæc aut veræ aut quasi; item Accessio, quò pertinet alluvio, inædificatio, implantatio, pictura, scriptio, deniq; specificatio: aliis effectio: quò refertur solet confusio & commixtio.

Modi acquirendi dominii, Jure civili, præcipui quidem, sunt præscriptio; quæ & usucapio; item successio, tum universalis, eaque seu civilis, seu prætorialis & possessoria, seu ex testamento, seu ab intestato, tum universalis, inquam, tum singularis. Quibus adjicitur Addictio bonorum, arrogatio, cessio bonorum, missio in bona debitoris &c.

Causa principalis constituendæ obligationis est partim natura (sicut & supra) partim lex sive Jus; cui magistratus accedere & subservire solet: præcipuè tamen Jus: unde obligatio definitur vinculum Juris: sive sit Jus gentium, sive civile. Causa minus principalis & sine qua non, est homo faciens, & factum hominis: Jus, inquam, seu lex, principalis causa est obligationis consti-

tuendæ: quandoquidem sæpe fit, ut homo obligari ex factò aliquo nolit, & obligetur tamen nihilominus, si scil. tale quid fecerit, ex quo lex & magistratus ipsum obligari voluit: id quod in obligationibus ex maleficio ortis satis liquet. Et Jus tamen obligationem non constituit, nisi aliquod hominis factum adsit. Quamobrem & hîc ex factò Jus oritur: nec tamen promiscuè quovis factò, sed eo tantùm, ex quo Jus obligationem proficisci voluit. Hæc de causis obligationis.

Modos constituendæ obligationis, quibus videlicet Jus ceu instrumentis ad introducendam obligationem utitur, exhibet ac demonstrat factum hominis: h. e. vel conventio, vel delictum. Et hi duo sunt generales omnium obligationum constituendarum modi.

Atque hæc de causis & modis constituendi & acquirendi Juris cujuscunque.

Cæterùm constituitur illud Jus actu aliquo seu negotio personæ: nempe aut unius personæ, aut plerumque plurium: quæ scil. aut faciunt omnes, aut altera agit, altera patitur: & constituitur Jus illud in re, ad rem, aut de re aliqua, vel saltem mediante re aliqua, seu corporali seu incorporali: idque interdum & medio aliquo intercedente, id est, mediante re altera, ad personas & res objectas conciliandas, velut in contractibus quibusdam fit: & constituitur Jus illud observata

observata proportione Arithmetica vel Geometrica, de qua supra. In delictis Jus constitutum, est obligatio ad pœnam: Res, est ipsa pœna: vel etiam res corrupta, deperdita, furto ablata &c. Ipsum delictum est violatio proportionis & Juris: & tamen proportio esse debet ratione Juris, inter delictum & pœnam. Quamobrem in actu illo & Juris constitutione spectantur, tum Jus ipsum, ejusque causæ ac modi, de quibus paulo antè: tum personæ constituentes & facientes, itemque res objectæ: (interdum & res aliæ inter personas & res objectas conciliandas mediæ) sed utræque tales, quæ natura & legibus comprobatae, non autem prohibitae sint: tum denique factum ipsum; sive illud plurium sit inter sese, sive unius, ut cum quis rem quæ nullius erat, apprehendit, sibi que in ea Jus possessionis ac dominii constituit. In actu verò isto certè sunt personarum, rerum & factorum qualitates, requisita, & accidentia varia, seu communia, seu propria. In personis & rebus communiter ac generatim in plerisque omnibus negociis attendendum, an Ecclesiasticæ, an politicæ, publicæ an privatæ: sed in personis solis generatim, an homo sit liber an servus: mas an fœmina, pubes an impubes, majorennis an minorennis, sanus corpore vel ægrotus, sui juris an alieni. In rebus solis generatim attenditur, an corporales, an incorporales; mobiles, immobiles; an in cõ-

mercio hominum, nec ne: Item an propriæ, an alienæ. Porró in persona facientis ex principiis & fundamentis Ethicis ac Politicis diligenter considerandus & distinguendus est animus facientis; quandoquidem is homini convenit, quatenus homo est: & animus quidem primó quoad intellectum & rationem: ut sitne homo mentis compos, an impos: Item an scîens faciat an ignorans: & si ignorans, an per imprudentiam, an per errorem, an veró casu fortuito: item an excusabilis sit ignorantia vel error, an veró non excusabilis: an juris, an facti. Deinde considerandus est facientis animus, quo ad voluntatem (quæ tamen scientiam istam vel ignorantiam præsupponit) nempe an volens faciat aliquis, an veró non volens, hoc est, vel coactus, vel excusabili de causâ ignorans: nam sine justa excusatione ignorans, scienti ac volenti ut plurimum æquiparatur. Quó pertinet, an quis consultó an inconsultó fecerit: an ex habitu vel sine habitu, an ex bono an ex vitioso habitu. Tertió quoad utrunque conjunctim, h. e. quo ad intellectum & voluntatem simul, præsertim tamen quoad voluntatem, spectatur diligentia, eique opposita negligentia & culpa. Item finis, consilium, & scopus facientis. Denique animus facientis spectatur quo ad conscientiam, eique conjunctam voluntatem: nempe an animo nocendi ac lædendi quis fecerit, nec ne:

Item

Item an candidé an veró dolosé egerit: Item an bonâ, an veró malâ fide. Jus enim & justitia flagitant in negociis humanis primó diligentiam, & contrá averfantur negligentiam: Deinde studium juvandi & commodandi alteris, flagitant, & contrá averfantur culpam & nocendi studium: Denique candorem ac bonam fidem flagitant, & contrá averfantur dolum seu fraudem, & malam fidem. Atque hæc de personâ hominis facientis: qui se. acquirit vel per semetipsum, vel per alios, potestati tamen suæ, seu veræ, seu quasi subjectos. Superest factum personæ facientis. Actus veró & personas, & res, & factum, & Jus quod constituitur, continet: Factum autem consideratur tum ipsum per se, tum ratione qualitatis, item conditionis, & variarum omnis generis circumstantiarû: conditionis, inquam, an scilicet factum sit purum & absolutum, an veró conditionale. Item an conditio illa sit simplex an mista, copulata an disjuncta, possibilis an impossibilis, eventualis an arbitraria, quæ vulgò casualis & potestativa dicitur. Qualitas tamen non tantum in facto, sed in personis etiam ac rebus, & actu ipso, consideranda venit: & in rebus insuper quantitas interdum. Atque hæc de rebus, personis, & facto personarum, deque Jure constituendo, & actu quo id constituitur. Actus veró iste in delictis, & ratione delinquentis omnino est illegitimus,

titulo, quo modo, forma, & fine, aliquis sibi Jus acquirere, vel istud in alium trāsferre possit. Deinde quæ Res, cujus qualitatis, & quantitatis in hanc vel illam obligationem, in hunc vel illum contractum venire possint, aut non possint. Item quo medio intercedente, personæ inter sese de re contrahant, ut puta precio, mercede &c mediante. Tandem quali actu, simplici an solenni: quali facto personæ, quibus conditionibus ac circumstantiis, ut puta, quo loco, quo tempore, hoc vel illud Jus constituitur, in quem locum, in quod tempus, & quandiu constituitur & referatur. Ubi mens quoque & intelligentia, scientia & ignorantia, voluntas, finis & consilium; casus fortuitus, & coactio, diligentia & negligentia, dolus & culpa, bona denique & mala fides (de quibus omnibus supra) diligenter attendi & considerari debent.

Sed quoniam genus & generalia ægrius ac difficilius absque specialibus exemplis percipiuntur: agedum superiora illa in contractu aliquo & obligatione ex contractu, nempe locationis-conductionis methodicè ac perspicuè demonstremus, & qua methodo in his & plerisque aliis Jurisprudentiæ materiis commodissime uti possimus, nunc porro ostendamus:

Obligatio rotundè definita, est Jus quo persona obligatur ad præstandum aliquid: nempe ad dandum, faciendum, aut solvendum, l.

obligationum 3. ff. de obligatione & actione: l. traditionibus, C. de pact. l. Juris gentium 7. §. 2. ff. eodem.

Præstatum autem vel res, vel persona: & res quidem vel ipsa, vel interesse ejus, vel utrumque simul. Obligationem constituit Jus, & factum hominis. Ex quo utroque divisiones sumuntur.

Quo ad primum: Obligatio alia naturalis est, alia civilis: Illa aut verè naturalis est; aut quasi naturalis, h. e. Juris gentium, veluti plerumque. Hæc, id est civilis obligatio, rursus aut est civilis ratione Juris speciatim sumti, aut ratione æquitatis: illa civilis in specie est, hæc verò prætoriana; cui civilis speciatim dicta *ἀντιδικη μέρως* opponitur.

Deinde obligatio omnis, ratione facti hominis, vel ex conventionione est, vel ex delicto. Conventio est legitimus duorum pluriùmve consensus in idem, dandi aut faciendi gratiâ, l. 1. §. conventionis. ff. de pact. Legitimus autem hic intelligitur honestus & licitus consensus, illorum scilicet, qui & consentire possunt natura, & Jure non prohibentur. Neque enim omnes qui naturâ, etiam Jure consentire possunt. Cujus rei generalis ac principalis causa, est judicium rationis infirmum, aut corruptum. Quosdam igitur ætas tenera impedit, quosdam animi vitium legibus designatum. A Ætas impedit

impuberes; qui scilicet aut infantes sunt, aut ultra infantiam progressi. Eorum qui plané infantes sunt, nec naturalis, nec civilis obligatio est, quæ quidem ex ipsorum persona initium capiat, §. pupillus. & §. seq. Instit. de inutil. stipulat. l. 5. ff. de regulis Juris: aliud autem est, quod ex hæreditariis obligationibus tenentur infantes, §. non autem. Instit. de perpet. & temp. act. l. ex contract. 49. de obligat. & actio. aliud item, quod tenentur, si ex re proveniat actio, l. 46. de obligationibus & act. l. 25. ff. familiæ heredit. l. 29. ff. communi dividundo, l. 3. de negotiis gest.

Impuberes ultra infantiam progressi, sunt vel infantia, vel pubertati proximi: Neutri per se soli contrahere possunt: veruntamen illi ex benignitate Juris, hi Jure ipso, ex conventionem suam & obligant sibi alios, & obligantur aliis, tum demum, cum tutorum autoritas intercedit: sine hac veró non item. l. 9. ff. de autorit. tut. d. l. 5. de regulis Juris. l. pupillus 189. ff. eod. l. 1. §. antepenult. ff. de oblig. & act. Utrique tamen sine tutorum autoritate, conveniendo possunt conditionem suam meliorem facere, deteriorem sine illâ non item, Instit. de autor. tutor. in princ. l. contra Juris 25. ff. de pact. Minores puberes, curatores non habentes, contrahendo obligantur, l. puberes 101. ff. de verbo obligat. Sed si curatores habeant, num sine iis obligen-

tur, nondum satis expeditum est. Cujacius ad d. l. puberes, item lib. 19. observ. c. 33. obligari eos existimat, si tamen obligatio non sit cum ipsa ipsius rei alienatione conjuncta. Cujacium probat Dn. Gothofredus ad d. l. puberes, Anto. Mercator in notatis ad animadversiones Roberti, lib. 1. cap. 12. Vultejus disceptationum Jurisc. 16.

Animi vitium jure designatum, conventionem impediens, est furor & prodigalitas: & furor quidem, quandiu durat, indistincte: prodigalitas autem tum demum, cum ejus, qui prodigus declaratus est, conditio deterior fieri potest, l. 12. ff. de usucap. l. 6. de verb. obligat. l. 26. de contrahend. empt. l. 3. de novationibus. l. 18. §. 1. ff. de castren. peculio.

Hæc de iis qui ob ætatem aut vitium animi contrahere non possunt. Quo ad potestatem ac statum: filius in potestate patria constitutus, ex omnibus causis obligatur ceu paterfamilias: l. 39. de obl. & act. l. 7. de jud. l. 58. §. 2. pro soc. sed ex ejusdem conventionione & pater obligatus est ei, cum quo filiusfam. convenit, peculiotenus: ac vicissim sibi eum habet obligatum. Inter patrem & filiumfamiliæ obligatio civilis nulla est, sed naturalis duntaxat, §. 12. hi qui. Instit. de obligationibus quæ ex delicto, §. si servus, Instit. de noxalibus actionibus, l. 1. C. de noxalibus actionibus. l. 10. ff. ad senatusconsult. Macedon. l. 7. ff. de oblig. & act.

Ex servi conventione civilis obligatio ipsius nulla est, sed naturalis tantum: civilis autem ad dominum pertinet, l. 14. & 43. ff. de obligationibus & act. §. 1. Instit. de stipulatione servorum, Instit. per quas personas nobis obligatio acquiritur, in princ.

Porro consensus conventionalis præcipue scil. spectandus in conventionibus; aut verus est, aut fictus & quasi consensus; & verus iterum aut expressus aut tacitus: tacitus, nimirum, cum quis non prohibet dissensu suo id quod dissentiendo prohibere poterat, §. 5. sed etsi pater, Instit. quibus modis jus patri. potest. solva. l. 2. in princ. ff. ad municipal. l. 7. in fin. ff. de decurionibus, l. fin. C. de adoptio. l. si ut proponis. C. de nupt.

Fictus consensus est a lege seu jure præsumptus; idque propter factum aliquod & naturam rationemque negotii, quod inter utramque convenientium partem est: cum alioquin extra hanc considerationem, de consensu partium convenientium nihil constet.

Consensus denique conventionalis, quandoque purus est, quandoque conditionalis: atque exinde conventio & obligatio quedam pura est (nempe nulla conditione suspensa) quedam vero conditionalis, hoc est, conditione quadam suspensa; veruntamen possibili & honesta conditione, §. si impossibilis, Instit. de inu-

tilibus stipul. l. si homo 69. de verb. obligat. l. impossibile 183. de reg. Jur. l. I. §. II. & l. 31. ff. de obligationibus & action.

Hactenus de affectionibus generalibus conventionis, & consensus ad eam ipsam necessarij. Nunc de speciebus conventionis; idque ratione consensus, diversimodé scil. informati.

Conventio igitur consensu nititur, nempe vel causa vacuo seu destituito, vel causa fulcito. Conventio ex solo consensu sine causa, est pollicitatio vel pactum.

Conventio, quæ causam habet, contractus dicitur: Contractus igitur est conventio duorum pluriúmve cum causâ, (cui subest causa) l. 7. ff. de pact. Causa veró est negotium contrahentium á Jure civili probatum, obligationem firmam exinde, & actionem pariens. Negotium istud generatim est datio vel factum: Et id vel alterutrum, vel utrunque simul.

Contractus ratione materiæ, id est, consensus, aut verus est, aut quasi contractus.

Contractus verus autem ratione formæ, id est causæ, est vel nominatus, qui scil. causam habet jure ipso definitam, nomineque proprio appellatam: vel innominatus, qui scil. negotium quidem civile habet (hoc est dandi aut faciendi) nullum tamen ex Jure civili nomen peculiare, nullamque peculiarem nominatæ speciei informationem, l. 7. ff. de pact. l. I. ff. de rerum permuta-

permutatione, l. 13. & l. 3. de præscript. verb. l. 1. ff. de æstimatoria.

Contractus nominatus vel adminiculo quodam ad consensum statim simul accedente, perficitur, non autem nudo & solo consensu, vel sine adminiculo insuper accedente, id est, consensu solo. Adminiculo ad consensum statim accedente perficiendus, aut re perficitur, aut verbis, aut literis.

Contractus re perfecti, nempe re præsentis, tradita & accepta; sunt quatuor potissimum, mutuum scilicet, commodatum, depositum, & pignus. Contractus nominatus qui verbis perficitur, est verborum obligatio, seu stipulatio: qui literis perficitur, est literarum obligatio. Contractus, qui solo consensu perficiuntur, sine istiusmodi adminiculo, solo consensu, in quâ, si scilicet genuinam & propriam ipsorum naturam ac substantiam spectes, sunt quatuor; emptio, venditio, locatio, conductio, societas, & mandatum.

Contractus nominati quo ad originem, omnes sunt Juris gentium, excepta verborum ac literarum obligatione: Formam tamen certam, certumque nomen à Jure civili acceperunt non tantum hi, sed etiam illi: Hi tamen merè civiles sunt, quia non tantum specifica & finali informatione, sed etiam primâ origine civiles sunt.

At veró (quæsi verit aliquis) cur postremi illi consensu solo perfici dicuntur, cum contractus plerique omnes in genere tales sint, ut super re aliqua fiant? Respondeo equidem, contractus pleriq; omnes super re aliqua fiunt: nec ullus est, in quo necesse non sit adesse consensum: Sed hæc tamen in aliis magis, in aliis minus ad substantiam & formam specificam conferunt. Itaque mirum non est, si á consensu tanquam principaliori denominentur hi, qui consensu perfici dicuntur: non quód hi soli consensum habeant, sed quód ad horum perfectionem, naturam & substantiam, non desideretur ulla rei præsentia, ut in iis qui re perficiuntur, non verba, non literæ; sed consensus solus sufficiat; qui tamen super re plerunque interponitur, eaque accedente consummatur; V. l. 1. & 14. ff. locati, l. 24. C. eod. l. 2. de oblig. & actio. Instit. de oblig. ex consensu. l. 17. C. de pact. & ibi Gothofredus, Bocer. ad l. 23. de Reg. Jur. c. 4. n. 9. D. Treuti. disput. ff. de locatione. thes. l. lit. C.

Proinde contractus ex consensu, absque rei præsentia & traditione contrahuntur, firmique & efficaces sunt: Re tamen accedente tandem penitus absolvuntur, & consummantur, l. 6. in fin. l. 5. l. 53. de contrah. empt. l. 2. §. 1. de oblig. & actio. Instit. de obligatio. ex consensu.

Secus est in contractibus, qui re ineuntur ac perficiuntur, ut est mutuum, commodatû &c. illorum

illorum enim causa, id est datio, sita est in eo, ut rem omnino presentem esse ac necessario tradi oporteat, ut contractus dicatur initus. In cæteris autem contractibus, nempe consensu perfectis, stipulatione, &c. ut maximè de re aliqua fiant, ad ipsorum tamen perfectionem necesse non est rem esse presentem, sed fieri potest, ut res sit alio loco, & contractus quoque alio loco celebretur. Denique quo ad personas: in et absentes etiam, per Epistolam, vel nuncium, contractus ex consensu celebrari potest, Instit. de obligat. ex consensu, l. 2. ff. de obligat. & act. l. 1. fin. de contrah. emt.

Atqui scriptura (objecerit quis) nonnunquam in hoc contractus genere, ut puta in emptione-venditione, omnino necessaria est: proinde non solo consensu perficiuntur isti contractus. Respondetur: Secundùm naturam & substantiam suam consensu solo perficiuntur, ut videlicet nec rem presentem esse, ac tradi, necesse sit, nec verba aut literas intervenire: Sed præter genuinam istorum contractuum naturam & substantiam, vi pacti quandoque fieri potest, ut solus consensus non sufficiat: quandoquidem pacta contractibus dant formas, his præsertim qui consensu perficiuntur, l. 7. § adeo 6. ff. de pact. Ergo si contrahentes, in scriptis contrahere velint, ut puta emptionem-venditionem in scriptis celebrare: tum sanè scriptura in

emptione-venditione necessaria erit, l. 2. ff. de contrahend. empt. l. contractus 17. C. de fide instrument. Instituti de emptione & venditione, in princ. vers. in iis autem quæ scriptura.

Contractus consensu perfecti, partim in re sunt, partim circa rem. In re existentes, sunt vel domini; ut emptio-venditio, in ea enim agitur de transferendo dominio, vel sunt usus, ut locatio cōductio; in ea enim agitur de transferendo usu. Circa rem sunt, in quibus agitur vel de communione inter plures, ut est societas: vel de facto seu officio aliquo expediendo, ut est mandatum.

Sunt autem hi contractus omnes bonæ fidei; proinde ex æquo bono, in his quandoque debentur etiam ea, de quibus nominatim inter partes nil convenit, quæque nec verbis nec literis sunt expressa; quia scilicet hoc æquitas inter bonos (nam inter bonos bene agere oportet) postulare videatur; adeo quidem, ut vir bonus illa, ex natura conventionis ipsius, (si modo vir bonus est) ipsemet ultrò præstare cupiat, id quod explicatur tit. de actio. Instit. §. 25. vid. l. 1. de contrahend. empt. l. 2. fin. ff. de oblig. & actio. Instit. de oblig. ex consensu, in fine.

Atque hæc est *verba vel a seu verba generalia* generalis contractuum: præsertim eorum, qui consensu perficiuntur: nunc in specie de contractu locationis-conductionis, quem methodicè interpretandum,

pretandum ac superius tradita *παραδειγματικῶς*
demonstranda sumsimus, pervideamus.

*METHODICA ISTA DE LOCA-
tione-conductione commendatio se-
orsim excusa est.*

FINIS.

G iij

1870

...

DE TOTO PRÆSEN-
TE JURE CHRISTIANO-
ROMANO: EJUSQUE LIBRIS,
& autorib. principiis, gene-
rib. objectis &c.

DIATRIBE TERTIA.

HOTUM hoc Jus præsens generale
(nempe Christiano-Romanū) illud
est; quo omnes quotquot Christiani
videri volunt, per Europam in Imperio Roma-
no, versus occasum scilicet solis, utuntur: Quod
Christiano-Romanum, vel occidentale, appel-
lari potest. Præsens, inquam: semper enim ad
præsentem Rempublicam, & quod Jus in ea sit
usitatum, spectare necesse est: quippe cūm Jus
hoc solum sit, quod Rempublicam constituit
& servat: præsens scil. Jus, præsentem Remp.

Quod ita ad omnium, & singulorum, salu-
tem ac felicitatem pertinet: Quo modo in 12.
tabulis præcipuum & æternum illud caput fuit:
Salus populi suprema lex esto. Itaque Justinia-
nus etiam ipse hoc solum Jus se velle tradere, in
procemiis ostendit, quod suo tempore in Re-
publica usu celebraretur: cūm reliquum inte-
rim fabulas vocet ac rejiciat.

Atque ut totum hoc negotium illustrius sit, breviter hinc memoria repetendum; olim Imperium Romanum unum idemque in toto terrarum orbe, versus orientem & occidentem solem fuisse. Et cum sedes ejus diu Romæ in Italia steterit, postea in Græciam & Thraciam Constantinopolin, quæ nova Roma dicebatur, translatum fuisse: quod Græco-Romanum videtur vocari posse: Et ibi tandem Justinianum Imperatorem omne Jus superius seu antiquius Romanum, & quodcunque novum accessisset, composuisse: Et post Justinianum hoc imperium annis abhinc octingentis divisum fuisse, & quod versus Orientem esset istuc, dum a Turcis occuparetur, suos habuisse Imperatores, alterum autem, quod in Europa versus Occidentem solem esset, ad Germanos venisse, & hoc primum Carolum cognomento Magnum tenuisse: Et ita illud Orientale, hoc Occidentale coepisse dici: Et Lotharium Saxonem, Imperatorem scilicet Germanico-Romanum annis abhinc quadringentis, auctore Irnerio vel potius Wernhero, qui diu Constantinopoli fuisset, Consiliario, Justinianicum Jus in hoc Imperium introduxisse; & illo ipso ferè tempore, cum Pontificis Romani potestas invaluisset interim simile quoddam Jus Pontificale compositum fuisse.

Istud Jus præsens omne, ita demum Cæsareum &

um & Pontificale est, quod nunc Civile & Canonicum dicitur: sive scriptum hoc sit, seu non scriptum. Scriptum deinceps vel uno opere & quasi corpore comprehensum, vel non comprehensum.

Itaque scriptum illud, seu Cæsareum seu Civile, & quidem uno comprehensum corpore, vel Justinianum illud Jus est, á Lothario in hoc Imperium introductum, vel alterum, quod paulatim ab aliis Germanico-Romanis Imperatoribus constitutum. Justinianum autem illud Jus est, quod Justinianus, cum adhuc integrum Imperium esset, maximé ad illam Rempublicam, quæ, inquam, Græco-Romana dici potest, tuendam, constituit. Quod Jus partim ex superiore antiquo Romano collectum, varié interpolatum, & mutatum, partim novum constitutum, sua solius auctoritate sancivit ille, & reliquum omne abolevit. Quod quale ab illo sancitum, ita in hoc Imperium introductum est. Quanquam quod proprium Civile esset, vel ad Imperii hujus formam pertineret, non ex illo mutatum fuit, sed salvum adhuc manet. Hoc Jus libris, titulis, legibus, paragraphis distinguitur; Leges autem nunc singula quasi capita dicuntur, quæ suis auctoribus maximé antiquis distincta.

Paragraphi deinde singulæ Capitum illorum sententiæ sunt; quæ á nonnullis Responsa

etiam dicuntur. Quod jus vel antecessit Institutiones Justinianæ, vel consecutum est.

Illud, quod antecessit, in Pandectis seu Digestis cernitur, & in priorè Codice positum erat. Quanquã attinguntur etiam in illis quædam Constitutiones, quæ cum priorè illum Codicem secuta fuissent, antecesserant tamen Institutiones.

Pandectæ jus omne illud antiquius perpetui edicti formâ ab Hadriano Imperatore per Salvium Julianum Jurisconsultum ex legibus majorum magistratum, Senatusconsultis, Orationibus principum, & aliis, compositum, & a Jurisconsultis illius memoriæ explicatum & disputatum continet, interpolatum quidem alicubi & mutatum, & quasi methodico ordine digestum; sicut plenius ex præmissis intelligitur.

Pandectæ, præterquam quod libris quinquaginta constant, distinguuntur etiam partibus seu tractatibus majoribus septem, & deinceps aliis, de quibus supra. Codex deinde prior ille simili forma Constitutiones, id est, Decreta & placita Imperatorum; ex aliis Codicibus; ut Theodosiano, Gregoriano, Hermogeniano, delectas & interpolatas, & præterea Justiniani quasdam comprehenderat.

Institutiones igitur summam quandam Justinianei juris illis duobus voluminibus sanciti, continent.

continent. Quo interim istæ novæ Constitutiones accesserant: sicut ex proœmio Pandectarum tertio apparet.

Consecutum deinde Jus Institutiones illas, in posteriore, hoc est, novo Codice & Novellis constitutionibus Justiniani spectatur.

Codex ille novus duodecim distinctus libris, constitutiones videlicet superiorum Imperatorum inde ab Hadriano ad Justinianum variè illas quidem interpolatas & emendatas, & alias præterea Justiniani proprias, & in his illas post priorem istum Codicem editas complectitur. Hic Codex, quoniam prior magis abrogatus, emendatus, & repetitæ prælectionis dicitur: ut clariùs apparet ex proœmiis.

Memoria autem repetendum, initio statim Imperii sui Justinianū incubuisse ad Juris compositionem, & tertio circiter anno edidisse priorem illum Codicem; deinde quinto & sexto compositas Pandectas, & vix illis absolutis, simul compositas Institutiones & novas constitutiones, quæ priorem istum Codicem secutæ essent, alicubi insertas fuisse, & utrasque deinde septimo simul fere editas, & deinceps anno octavo, novū istum Codicem compositum & editum fuisse, sicut ex subscriptionibus proœmiorum planum fit.

Quantquam igitur dubitari potest, an constitutiones nonnullæ, quæ in Institutionibus ad-

huc manent, & in posteriore isto Codice non reperiuntur, abrogatæ sint: tamē cum in proœmio istius Codicis appareat integras Institutiones editas, cō quōd Græcæ essent; imperitia scribendi prætermittæ magis videri possunt, quàm abrogatæ.

Quomodo Lotharius etiam Institutiones istas tanquam integras introduxit.

Quod volumen pariter atque Pandectæ ipsæ suis quibusdam tractatibus, & aliis istis, de quibus infra, distinguitur.

Novellæ deinde, Constitutiones Justinianæ, ita paulatim, ut negotium aliquod postulerat, secutæ fuerunt: quæ Authenticorum nomine, quasi dicas eorum, quæ rata & firma sint, appellari solent: cum semper posteriores sanctiones plus valeant: quæ ipsæ vocantur etiam parvum volumen: quanquam postremi tres libri Codicis, & quædam alia á nonnullis adduntur.

Quæ novellæ constitutiones distinctæ sunt, nescio á quo, in Collationes novem, quasi Græcè *Συμβολαίς*, putaverim: & hæ rursus in Titulos, Tituli in Capita seu Paragraphos: quanquam nunc Capita etiam majores partes quædam fuerint: Atque ita Novellæ numerantur nonaginta octo. His deinde additur á nonnullis Collatio decima, aliarum Novellarum Justinianæ: quas in isto Justiniano Jure per Lotharium introducto

introducto non facile inveneris: quam ob rem nec glossis illustratæ fuerunt.

Ex his Novellis ab Irnerio illo decerptæ sunt sententiæ, quæ Codici passim insertæ sunt, & Authenticæ dicuntur.

Deinde Jus alterum illud sequitur, quod illo etiam comprehensum corpore; à Germanico-Romanis Imperatoribus paulatim cõstitutum, & Justiniano isti Juri additum est.

Quod tum in libris Feudorum, tum in Extravagantibus quibusdam Constitutionibus spectatur.

Libri Feudorum, Jus de beneficiis ad fidelitatem cum pacis, tum veró belli tempore obligantibus exponunt. Sic enim à bellicis, seu similibus, obligationibus Germanico vocabulo videntur Feuda dici.

In his libris partim consuetudines sunt de illis Feudis, partim constitutiones nonnullæ.

Consuetudines (unde etiam libri illi consuetudines & usus feudorum dicuntur) inde à superiore Germanico-Romano Imperio, imó inde à Longobardis Germanis profectæ, & passim in toto Imperio celebratæ.

Quales nunc, cum scriptæ & Juris Civilis corpore comprehensæ sint, Juris scripti instar habent. Deinde constitutiones de Feudis admistæ sunt Conradi Lotharii, & Friderici, Imperatorum.

Historiæ autem causâ repetendum, formam quandam Imperii Christiano-Romani inde á Carolo Magno, cum in aliis nationibus, tum in Germania repræsentari. Feuda enim tanquam Fœdera & vincula Imperii inter summos quosque, medios, & infimos intelliguntur esse. Hujusmodi deinde Imperium in Germania magis ac magis istâ aureâ, quæ dicitur, Bullâ sancitum, de qua infra iterum.

Deinde extravagantes dicuntur aliæ Imperatorum Constitutiones additæ, nimirum quod extra Jus illud Justinianæum quasi vagentur. Cujusmodi sunt Friderici secundi, Imperatoris, de negotiis quibusdã Ecclesiasticis, tum Henrici septimi Imperatoris de rebellibus: pertinet enim ad pacem publicam Imperii: tum illa de pace Constantiæ facta inter Fridericum secundum Imperatorem, & ejus filium Henricum: quæ pacificatio etiam ad totum Imperium spectat: quanquam quidam propriè Constitutionibus Henrici septimi Imperatoris extravagantium, etiam collationis undecimæ nomen tribuant.

Non comprehensum deinde Jus illo corpore, in aliorum quorundam Imperatorum, vel eorum qui nunc in suis regulis pares illis videri volunt, Constitutionibus cernitur.

Cujus generis iunt (ne de aliis nunc dicam) in hoc Germanico-Romano Imperio, quæ &
Ordinationes

Ordinationes & Recessus Imperii dicuntur. Talis est Constitutio Caroli quarti de statu Imperii, quæ aurea Bulla dicitur. Item Friderici tertii, de pace publica, quæ certè salus Imperii: quæ sæpius confirmata deinceps & amplificata: Item Maximiliani primi de iudicio & processu Camerali; de Notariis: Tales multæ aliæ, Caroli quinti, Ferdinandi, Maximiliani secundi, ad hanc usque memoriam.

Neque verò Jus Orientale, quod Justinianæum illud secutum fuit, ad hoc Imperium pertinet: cum Lotharius non nisi solum illud introduxerit: sicut superius monui. Itaque nec Justinianæum Jus ipsum, sicut in Oriente Græcè conversum, aut deinceps emendatum aut suppletum, auctoritatem ullam in hoc Imperio habet.

Sed quanquam illud Jus Orientale ad hoc emendandum & supplendum parum facit, tamen rectissimè ad hoc ipsum collatione quadam illustrandum & comprobandum videtur adhiberi posse. Qua de re interest Viglii Zuitchemi proœmium ad Institutiones Theophili, quod ad Carolū Quintum Imperatorem scripsit, legere: ubi hortatur etiam illum, ut pleraque velit sua auctoritate confirmare, & in Imperium hoc inducere.

Atque hætenus de Jure Civili.

Jus deinde seu Canonicum seu Pontificale,

H.

scriptum illud est, quod Romani Pontifices, ut supra jam attigi, cum eorum auctoritas invalueret, & Imperii potestatem aliquam sibi vendicarent, imitatione quadam Civilis Juris, sicut videtur, constituerunt.

Ubi quamvis multa sunt, quæ ad Imperium propriè non pertineant, ut Ecclesiastica, & alia: tamen & hujusmodi sanè plurima sunt, quæ ad Civilem quandam Reipublicæ formam simul videntur spectare, aut quæ saltem tanquam Jus commune, in Imperio passim usurpantur. Quod deinde Jus similiter vel comprehensum seu Opere seu Corpore aliquo, vel non comprehensum.

Illud, scilicet comprehensum, vel primum quoddam est, vel paulatim additum.

Ita primum quoddam est in voluminibus, quæ dicuntur Decretum & Decretale.

Decretum per Gratianum quendam ex Conciliorum, Episcoporum, priscorum Theologorum, qui Patres dicuntur, & similium sententiis & canonibus, quasi discordantibus conciliatis, Pandectarum similitudine quadam, compositum est, & auctoritate Pontificis Romani Eugenii comprobatum: quod ita demum discordantium Canonum concordia, vel concordantia etiam dicitur. Quod volumen plerisque distinctionibus, ut nunc vocatur, & causis & tractatibus divisum, illis constat canonibus. Ubi passim

passim conciliationes & concordantiæ Gratiani interpositæ.

Distinctiones numerantur 101. Causæ, id est, negocia, explicata sunt 36: quæ præterea quæstionibus discernuntur. Tractatus sunt duo, ut de Pœnitentia & Consecratione: qui iterum suis etiam constant distinctionibus. Atque hinc fit, quia tractatus sunt duo, ut quidam Decreti partes quatuor numerent.

Decretale, simile Codicis volumen, Pontificum Romanorum epistolas Decretales, tanquam Constitutiones quasdam continet.

Decretale autem triplex est, ut Gregorii Noni, Bonifacii Octavi, & Clementis Quinti, Pontificum Romanorum.

Quorum trium Decretalium unumquodq; quinis constat libris: & secundum, quia sequeretur quintum Decretalium Gregorii librum, totum dicitur Sextus Decretalium: & tertium Clementinarum; scilicet Decretalium epistolarum; nomine appellatur & citatur.

Quod deinde volumen ita distinguitur, non solum libris istis, sed titulis etiam & capitibus seu capitulis. Nam ut in Decreto dicuntur Canones, ita hîc capita.

Quod deinceps Jus additum in hoc Corpore est, spectatur in aliorum consequentiû Pontificû Decretalibus epistolis quibusdam: Quales sunt Joannis vigesimi secundi Pontificis, &

illæ, quæ dicuntur Extravagantes communes.

Non comprehensum autem Jus illo Canonico corpore, est, quod in aliis Conciliis & aliorum Pontificum Decretalibus epistolis versatur, cujus generis est Concilium illud Tridentinum, nuper celebratum.

Sed cum de exemplaribus utriusque Juris illius, præsertim quia editiones aliæ aliis emendatiores & meliores videri volunt, multiplex quæstio sit: nulla equidem Authentica, id est firma ratæque in Imperio existimaverim, quæ in Imperio, inquam, ab illo usque tempore, cum Jus vel per Lotharium induceretur, vel alioquin constitueretur, usitata fuerunt. Qualia profectò illa sunt, quæ Glossis & interpretationibus Doctorum, id est Jurisconsultorum, illustrata & in Bibliothecis Europæ passim servata, jam olim typis edita sunt.

Quamquam enim error aliquis nimis studioso novitatis videatur uspiam occurrere: tamen quia longa consuetudine sic Jus receptum in Imperio fuit, maximè in rebus hujusmodi indifferentibus Juris auctoritatē nihilominus habuerit. Neque enim emendationes & correctiones ullæ, quæ præsertim contra receptam in Imperio sententiam pugnaverint, quamvis ab eruditissimo factæ, approbari possunt. Non enim nisi publicæ auctoritatis est, sicut Jura sancire, ita emendare & corrigere.

Hactenus de Jure scripto.

Non

Non-scriptum deinde Jus est, seu Civile, seu Pontificale; quod in generali aliqua totius Imperii consuetudine positum.

Huc deinde, quanquam magis ad scriptum illud quasi corpore aliquo comprehensum Jus accedunt scilicet Glossæ, item interpretationes & disputationes Doctorum, & alia generis ejusdem: quæ quodammodo scriptum aliquod Jus faciunt, communi nimirum quadam totius Imperii auctoritate & consuetudine.

Tales sunt Glossæ, ut hoc addam, quas Accursius ex Martini, Bulgari, Azonis, Placentini, & similium, scholiis collegit ad Jus civile: & Bernardus quidam ad Jus Canonicum.

Doctores, quanquam multi sunt, tamen Bartolus & Jason in Jure Civili, & Abbas Panormitanus & Felinus in Jure Canonico, plerorūque omnium Doctorum instar sunt.

Neque verò si quidam celebriores sunt, cæteri tamen non parem de Jure condendi, & discedendi auctoritatem, magis privilegiis Academicarum & Imperii consuetudine, quam vel Augusti Cæsaris, vel Justiniani beneficio habent. Ita summam, id est, epitomen in Jure Civili Azo, in Canonico autem Cardinalis Hostiensis eruditè & diligenter confecerunt.

Utrumque autem, vel potius totum Jus illud, accuratè contraxit Guilielmus Durandus in Juris speculo, unde Speculator dictus. Quan-

quam & Hostiensis Civile Jus alicubi simul attingit.

Si quid interim præterea Reipublicæ necessitas flagitat, rationi & prudentiæ eorum, qui Imperium habent, relinquitur, & sæpe Senatus celebrioris, aut Doctorum disputantium auctoritate quadam, non sine Imperii consuetudine deciditur. Quomodo curiarum nonnullarum Decisiones, & Doctorum seu sententias, seu opiniones, sanè plurimas habemus, ubi nullum alioqui Jus extabat. Quamquam ita sæpè etiam Jus, si quod simile fuerat, argumento collato, ad consequentiam producitur.

Sed hæcenus de Toto Jure: Nunc de inventione & compositione illius deinceps aliquid attingendum videtur.

DE INVENTIONE JURIS.

INvenitur scilicet primū Jus, non solūm hoc Christiano-Romanum, sed quodeunque etiam aliud, de negociis propositis Reip. Imperii causa, ex principiis Physicis, Ethicis, Politicis, Oeconomicis: de quibus egregiè Cicero ex Platonis præsertim & Aristotelis philosophia in libris de officiis & legibus & reliquis illis, quas habemus de Republica, & præterea in libris Orationis, quippe, quoad causarum genera attingit, magis Politicis.

Deinde invenitur Jus ex aliis etiam principiis, tan-

is, tanquam accidentibus, Logicis videlicet, & Mathematicis.

Ex Logicis, inquam, ut Dialecticis; Grammaticis, Rhetoricis: de quibus Cicero in Topi-
cis ad Trebatium Jurisconsultum, & in partiti-
onibus, & de Oratore & libris de Inventione.

Ex Mathematicis, inquam, ut Arithmeti-
& Geometricis: de quibus aliquid Cicero lib. I.
de Oratore, item Varro, Columella & alii de
Re rustica, & Vegetius de Re militari: de qui-
bus omnibus, accidentibus nimirum principi-
is, in utroque Jure attingitur, cum in aliis, tum
in titulis iis, qui de verborum significatione in-
scribuntur.

Neque alienum fuerit, quod de his omnino
omnibus principiis Quintilianus in Oratoriis
Institutionibus (qui libri sané etiam ad Remp.
tractandam scripti sunt) tradiderit, cognoscere.

Neque interim prætereunda sunt, quæ istis
omnibus consentanea attingunt, qui philo-
sophorum antiquissimi recte dicuntur, poëte
præsertim Græci.

Quo deinde passim accedit Historia, cum
alia Romana, tum cujusque negotii propria: Atque
ita apud nos Christianos præterea etiam Histo-
ria Biblica & Historia Ecclesiastica.

In his autem omnibus quæ probabilia sunt
magis quam necessaria, & ita contingentia &
indifferentia, multum valet auctoritas sapien-

rum, & eorum qui cum imperio sunt: In cæteris veró cedit auctoritas æternæ rationi & naturæ, vel Deo potius: Neque enim si quid addat illa, aut de mat: ad hegocii naturam pertinet.

Quamquam sciendum, quód illi, qui ita superiores sunt in rebus istis mediis & indifferentibus, statuerint, Dei etiam, cujus personam in terra gerunt, auctoritatem habere, & religiofé sanctéque servandum esse; ut Cicero divinis nostris literis convenienter 3. de legibus ostendit.

Atque hinc videlicet sequuntur præcepta Juris: quæ sicut aliarum artium, ita omnino vera, ut jam ostēdi, intelligi, & quàm fieri possunt generalissima, & denique propria esse debent. Quamobrem Cicero non obscuré notat eos de legib. primo & secundo, qui naturam neglexerat, nec veritatem auctoritatemque Juris in præsentî Reipublicæ utilitate ponerent.

Quomodo idem Cicero de Orat. lib. 2. reprehendit Jurisconsultos illos, qui ea, quæ ubique viro aut mulieri responsa essent, in commentarios Juris referrent, & sic illa non ad certa genera cogerent, ut de Orat. 3. attingit, sed quæ in una notione posita essent, in infinita dispertirentur, ut de Legib. 2. addit. Unde quamvis Jus sciant, tamen Artem docendi Juris nescire ibidem arguit: Unde ita demum necesse sit studiosum passim carpentem & undique colligentem, vix tandem

tandem aliquando repleti Juris scientia, ut I. de Orat. subjicit. Quomodo etiam reprehendit Jurisconsultos lib. 2. de leg. qui, quod tum fuerat, Jus Pontificium cum civili confunderent.

Hinc præcepta illa sunt Definitiones & Divisiones generum Juris, item illæ etiam definitiones, quæ cum generaliter verè esse debebant, exceptionibus & distinctionibus supplendæ fuerint: quæ ita nimirum etiam theses, regulæ, & axiomata Juris dicuntur. Itaque Cicero in Bruto vehementer laudat Servium Sulpitium Jurisconsultum, qui, quæ alii de Jure confusè tradidissent, in genera coëgisset, ac definiendo & dividendo illustrasset: & in offic. lib. 3. laudat C. Aquilium Jurisconsultum, qui definiendi peritia excelluisset.

Quod consilium generaliter Jura tradendi, Pomponius, Celsus, & alii Jurisconsulti, ex Theophrasto & aliis philosophis, tit. de legib. in Pandectis prudenter laudarunt, & ipsimet accuratè secuti sunt, ut apparet ex Pandectis, & inscriptione librorum, quos edidissent: quorum catalogus etiam Digestis præponitur. Hujus generis sunt libri regularum, definitionum, differentiarum seu divisionum, & similium. Quomodo etiam Neratius Jurisconsultus, tit. de ignor. jur. & facti, Jus, ait, finitum esse, & posse & debere.

Atque hinc videlicet elucet, ex cujusmodi

præceptis & enuntiationibus Juris ars constare debeat.

Quæ quidem ars cum in philosophia illa & historia, generalissima quædam intelligatur: Jus Romanum aut aliud quasi species & exemplum ejus videri poterit: ut eleganter Cicero ille de Legib. lib. 1. ostendit.

Atque hinc interim de autoribus, qui ex illis principiis Jus Romanum invenissent, attingendum videtur.

Ad Jus igitur Civile ut redeam, & historiam Imperii Romani paulo altius repetam: Decemviri in statu populari 12. tabulas prope ex Græcorum legibus, interprete Hermodoro philosopho, descriptas proposuerunt. Nam de Romuli, Numæ & aliorum regum Romanorum legibus nihil ferè, quod regum nomen apud Romanos invisum esset, in Jure illo deinceps attingitur.

Deinde in illo ipso statu populari Senatus & Populus Romanus, & simul Magistratus majores & minores Jura alia atque alia sanciverunt: ut Senatusconsulta, Leges, Edicta, Plebiscita.

Deinde in quasi Regali statu Imperii Principes, qui & Imperatores & Cæsares dicti, quod populi potestatem soli magis sustinerent, & tum præterea Senatus etiam aliquis, & Consules etiam aliqui Jura statuerunt. Cujus generis sunt Orationes, & Decreta principum. Quo tempo-

re & Jurisconsulti auctoritatem respondendi & interpretandi adepti sunt, unde responsa & interpretationes eorum paulatim Juris vim habuerunt. Qui Jurisconsulti ut non easdem philosophorum scholas semper secuti fuerunt: ita dissimilibus aliquando principiis usi sunt.

Deinde cum Imperii sedes Constantinopolin, quæ nova Roma dicta, transferretur, quamvis species aliqua Senatus & Consulium adhuc ad Justinianum usque mansit: tamen in unius principis potestate ut Imperium, ita sancienti Juris autoritas fuit. Hinc videlicet Constitutiones illæ tanquam Edicta & Decreta.

Deinde diviso Imperio non dissimilis ratio sancienti fuit tantisper, dum senatus aliquis iterum Imperii constitutus, & populus nonnullam etiam auctoritatem recuperavit. Hinc illæ Ordinationes & Recessus Imperii apud nos. Neque consuetudo introduci posset, nisi populi aliqua potestas esset.

Ac ut deinceps ad Jus Canonicum pergamus: plures Patres in Conciliis & Synodis, tum singuli Pontifices, Episcopi & alii similes istos canones istasque epistolas Decretales ediderunt. Neque alienum fuerit istorum auctorum, si non historiam plenam, certè nomina cognoscere. Quomodo catalogos nonnullorum apud Pomponium de origine Juris, & in capite Digestorum & Codicis præpositos videmus.

DE COMPOSITIONE JURIS.

Cum Jus, quamvis infinitum, in singularibus negotiis videatur: tamen, ut jam ostendimus, certis generibus finiri & comprehendi possit, deinde genera illa quatenus generaliora aut minus generalia, distingui possint: nihil causæ est, quamobrem non ex Aristotelis & Platonis consilio, ut in aliis fit artibus & literis, ita generalioribus illis ad minus generalia simul definiendo & dividendo, & sic ad singularia ista, & exempla vicissim deduci: & quantumcunq; hoc fuerit, explicari possit. Ita enim, si generaliora semper antecesserint, & quæ minus generalia sint, consequantur, luculentus naturâ duceâ notioribus videlicet (genera enim causas significant, quibus nihil notius & prius) ad minus nota ordo docendi & cognoscendi fuerit.

Quamquam autem in componenda arte ab illo generaliore ordine non facile recedendum: tamen prudentia interdum pinguiore Minerva, ut dicitur, vel temporis, vel aliâ distinctionem sequitur.

Quum igitur de Jure Romano vehementer confuso & disperso componendo Julius Cæsar cogitasset, ut Suetonius in ejus vita scribit: Ciceronis sententia illa fuit, ut ex philosophorum consilio illo compositio omnis institueretur: quemadmodum ipse de Orat. 1. & de leg. 2. ex intima philosophia prudentissimè ostendit: & refert

refert Gellius Noct. Att. lib. 1. cap. 22. proprium aliquem hac de re librum scripsisse.

Quo quidem modo si compositum Jus omnino haberemus, profectó, ut Cicero ille ipse de Orat. I. ait, haberemus Juris artem magis magnam & uberem, quám obscurá & difficilem. Ordo videlicet ille & brevem, & facilem, & perspicuam artem reddit.

Quanquam autem Cicero consilium illud dedit: tamé de Orat. I. & de Leg. 2. ostendit, Hermodorum philosophum, sicut supra attigimus, jam anté leges Græcorum & alias Romanorum, generibus distinxisse, & in 12. tabulis tali quodam ordine disposuisse. Itaque de omni Jure divino & humano, publico & privato, in illis sancitum fuisse, ex istis Ciceronis libris de legibus, quantum eorum reliquum est, intelligitur: ubi & tabularum istarum ordinem secutus, & eas quadantenus interpretatus fuit. Hinc nimirum idem ille Cicero de Orat. I. ait: Totam civilem scientiam de scriptis omnibus civitatis utilitatibus ac partibus, 12. istis tabulis contineri: quas, si quis legum fontes & capita attenderit, ait cum philosophia ipsa certare. Hinc Livius lib. 3. 12. tabulas ait in isto immenso tunc quoque aliarum super alias acervatarum legum cumulo fontem omnis publici & privati Juris esse. Neque dissimile consilium jam anté fuisse Jurisconsultorum eorum, quibus auctoribus com-

ponerent Prætores edictum, apparet adhuc passim in Pandectis, & Transitiones additæ ab Ulpiano & aliis satis demonstrant. Ita enim similiter de rebus divinis & humanis, de publicis & privatis, continuo & perpetuo ordine edixerant.

Quod, inquam, tum ex aliis Pandectarum locis, tum ex tractatu de interdictis, evidentissime apparet.

Quanquam autem Julius Cæsar ad componendi illud studium incubuit: tamen satis fortasse impeditus, nihil perfecit.

Deinde Hadrianus Imperator, cum Jura magis ac magis cumularentur, & Reip. forma simul immutaretur, is fuit, qui autore Salvio Juliano Jurisconsulto tantum negotium non dissimili consilio aggressus fuit. Ille igitur ordinem istum Edicti prætorum secutus, ex omni superiore Jure, quod nimirum Prætorum auctoritas paulatim tum cessaret, Edictum non annum, ut illi, sed perpetuum composuit. Ubi, ut passim in Digestis apparet, sic a tota Rep. & ejus Imperio ad judicia & causas forenses, & in his ipsis ab iis, quæ antecederent litis contestationem, ad ea quæ sequerentur, tum ante, tum post sententiam processum fuisse, intelligimus. Ubi interim genera Judiciorum & Actionum ea quæ generaliora & prima viderentur, distincta ab aliis fuerant. Pari consilio Constitutiones superiorum princi-

principum Theodosium Imperatorem composuisse, adhuc in Codice Theodosiano, ut scriptum fertur, apparet. Neque Gregorium aut Hermogenium Constitutiones Principū alio ordine in Codice aliquo disposuisse consentaneum est.

Denique cū paulatim jura alia atque alia accederent, & supra modum cumularentur: Justinianus Imperator non dissimili consilio autorem Tribonianum & alios secutus, Jus omne componere aggressus fuit.

Cū enim gloriatur in procemiis, nulla in opere suo similia aut contraria reperiri: non potuit sanē illa nisi isto consilio evitare: cū alioqui multæ reiterationes, & multa aliena, sequerentur.

Sed quamvis consilium tale quoddam sibi proposuit, tamen ad titulos ipsos ubi ventum fuerit, tanquam in locos communes quosdam ea, quæ magis placuissent, ut ipse in procemiis ait, conjicit ac cumulat: nisi quod uspiam non sine prudentia vel ordinem verborum Ediſi interpretando sequitur, vel accidentia actionū distinguit, & in principū Cōstitutionibus tempora discernit.

Tametsi autem interim ad specialissima usque & exempla videtur sæpe descendere: tamen generalius ista voluit intelligi: ut satis ipse indicat in procemiis: nisi fortē privilegia uspiam attingantur.

Ergo ut planius dicam, in Digestis & Codice, præsertim illo novo, perpetui istius Edicti ordinem potissimum secutus fuit: quod in processibus ipse etiam monuit: & ita postquam de principiis & veluti philosophia Juris dixit, & mox de Rep. & magistratibus attigit, perpetuo deinceps ordine omnia ad forū & judicia comparat, & quasi formam processus forensis instituit. Denique redit ad Remp. & in Digestis præsertim generales quasdam sententias & regulas & verborum nonnullas interpretationes subjicit.

In Institutionibus autem ordinem illum à generibus ad species definiendo simul & dividendo accuratius servat. Neque dubium, quin Cajus, & alii Jurisconsulti, (quos fuit imitatus) ut philosophi, hinc diligentiores fuerint.

In Novellis autem & aliis (ut de his addam) non ferè nisi temporis ordo aliquis: Nam quòd Novellæ Constitutiones postea in Collationes istas distinctæ fuerint, & quòd earum quædam suis generibus, & titulis in Codice subjectæ, prudentiæ cujusdam videri potest.

Denique Pontifices etiam Romani simillimum secuti consilium, Decretales suas epistolas illo prorsus ordine, qui in Digestis & Codice cernitur, digesserunt. Itaque postquam de Ecclesia & potestate sua & de publicis personis tradiderunt, quasi forenses etiam processum instituunt,

stituunt, & tandem de Ecclesiasticis quibusdam negotiis subjiciunt, & denique regulas Juris, & verborum interpretationes addunt.

Sed quanquam Decretum illud Gratiani quadam imitatione Pandectarū compositum: tamen non feré nisi ille crassioris Minervæ ordo in istis distinctionibus, causis, & tractatibus est: de quibus supra dixi.

In Extravagantibus autem & aliis vix etiam temporis aliquis ordo est.

Ad compositionem insuper verba & phrasés Juris pertinent.

Quanquam autem Juris propria quæ essent, passim servanda fuerant: tamen quantopere quædam, dissimili videlicet temporum Imperii ratione, paulatim immutata videantur, ex collatione satis perspicitur. Ita in Jure civili quâdiu popularis esset status, & Romæ domicilium Imperii esset, elegantior & Ciceroniana quædam loquendi ratio erat.

Deinde cū Imperium transferretur in Græciam & Orientem, & Græci etiam homines Jus Romanum tractarent: misceri lingua cœpit, & quidem cō magis, quó Imperium magis inclinavit, sicut in Justiniano Jure passim apparet. Quod tamen Vallam, alioqui censorem linguæ Latinæ acutissimum, non satis vidisse, mirandum est.

Ita demum disturbato Imperio per Vanda-

los, & alios Germanos, & tandem translato in hanc occidentalem mundi plagam, lingua magis magisque corrupta & mista fuit: sicut in Jure Canonico, & aliis passim apparet. Quomodo hodie sané apud nos Germanos lingua in tractando Jure Germanicolatina est.

Hactenus de Inventione & Compositione: Nunc deinceps de interpretatione & studio Juris aliquid monendum.

DE INTERPRETATIO.

NE JURIS.

Nulla rectior est veriorque Interpretatio, quam ea, quæ contrariâ analysi & dissolutione, ac compositum quidque fuerat, instituitur.

Quæ eadē sané in Toto & Partibus esse intelligitur. Itaque, ut causæ & principia (sine quibus nihil satis recté intelligi potest) evidentiùs cognoscantur, philosophia & historia adhiberi passim debent, & ex his deinceps de negotiis, quid quemadmodum sancitū & constitutum sit, monstrandum erit.

Ubi ita interim rerum verborumque genera accuratè discernenda, & communia á propriis, generalia á specialibus, diligentius distinguenda, & quæ aliena videantur, notanda.

Neque ineptum fuerit, si qua similia videantur, distinguere, si qua contraria, conciliare, & tandem quæ mutata paulatim fuerint, aut quæ
 em qua
 profus

prorsus nova accesserint, ostendere. Semper enim totius Imperii ratio habenda, & quod præsens Jus fuerit, imprimis monstrandum.

DE STUDIO JURIS.

Studium omne inde á philosophia & historiis, ut Ortus & Principia intelligantur, repetendum erit.

Deinde Jus ipsum, ut scriptum & non scriptum, cognoscendum tum auditione, tum meditatione, & lectione, & simul locorum communium notatione.

Loci autem communes rectissimè videntur distingui posse, de Reip. & Imperii forma, de principiis Juris, de generibus Juris, de negotiis ratione Reip. & Imperii; quæ sic divina & humana, publica & privata sunt: de adjunctis negotiorum, ut obligationibus, possessione, & dominio, de quæ his ipsis acquiritendis, retinendis & amittendis, item de tractatione negotiorum & in judiciis, & extra judicia.

Denique accedent exercitationes disputationum, declamationum quasi forensium & aliarum tractationum. Plurimum interim profuerit, ex Bibliis sententias de veritate & justitia diligenter cognoscere, & Deum precari, ut animos nostros ad studium veritatis & justitiæ velit suo sancto Spiritu accendere.

DE REPUBLICA GE-
NERALITER, EX PHILO-
SOPHIA SCILICET.

RESPUBLICA est ordinatio in popu-
lo aliquo ad communē ejus salutem,
justē nimirum instituta, quicumque
demum casus, seu pacis seu belli, incidit. Græ-
cē πολιτεία.

Justitia enim est, quæ ducere recta ratione ho-
minum cunctorum & singulorū salutem spe-
ctat. Sic enim generalis quædam Justitia est (cu-
jus videlicet comites aliæ virtutes sunt) quæ ho-
minum societatem tuetur.

Recta deinde ratio nitens Logicis, philoso-
phiam de natura rerū, & vita hominum, impri-
mis sequitur. Quanquā autē ita totius humani
generis una quasi Resp. & societas est: tamen il-
la non minus secernitur. Ergo primum de po-
pulo, & salute, tū de ordinatione illa. Populus
est colle cta quædam hominū multitudo. Ho-
mines personæ etiam & capita dicuntur. Ubi ita
pueri, juvenes, viri, senes: item alii alia condi-
one, ut summi & infimi, deinde intermedii: i-
tem nobiles, ignobiles seu plebei, & deinceps.

Sic enim seu Justitia seu natura, vel Deus po-
tius, voluit homines gradibus distinctos esse.

Qui homines si communis salutis causā con-
turbantur, ipsi irrogantur, ipsi inter se tanquam socii quidam
& cives

& cives fuerint: unde civitas etiam sic dici solet, id est, jus civitatis: sive una urbs, seu plures, seu tota etiam regio, fuerint. Ubi interim sæpe minores quidam coetus & tanquã populi, inclusi, ut tribus, collegia.

Salus autem illa, est ipsa felicitas & beatitudo tum singulorum tum omnium, qui sunt in populo; in hac nimirum vita. Ille enim finis Reip. summus, qui & finis bonorum, & summum bonum dicitur, Græcè τὸ τέλος, & πρῶτον. Quamquam autem illa, quæ in coelis proposita est felicitas, ab hac distinguitur: tamen, si diligenter quærat, etiam hujus vitæ felicitatē quandam habet: sicut Christus inquit: Primum quærite regnum coelorum, & omnia ista adjicientur vobis.

Salus igitur illa omni bonorum genere, quæ præsertim ad hanc vitam pertinent, cumulata fuerit. Bona enim sunt ea quæ beant, id est, beatos & felices reddunt.

Hæc autem cum singulos tum cunctos ejusdem populi homines attingunt: quo modo simul & privata & publica fuerint. Bona igitur illa vel hominis ipsius, vel vitæ magis sunt. Quæ interim, ratione videlicet duce, vel naturâ ipsâ, vel opinione quadam, honesta & utilia fuerint. Longè autem illa his præstât: neque verò utilia fuerint, nisi quæ naturâ honesta sint. De quibus Cicero in offic. ex media philosophia eleganter differit.

Illa igitur, nempe hominis, bona, animi & corporis sunt.

Animi, ut artes & virtutes.

Artes, sive liberales, sive Mechanicæ, & in his militares: quæ tum Logica & Mathesis, tum philosophia, de natura rerû, & vita hominum, & aliæ literæ.

Virtutes, tum prudentia, tum Justitia, & imprimis Religio: quas dixi generali Justitiæ nomine etiam intelligi, cum omnes ad salutem hominum pertineant.

Corporis deinde bona, scilicet Totius aut Partis.

Totius, bona valetudo, quæ *ὑγίαις & ἀρμονία* est omnium eorum, quæ insunt in corpore: item agilitas, item forma & figuræ elegantia.

Partis, ut celeritas pedû, robor brachiorum.

Vitæ magis bona sunt, quæ & externa, & Fortunæ dicuntur, ut quæ ad victum & cultum pertinent: quæ vulgo possessiones & bona dici solent: cujus generis sunt omnia illa de quibus copiosè in Physicis: In his etiam illa sunt, quæ publica magis videri possint, ut si dicatis, Jura & Privilegia.

In his omnibus non corporalia solû, sed & incorporalia, item studio & arte facta spectantur.

Ordinatio deinde illa instituitur, tum in hominibus, tum in bonis istis; justè nimirum. Sic enim ad communem totius populi salutem

tem spectatur; seu pacis seu belli tempus fuerit.

Quæ ita videlicet instituitur, ad comparandum & conservandum, & simul quæ contraria sint, depellendum; idque Imperio & Jure.

Comparantur ergo homines, tum communi naturæ, tum proprio aliquo modo. Illo, ut justis conjugiiis. Hoc, ut adoptione, tum adscriptione. Quamquam comparantur etiam ad varia ministeria similibus modis.

Conservantur deinde homines, omni scilicet illo bonorum genere. Hæc nimirum salus illa est.

Deinde bona comparantur, alia aliis modis. Sic bona quæ hominis propriè dicuntur, sive animi, sive corporis illa sint, comparantur tum naturæ beneficio, tum studio & diligentia, nimirum ex præceptis quibusdam. Quò ita scholæ, diatribæ, & gymnasia pertinent. Neque enim Reip. interest, solos animos sic excoli, sed etiam corpora exerceri necesse est. Nam licet natura videatur pleraq; suppeditare, tamen studio & exercitatione meliora etiam evadunt ista.

Conservantur autem illa similiter. Studio enim & diligentia in primis opus erit. Unde tota Resp. ad hujusmodi meditationem & exercitationem instituta esse debet. Quò ludorum etiam genera quædam, & festorum celebrari antiquitas voluit, & præmia proposuit. Cujus generis hymni illi & laudes victorum apud Pin-

darum. Neque enim solum pueros & adolescentes, sed viros etiam sic exerceri interest.

Alia deinde ista bona, quæ vitæ aut fortunæ dicuntur, comparantur, aut communi quodam naturæ modo, aut proprio. In quibus ita magis dominium & possessio dici solet, communi scilicet nature modo, qui & gentium dicitur, ut Occupatione, & Traditione, vel quasi.

Occupatione, ut si quid vacuum sit, aut derelictum. Quasi, ut si quid nondum videatur existere: sicuti sit agriculturâ, item opificio eo, quod Mechanicum dicitur.

Traditione; scilicet non sine Contractu, & Pacto.

Quasi, ut clavium traditione, demonstratione rei. Proprio aliquo modo; scilicet non dissimili, in Rep. ut in Romana, præscriptione, usucapione.

Conservantur bona illa sic comparata, diligentia, parsimonia, & aliis modis, item judiciis, si lis moveatur, itemque bellis.

Contraria autem depelluntur, tum fraudes, insidiæ, & alia vitia & scelera coercentur.

Ordinatio autem illa Comparandi, & Conservandi, nimirum tum Imperio, tum in Jure expeditur.

Imperium potestas & auctoritas est ordinandi, nempe ad communem salutem, justè; & ita simul exequendi; Græcè ἀρχή. Ubi viva quasi &
loquens

loquens Justitia, quæ sic ordinat, nempe princeps & magistratus.

Quod Imperium Unius, aut Plurium est, sive proprium illud sit, sive Mandatum. Solent enim qui possunt, tum ipsi, tum per magistratus, aut alios, illud administrare & gerere.

Unius Imperium est, ut Regis seu Principis. Græcè *μοναρχία*.

Plurium, quæ *πολυαρχία*: eaque seu totius populi, quæ Democratia; seu partis, sive optimates illi sint, quæ *ἀριστοκρατία*, sive alii boni, quæ *ὀλιγαρχία* dici potest; cum vocabulum illud alioquin in vitio magis usurpetur. Quanquam accidit mirabili harmonia, omnia illa, aut pleraque Imperii genera, inter se temperari & jungi. Cujusmodi Romanum præsens Imperium videri potest.

Deus autem est qui confert & transfert illa Imperiorum genera, ut in Daniele traditur.

Ad executionem autem ejus, quod ordinatum, pertinet scilicet Imperium, tum Merum quoddam, tum non Merum. Illud nimirum proprium est. Hoc autem magis mandatum & commissum.

Quod deinceps aut ad illud proprium accedit, & Mixtū dicitur, aut non nisi sola quædam Jurisdictio fuerit, expers Imperii majoris.

Jus est, quo informatur ordinatio illa omnis, nempe duce Justitia, & Recta ratione: quanquam

non sine Imperio. Sic enim Jus est hoc quod justum, id est omnino bonum, hoc, inquam, quod æquum bonum, quod par & rectum.

Quod ita Jus Naturæ, aut Opinionis; scilicet ex causis & principiis philosophiæ sumtâ distributione.

Naturæ; ut quod in omnium animis quasi Dei digito inscriptum, per se ipsum justum & rectum intelligitur. Cujus nimirum testis sua cuique conscientia est.

Opinionis deinde Jus, duce recta ratione, illud Naturæ Jus imitatur. Quod ita simulacrum quoddam illius videri potest, ut Cicero ait primo de legibus. Quod, quò propiùs ad illud accesserit, cò constantius & stabilius est. Nam ut illud æternum: ita hoc mutabile est. Quod deinceps Opinionis Jus, vel commune est pluriùm populorum, vel unius magis proprium. Illud Gentium, hoc Civile ita dicitur.

Quod Jus ita deinceps aut Constitutum, aut Prudentiæ relictum. Illud est aut moribus inductum, aut scriptum. Hoc alterum, quasi constitutum est, aut quasi constituendum.

Quasi constitutum, in interpretatione magistratus, judicis, aut jurisconsulti positum est.

Quasi constituendum, soli prudentiæ magistratus aut judicis relictum.

DE PRINCIPIIIS

JURIS, SEU JURISPRU- DENTIÆ.

AD plenam Juris cognitionem, omnino necessaria prius est cognitio principiorum ac fundamentorū Juris, tum philosophicorum, præsertim Politicorum; tum Historicorum: vel saltem Idea philosophiæ Ethicæ ac Politicæ, itemq; Logicæ & Historiarū.

Philosophia, Politica præsertim & Ethica, primas, intimas, & verissimas suppeditat Juris causas & rationes: é quibus ipsis, cum de negotio controverso quæritur, quid justum sit, invenitur; & ita demum Jus sancitur. Sic enim ratio est anima legis: quin & ratio quandoque æquitas dicitur: quippe æquitas non semper scripta est, sed in mente & ratione sæpius adhuc posita,

Principia illa, perinde ac si non ex philosophia cognoscerentur, vulgò legum & canonum auctoritate satis præposteré confirmari solent.

Quamquam non alienum fuerit, sicubi attingantur, notari.

Principia autem illa tum communia, tum propria magis: de quibus omnibus confusé aliquid in titulis, De verborum significatione & De regulis Juris.

Communia, scilicet cum aliis literis.

Quæ vel *μεταφυσικῶν* attingunt, vel *πραγματικῶν*. Ista sunt Logica & Mathematica præcepta. Logica videlicet sunt omnia sermocinantis Mentis præcepta.

In quibus Dialectica, quæ sunt, & imprimis Topica, ut plurimum, sed satis etiam præposterè, sic confirmari solent.

Quæquam, quæ præsumptiones, consecutiones, aut aliæ verisimiles & contingentes probationes, Jure sanciantur, cum alioquin in judicantis prudentia versentur, nominatim observandum.

Juris enim tanquam pars aliqua esse intelliguntur. Atque huc pertinent Topica, quæ dicuntur, Legalia: cum cæteroquin omnino philosophica & generalia sint, ut illa Ciceronis ad Trebatium.

Mathematica scilicet, tum Arithmetica, tum Geometrica præcepta. Quæ nimirum ad Juris explicationem valent plurimum, ut de rationibus subducendis, de partienda hereditate, de finibus regundis, de agris metiendis & similibus.

Altera ista, quæ *πραγματικῶν*, id est ipsam interiorem philosophiã attingunt, imprimis Physica sunt, de aliis nimirum rebus, quàm de expetendis aut fugiendis. Ita enim creberrimæ quæstiones, de omnibus sunt, de omni naturæ genere, ut de septi-
mestri

meſtri partu, de vulnere, de veneficiis, de Magi-
cis, & aliis.

Propria deinde ſunt de bonis quadam pru-
dentia expetendis, ſive natura, ſive probabili ra-
tione fiat, & ſic de contrariis fugiendis.

Bona ſunt quæ ſuprà in loco de Rep. expoſui,
cùm interna tum externa, & his oppoſita mala,
quæ uſpiam quaſi neutra ſunt, id eſt indifferen-
tia & media.

Quæ bona, inquam, honeſta aut utilia ſunt.
Cum quibus interim jungitur, quod pulcrum,
decorum, licitum: item quod neceſſarium, poſ-
ſibile ſit.

Quæ quamvis ſic diſtincta ſunt: tamẽ neceſ-
ſitudine quadam ita cohærent, ut Socrates exe-
crari ſoleret eos, qui iſta diſtraherent: ut Cic. 3.
de Offic. refert.

Quæ deinceps, honeſta inquam & utilia, vel
ſeorſim aut ſimpliciter aut comparatè conſide-
rantur, vel ſimul non ſine contentione: ſicut
Cic. in libris Offic. ex intima philoſophia perſe-
quitur. In quibus ut principia illa officiorum
ſeu rectè factorum, ita juris, accuratè exponit.

Quæ principia videlicet, tum Phyſica quæ-
dam, tum Ethica. Phyſica ſunt, quæ in animo
ingenita ducem Naturam, vel Deum potius, au-
torem habent. Prudentia enim nulla ita alia
ratione quàm natura ipſa nititur: quanquam
uſpiam videatur eam etiam imitari velle. De

his nimirum in animi, & quidem mentis explanatione differit Philosophia. De quibus Cic. lib. I. de legibus ex Platoné egregié. Scribit enim, Dei similitudinem mentem istam judicem boni in animo hominis tanquam numen quoddam ingeneratam & dedicatā esse: & illi testem adjunctam esse conscientiam, quæ lætetur recté factis, contristetur autem contrariis: ad cuius vim omnem cognoscendā quisque suam mentem ipse excutere debeat & noscere: quod maximé moneat illud consecratum verbum, Nosce te ipsum.

Cujus ita generis etiam sunt semina, ut Juris, ita prudentiæ, justitiæ & aliarum virtutum, quæ ipsi quasi insita in animis nostris experimur.

Cum quibus plané congruere, quæ Paulus Apostolus cap. 2. ad Romanos scribat, jam anté memini.

Hic igitur inveniuntur quæ naturā sunt bona, honesta & utilia: cujusmodi videlicet æterna sunt & semper sui similia.

Quanquam quasi Physica videri possunt, quæ naturam imitantur, ut Consuetudo nonnulla, & Opinio naturali ratione nixa. Sic enim Consuetudo etiam altera natura dici solet.

Ethica deinde sequuntur Principia, quæ ita vel singulos homines, vel plures attingunt: ista nimirum Ethica speciatim intelliguntur: hæc tum OEconomica, tum Politica sunt. Quæ

Ethica

Ethica omnia vel ex illis Physicis derivantur, vel opinionem & probabilem rationem sequuntur.

Ista, inquam, sunt illa Physica, de quibus dixi. Hæc autem locis & temporibus serviunt.

Ubi quamvis occurrunt indifferentia & media: tamen hominum opinione & judicio habentur, & sunt quasi honesta & utilia.

Cujus generis sunt quæ in Jure finguntur naturæ similia, ut de adoptione, de repræsentatione, de foetu concepto &c. item quæ adduntur solennitates & ceremoniæ in Testamentis, in Contractibus, & aliis.

Ubi ita nimirum bona intelliguntur honesta illa quidem & utilia, sed mutabilia tamen, & sui passim dissimilia.

Atque ut summatim colligam, Jus naturæ oritur ex communibus illis æternis principiis, id est, præceptis & legibus Logicis, Mathematicis, Physicis, & deinceps propriis similibus, tum Physicis, tum inde profectis Ethicis: Jus autem alterū quasi Opinioni ducitur ex propriis mutabilibus Ethicis scilicet, Oeconomicis & Politicis: quò accedunt quasi Physica illa, de quibus dixi.

Causæ igitur sunt insitæ & propriæ Juris, Natura, & voluntas opinantis scilicet, & adjudicantis, quæ Opinio est, duce tamen semper mente & ratione: Ad quas tamen sæpe accedunt Ne-

cessitas & finis: deinde in sanciendo auctoritas, & in summa obscuritate tanquam Dei Oraculum, Sors & Fortuna.

Quanquã in dissimilibus interim omnis generis causis, item subjectis & adjunctis dissimilis Juris, duce, inquam, tamen ratione, conditio.

Hæc igitur principia, ut pergam colligere, intelligit & complectitur Prudentia, id est, Recta ratio: Quam non tam ducem sequitur, quam consiliariam adhibet domina & princeps virtutum, Justitia, & ita, ex principiis illis, hoc quod justum, id est Jus, sancit, & sancitum deinceps præstat: quæ ita propria quidem legi, sed communicata & ingenita homini: quæ lex nimirum illa est, jubens quod justum, & vitans contrarium, quæ non tam discitur, quam colitur & exercetur. Quæ non tam habitus est, quam facultas animi, id est perfecta quædam natura, qualis in Deo ut exemplari cernitur, & animis nostris impressa est. Unde nimirum magistratus ita lex loquens & vivens justitia dicitur. Quæ Platonis philosophia præsertim lib. I. de legibus à Cicero-
ne explicata multo certior & verior est, quam illa Aristotelis de rasis tabulis pectoris. Quanquam idem Aristoteles Ethicorum 5. cap. 2. plerasque etiam leges à generali justitia proficisci tradit.

Quam sanè philosophiam Ulpianus dicta lege prima de justitia & jure, ex enumeratis factis
justitiæ

justitiæ evidenter ostendit, & cum Jurisconsultos ejus sacerdotes vocat, numen aliquod sanè facit, quale ab Orpheo, Hesiodo, Arato, & aliis philosophantibus poetis similiter descriptum. Quamobrem etiam cultum illius vocat philosophiam, nempe quod ex philosophiæ principis illis Jus statuat & exercent.

Quomodo Justinianus etiam generalem Justitiam dicto titulo definitam ostendit: Novella 96. quæ alioquin est in collatione 5. Novella 20. quam sententiam scilicet divinis literis consentaneam ostendimus. Quam post Ulpianum Azo, Accursius & alii plerique doctores rectè secuti sunt.

Quod Jus ita sancitum, quamvis durius aliquando & immitius videatur; tamè auctoritate nititur sancientis: cujus videlicet ita in rebus istis contingentibus & mediis judicare est, quid æquum aut iniquum sit.

Quod si uspiam præterea sancitam habeat distinctionem, æquitas illa exceptionis fuerit, quæ aliquando sic scripta apparet. Atq; hinc ita Jus & æquitas distinguuntur, & Jus summum, durum, asperum, strictum dicitur, ut ostendit Aristoteles Ethicorum 5. & attingitur in dicta lege I. C. de legibus. & d. l. placuit. C. de judic.

Hoc autem Jus ita sancitum si nimis urgeatur, & tanquam apices ejus & puncta captentur, accidit quod proverbio dicitur, ut summum

videlicet Jus summa fiat injuria aut malitia, nisi forté Juris conditio illa sit, ut strictam aliquam rationem postulet.

Hunc autem locum de principiis doctores multis tractatibus explicarunt, qui partim in opere illo Tractatuū extant, partim á Freimonio in Elencho scriptorum Juris in capite de cognitione Juris notantur: In quibus illi insignes sunt, qui de arte Juris inscribuntur, ut Joannis Corasii, Hopperi, Lorientii, & similium.

Haftenus de philosophia & Principiis Juris.
DE HISTORIA, SEU HISTORICIS PRINCIPIIS.

ATque ita nunc deinceps historica genera Juris Civilis, nempe Romani Justiniani, ex philosophia illa, ratione quadã Imperii orta, ostendi. Quanquam alioquin historia ad totam Juris illius sanctionem & ordinationem deinceps etiam pertinet.

Causæ igitur nunc intelliguntur & principia, Imperium Romanū, & ejus forma, & inde profecta sancienti auctoritas.

Atque ita nunc, inquam, Jus Civile Romanū Justinianicum intelligitur. Ubi nimirum Historia illa, de populari & Cæsareo Imperio Romano, tum confuso tum mixto, repetenda erit.

A quo videlicet statu præsentem hanc formam Germanico-Romani Imperii non nimis discrepare, ibidem significavi.

LOCUS COMMUNIS

DE GENERIBUS JURIS ROMANI

IN PRÆSENTIS: DE QUÆ ILLORUM

inter se generum quo ad prærogati-

vam, Comparatione, & Alle-

gatione

U^s præsens, scilicet Christiano-Roma-
num, ex principiis philosophiæ, præser-
tim Politicæ, & historia de Repub. & Im-
perio præsentis, de negotio aliquo proposito in-
stituitur.

Juris autem istius hæ quasi communes affe-
ctiones per totum Jus & interpretes ejus disper-
sæ, hiscè divisionibus distingui possunt. Juri e-
nim accidit divinum & humanum esse: Ecclesi-
asticum & Politicum: Poli & Fori, quod dicitur,
id est, internum (religionis scilicet, & conscienti-
æ) & externum: Publicum & privatum: gene-
rale & speciale, ac sic deinceps gradatim genera-
lius, generalissimum, specialius, specialissimū:
item necessarium, ac præsumptum seu probabi-
le: certum, & controversum seu dubiū: novum
& vetus: æquum, & durum seu asperum, sive
summum.

Jus illud ita distinctum, autoritate quadam

Imperii constitutum est, aut constituendum.

Et constitutum aut veré ac proprié, aut quasi.

Constitutum, ab iis scil. qui Imperium habent. Et hoc jus certum est ac necessarium, simpliciter obligans.

Jus constitutum vel non scriptū est, vel scriptum, vel quoddam quasi mixtum.

Non scriptum, est á populo (nempe quatenus Imperium habet) diuturnis moribus inductum & constitutum Jus. Alioquin enim, si populus Imperiū nullum habeat, magis præscriptio quædam ad tale Jus constituendum videtur requiri, vid. Aymo. Gravett. de antiquitat. tempor. part. 4. n. 13. & l. 32. de legib. Hoc Jus consuetudo dicitur. Estque hoc jus aut speciale, aut generale, pro eo ac populus minor aut major fuerit. Speciale dicitur & locale; estque aut specialius aut specialissimum: adeo quidem, ut in una etiam nobili quandoque familia, præsertim si merum ac mixtum imperium habeat, inveniatur, Boërius decisio. Burdegal. 155. nu. ult. Jason in l. omnes populi. de just. & Jur. & in l. si quis á filio. §. ult. nu. 4. de legat. 1.

Generale Jus consuetudinarium, similiter aut generalius est, ut puta in tota Germania; aut generalissimum, in toto videl. Christiano-Romano Imperio.

1. Jus 1. Haftenus jus non-scriptum.
2. Jus 2. scriptum, est Jus in scriptis constitutum, præsertim

sertim á magistratibus, qui tale Imperium habent.

Estque similiter speciale & generale: nimirum proportione totius aut partis, majoris aut minoris, Imperii Christiano-Romani. Utrumque suis itidem gradibus subdistinguitur, ut & supra.

Speciale illud, dicitur statutum: & aliquando specialius est, ut in Regione aliqua Germaniæ: aliquando specialissimum, ut in civitate aliqua, sic enim Municipalia quoq; statuta sunt.

Generale Jus scriptū modò generalius est, ut in tota Germania: quò pertinent Recessus Imperii, Ordinationes Politicæ, & Cameræ: modò generalissimum, videlicet in toto Christiano-Romano Imperio valens. Et hoc ipsum nunc jus commune dici solet. Et hoc aut Politicum aut Ecclesiasticum est. (Quamquam hodie in iis, quæ Politicæ speciem habent, magis unum duntaxat Jus quoddam Politicum viget.)

Jus Politicum in Jurisprudencia Romana est Cæsareum ac Civile: idque vel Justinianicum, nempe prius & antiquius, vel aliud quoddam nempe posterius ac recentius, quippe in Jure Feudali, & Extravagantibus, quæ dicuntur, constitutionibus.

Juris Politici, præsertim Justiniani, sunt leges imprimis, & constitutiones.

Ecclesiasticum est Pontificale, seu Canon-

cum: ubi itidem aliud prius & aliud recentius.

Cujus generis sunt Canones & Capitula.

¶ Hactenus Jus scriptum.

¶ Jus quodammodo mixtum in Consuetudine scripta consistit, argument. l. si aliena. §. i. de usucap. & l. 14. de servitut. Sic mixtum etiam videtur, cum quid sancitur sine scripto. Neque enim scriptura proprie ad substantiam legis pertinet; Sebast. Medices in tract. de legib. part. 3. quæst. 11.

¶ Et hæc de Jure verè constituto.

¶ Jus quasi constitutum, scilicet auctoritate sapientum ac prudentum, ex superiore illo constituto, sed præsertim generalissimo jure, de quo paulo antè in jure scripto. Quod quidem auctoritatem magis communi Christiano Romani Imperii consuetudine, quam Imperatorum sanctione, vel alia causa hodie videtur habere. Tale est jus interpretatum & ad consequentiam productum; quod instar constituti est, posteaquam usu ac moribus comprobatum & receptum fuerit.

¶ Jus quasi constitutum, præsumptum ac probabile est; quod tantisper nimirum obligat, dum jus certius demonstretur. Præsumpta enim veritas dicitur. Hoc jus sæpe dubium & controversum esse accidit. Hujus generis est sententia & opinio quædam.

¶ Itaque imprimis huc pertinent communes

docto-

doctorum opiniones: á quibus sané iudici non licet, etiam in foro conscientiæ suæ, recedere, nisi evidentissimas habeat rationes. Eberard. in Topic. legal. in loco ab autoritate, Bonacossa in Proœmio Cõmunium Opinionum criminalium. Adde Emanuel. Soarez in receptis sentent. in littera A. D. & O. & Eberard. d. lib. in loco, A ratione legis. Hinc Plato in Hippiã Majore prudenter ait, summæ inscitæ argumentum esse, á sapientibus seu prudentibus dissentire.

Jus quasi constitutum, deinceps tum Interpretatum est, tum Tractatum.

Interpretatum, nempe tum ex alio, tum præsertim ex illo generalissimo communi jure. Quantó autem jus aliquod á communi longiús recedit, tantó strictiús intelligendum, & ex illo communi magis illustrandum: ac fere contra. Sic enim jus vel restringitur, vel extenditur.

Interpretati juris sunt tum Glossæ ordinariæ, tum aliæ Doctorum interpretationes. Ordinaria juris, communis Glossa, in Jure quidem Civili, præcipuè est Accursii, in Canonico autem Bernardi cujusdam.

Interpretatio Jurisprudētis est Commentarius, Lectura, Repetitio. Ita Opus Repetitionum juris extat.

Tractatum deinde jus, est collectū aut conclusum.

Collectum, nempe generalius quoddam jus; ut Thesis, & Summa.

Thesis, ut sententia generalis & Regula.

Sententia, videlicet notata in textu Juris: cujusmodi est axioma juris quoddam, aut summarium quod vocant. Hujus generis sunt Notabilia ista, item Singularia. Hinc Opus etiam Singularium Juris extat. Cujus generis etiam sunt quę dicuntur vulgò Brocardica, ut Azonis, Damasi: cū quasi pugnantia Jura conciliantur & ad thesin aliquam revocantur.

Regula ex similibus speciebus Juris colligitur. Sic enim ex Jure, quod est, fieri dicitur, l. i. de Regul. Juris. Quę sæpe dissimilibus quibusdam, id est, exceptionibus & distinctionibus notatis completur, & amplificādo ad similia transfertur: ubi aliquando medię etiam distinctiones attinguntur. Hinc Opus Regularum Juris extat. Præsumitur autem pro regula, donec Exceptio proberetur. Eberardus in loco ab Explicatione ad regulam, numero 12.

Summa est, tanquam secundū artis formam composita epitome. Quę totius quodammodo Juris, aut partis est.

Totius, ut Azonis, Hostiensis, Speculatoris.

Partis in Jure, ut loci alicujus communis: cujusmodi Tractatus aut liber dicitur. Hinc Opus Tractatum extat, quod Oceanus Juris dicitur.

Conclusum deinde Jus, videlicet ex argumētis & consequentiis superioris illius, præsertim generalissimi Juris, sequitur. Quod nimirum

vel

vel á multis sapientibus, vel ab uno aliquo disputatum est: sive id in commentario, sive consilio, sive alio scripti genere fiat. Cujusmodi magis nimirum Opinio & Doctrina dicitur: quæ probabilis, inquam, est, & tantum præsertim valet, quantum ratio addita, Eberard. in d. loco á ratione legis. Quæ opinio ita communis, aut Singularis, & illa (communis scil.) deinceps saepe communior, aut cõmunissima. Hinc Opus opinionum etiam extat. Atque in his plerumque occasio disputandi ex Glossa sumitur: ubi videlicet sedes ordinaria disputationis sic esse fertur. Cujus generis etiam est, quod á toto aliquo Sapientũ Senatu conclusum: cujusmodi Decisio dicitur, ut Rotæ Romanæ, Capellæ Tolosanæ, Concilii Neapolitani, Parlamenti Parisiensis, Cameræ Imperialis, aut alterius celebrioris Curia. Neque etiam decisio, nisi probabile Jus quoddam facit. Eberard. in d. loco Ab autoritate. Extant autem Decisionum talium libri.

Sic ergo ad Jus conclusum, nempe disputatum aut decisum, pertinent disputationes, consilia, opiniones, decisiones, Senatuũ, Rotarum, Curiarum, Doctorum & Jurisprudentum.

Sape autem ejusmodi genera quædam quasi constituti Juris in aliquo commentario, aut tractatu, aut alio scripto, inter se junguntur.

Hactenus Jus constitutum, nempe tum verè, tum quasi constitutum.

Jus deinceps constituendum, ex principiis juris (de quibus supra) tum historicis, tum philosophicis, ac præsertim politicis cum Decalogo studiosè collatis, de novo incidente casu (qui scil. nullo expresso, seu constituto, seu quasi constituto jure decisus est) præcipuè constituitur. Hoc Jus in l. 1. cum similibus, Cod. de legib. AEquitas, & á Dd. AEquitas non scripta vocatur: & in recta ratione (quæ æterna lex est) fundatur ac cernitur: quæ & naturalis ratio, tit. 2. Inst. de jur. natur. gent. §. 1. item naturalis justitia, l. scire. §. consequens, de excus. tutor. nuncupatur.

Hoc Jus facultatis est, & (ut loquuntur) potentiâ Jus est.

Et hoc Jus similiter ut & constitutum, aut propriè magis constituendum est, aut quasi.

Constituendum scilicet ab iis, qui imperium habent: sive prorsus novū statui, sive quod jam statutum est, illustrari vel mutari necesse sit. Sic Imperator sibi servat interpretationem æquitatis, d. l. 1. C. de legib. Sic Jus honorarium viva vox Juris civilis dicitur. l. 8. de just. & jur. Ubi ratio, sed recta ratio, domina erit, non voluntas præfracta aut temeraria. Non enim illud tyrannicum convenit: Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas. Quò pertinent Lex 10. cum aliquot seqq. tit. d. 11. Quod Jus ita necessarium est.

Jus quasi constituendum, nempe illa auctoritate

ritate sapientum & prudentū constituendum, quæ hodie generalissima Imperii consuetudine valet: (de qua supra in Jure quasi constituto) sive videatur novus casus quodammodo decidendus, sive Jus jam ante statutum illustrandum. Ubi ita scilicet ratio, anima & mens legis est, l. scire, de ll. Glossa in l. 2. C. quæ sit long. consuet. Sic & ratio allegatur, cū lex nulla est, Glossa in c. ex eo, in verb. Rationis. de election. in 6. decretal. Sic cessante Ratione legis, cessat lex ipsa. Vide latè Tiraquellum in Regula, Cessante causa, in verb. Legis ratio, & ibidem in limitatione 1. Quomodo sæpè etiam de novo aliquo casu Jus distingui solet: Eberard. in loco, A servo ad monachum, num. 7. Nam quod alioqui dicitur; Distingui non oportere, ubi lex non distinguat: sicut notatur, in l. de pretio. de Publiciana ita intelligitur, ut distinctum à nobis auctoritatem Juris necessarii non habeat. Hoc enim Jus ita præsumptum etiam & probabile duntaxat censetur.

Simile autem Juris illius constituti est, quod conventionem partium, non tamen contra illud ipsum Jus constitutū, placet: ut foedus, pactum, transactio, contractus, l. 1. 2. & 7. de pactis: item quod ultima voluntate sancitū, ut Testamentum, Codicilli, l. 3. de Testament. & l. 1. C. de sacros. Ecclesiis. Hæc enim legis instar habent: ut notatur in l. si in testamento, in fine, de vul-

gari & pupillari substitutione. Quod etiam interpretationem quandam recipit: Et hic magis interpretandus actus, ita ut valeat, quam ut pereat, l. quoties. de verb. oblig. Et ultima quidem voluntas semper plenius interpretanda, l. in testament. de Regulis Jur.

Deinde simile Juris illius constituendi est, cum magistratus ratione Imperii edicit, præcipit, mandat, vetat: item cum judex sententiam fert. Quod Jus tamen in arbitrio scil. judicis positum (hoc est, prudentiæ, fidei & conscientiæ liberè judicantis relictum) magis præsumtum quoddam Jus est. Tantisper enim valet, donec legitimè retractetur. Et ita res judicata pro veritate accipitur, l. res judicata. de reg. jur.

Et hæctenus de generibus Juris ipsismet. Nunc porrò de generum illorum inter sese Comparatione, & Allegatione.

Genera illa, & Affectiones Juris distinctæ: genera, inquam, illa comparantur inter se tum proxima, tum remota. In quibus ipsis, licet multorum comparatio constare & cognosci possit ex principiis illis naturæ & rationis, de quibus supra: tamen quia de plerisque dubitari potest; singulatim ea persequamur: & ita quidem disponamus, sicut comparatio illa merito instituenda erat.

Proxima ergo genera, nempe ejusdem proximi generis, pariter & impariter conferuntur.

Pariter:

Pariter: quatenus parem vim unumquodq; in suo genere habet. Quomodo in suo etiam foro seorsim. Sic Jus Canonicum in terris Ecclesiæ, ut loquuntur: Jus Cæsareum autem in terris Imperii, propriè obtinet; & ita convenienter parique analogia Canonistarū ac Legistarum opiniones, quælibet in suo foro ac territorio valent. Quanquam ubi in alterutro Jure plus aut minus fuerit, ratione communis & generalis Imperii communicatur, ut supra.

Deinde impariter comparantur pleraque omnia.

Atque ut primū perstringam affectiones generales illas, ita divinum Jus præstat humano, & sic Biblicum omnino præfertur, nisi ad Politiam Israëlitanam propriè & specialiter pertineat. Quod ita Jus etiam Poli & Conscientiæ est Christianis.

Deinde Jus Ecclesiasticum secundū opinionem vulgi præstat Politico, Canonicum scilicet Cæsareo; & simili: nempe cū negotium spirituale, aut mixtum quoddam est: cujus generis etiam putatur matrimoniū, notatur causā secunda, quæst. 3. §. colligitur: item cū occasio aliqua peccandi videtur subesse, ut in præscriptiōibus, usuris, & similibus, Dd. communiter in cap. ult. de Præscript. Mynsing. Observ. Cam. cent. 4. observat. 6. Item cum simpliciter æquitas spectatur, ut in actionibus, in pactis, & pro-

cessu judiciali: quod ita generalissima scil. consuetudine Imperii liquet. Imprimis autem in illo conscientiae & peccati vitandj ratio ducitur.

Deinde Jus publicum privato, cum nimirum salus populi totius, magis spectetur: Notatur in Authent. de non alienand. & permutand. §. oportet enim, collatione 2. Nam quod alioquin permittitur Jure privato seorsim uti, non minus ad communē omnium & singulorum utilitatem pertinet.

Deinde Jus poli, quod dicitur, quod ita divinum, Biblicum, & conscientiae est, praestat Juri fori.

Ita enim communiter Dd. in c. Tua nos. & in c. is qui fidem, De sponsalibus, ea quae tangunt conscientiam, sic dirigenda volunt, ut nihil illam laedant. Hinc summam, Non faciendum alteri, quod tibi nolis fieri: notatur in Rubrica ff. Quod quisque Juris. Hinc decipere alterum non licet in foro conscientiae, quamvis quadamtenus in Emptione & Venditione Jure civili permittatur, Emanuel Soarez in Receptis sentent. in litera D. num. 17. Hinc in ordinatione Camerae imponitur Judaeis juramentum secundum suam religionem. Quanquam alioquin etiam Jus fori, id est externum, humanum & positivum, quod dicitur, servandum in foro Conscientiae: nisi, inquam, peccatum attingat, ut jam dictum. Emanuel Soarez in d. Receptis sentent.

sentent. litera L. num. 136. Neque verò apices & subtilitates juris excusant in foro Conscientiæ. Quod singulariter notat Bald. in l. unica. C. de Confessis. Sed vide plenius Sebastianum Medicum in d. tractatu de ll. parte 4. quest. 9.

Deinde speciale præstat generali, & sic deinceps gradatim magis speciale minus specialii Species. n. generi derogat in toto Jure, & illud præstâtius ac potius habetur, quod ad speciẽ directum est, l. in toto. de regulis juris. Quanquã, cum præsumatur in dubio pro generaliore Jure, illud speciale demonstrandum est, per ea quæ Bart. & alii Dd. communiter notant in l. i. de Vulg. & Pupil. substitut. Faciunt quæ tradit Andr. Alciatus in tractatu præsumptionum, regula 3. præsumptione 36.

Deinde necessarium præstat præsumto & probabili: & sic deinceps Præsumtum nondum demonstrato certiori: Neque enim facile ac sine causa ab illa autoritate, pro qua recte præsumitur, recedendum in foro etiam conscientiæ, ut supra ostendi.

Deinde sic omnino præstat certum dubio & controverso. ubi maximè spectandũ, quid diu servatum sit: Dubiorum enim optima interpret. Consuetudo. capite Dilectus. de Consuetud. & d. l. 37. de ll.

Deinde novum veteri, ut l. ult. de Constitutionibus. Neque per non usum Jus constitutum

tollitur, si quidem casus ille non incidisset, in quo Jure isto uti licuisset. At contra tollitur per non usum ea, quæ propriè desuetudo dicitur, Institut. de testamentis. §. 1. & ita, idque multo magis, per contrariam consuetudinem, sæpè d. l. 32. d. ll. Sebast. Medic. in d. Tract. d. ll. part. 4. quæst. 37. Quo modo etiam posterior consuetudo tollit priorem, argumento d. l. ult. de consuetud. Sebast. Medic. in d. Tract. part. 2. quæst. 14. Quomodo etiam posteriora pacta prioribus derogant. l. pacta notissima. ff. de pactis.

Denique præstat Jus æquum duro & aspero: siquidem æquitas scripta sit, l. placuit. C. de judiciis: quæ legis scilicet generalis quædam distinctio est. At si nihil tale scriptum sit, sequimur rigorem Juris, l. prospexit. t. qui & à quibus manum. & cap. in Memoria 19. distinctione. Quanquam, si quod Jus dubium incidat, semper æquitas sequenda, argumento l. proximè, de his quæ in testamētis delentur, l. de poenis: imò rationem naturalem etiam non scriptam, legi præstare concluditur, ex d. l. scire, de excusatione tutorum, Tiraquellus in d. regul. Cessale, limitatione 1. num. 73. Quomodo scilicet Jus naturale Positivo præfertur. Nam quod alioqui dicitur, judicem debere æquitatem præ oculis habere, l. quod Ephesi. de eo quod certo loco: non de ea, quam ipse sibi forte fingat, intelligendū, sed de certa, ut loquuntur, & scripta, Marcus Mantua.

Mantua. Singul. 451. Quomodo Isocrates etiam Arcopagitas laudat, quod non æquitatem sed Jus scriptum sequerentur. Sed hæcenus de Juris generalibus affectionibus illis.

Quod ad ipsa Juris genera attinet, deinceps sine controversia præstat Constitutum Constituendo. Tum non scriptum, quippe quod usus & necessitas magis postulet, scripto, d. de quibus. de ll. & l. venditor. §. si constat. communi dividundo, d. c. ult. de consuetud.

Quanquam nonnullos Canon §. distinct. 1. & lex 2. C. quæ sit long. conf. in contrariam sententiam impulerunt.

Tum Constitutum præstat quasi Constituto, quippe Necessarium præsumto, sicut jam ostendi.

Tum Interpretatū Tractato seu Disputato: & sic Lectura Consilio, Aymo Grav. de antiquitat. tempor. part. 1. & 4. Quanquam contrariam opinionē veriorem putavit Franc. Vivius communium opinion. lib. 2. in. verb. Doctor, sed male: vid. Joann. Fichard. in Addition. ad Villalobum in communibus opinion. in liter. O.

In interpretato Jure Glossa ordinaria alii cuius interpretationi ut plurimum præstat. Magna enim Glossæ illius auctoritas post Textum Juris est, Bart. in l. ut vim. de justitia & jur. Eberard. in loco á contrario sensu.

Deinde collectum, quippe quod textibus Ju-

ris proprius nitatur, conclusio præstat, ut l. i. de reg. Jur.

Similiter regula præstat distinctioni vel exceptioni, nimirum allegatæ quidem, sed nondum demonstratæ. Quoniam enim exceptio firmat regulam: ideo pro regula & regulari jure præsumitur, donec exceptio probetur, argum. l. omnis definitio, de reg. Jur. Itaque Jus certum ac fundatam intentionem habere dicitur is, pro quo facit regula. Ideoque & onus distinctionem probandi in alterum transfert, Gloss. in d. l. omnis definitio. Bart. in l. quoties. si quis cautionem in jud. sist. Gabriel Sarayna ad Sing. 19. Matthæi Mathesilani.

Quod ad Jus conclusum attinet, plurimum sapientum opinio ac decisio pauciorum decisioni, & sic communior minus communi præstat, argum. l. ob carmen. §. si testes. de testib. cum similibus, Bonacossa in præfatione communium opinionum, & hæc (opinio vel decisio) etiam si fortassis erret in vero sensu textus Juris, tamen nisi planè contrarium asserat, toleratur, Fich. secutus Panormitanum in cap. i. de postulacione prædatorum ad Villalupium in verb. communis opinio.

Si tamen pauciores autoritate & ratione vincant, pluribus præferuntur, argumento l. i. §. sed neque. C. de vet. jur. enuc. Francisc. Turzanius in communib. Opin. scil. Opinione 160. argumen-

argumento d. l. ob carmen, in fine: Quomodo
 sæpe unius celebrioris Doctoris opinio (eoque
 magis, si ratione potiore nitatur) vicerit,
 argumento d. l. i. §. sed neque. C. de ver. jur.
 enu. Potior autem ratio ex iis maximè, quæ su-
 perius explicavi, intelligitur. Vide omnino
 Wesemb. Consil. 2. part. 1. & Consil. 55. part. 2.
 citantem interim Antonii Horatii libros de
 comun. opin.: Et ita quandoque uni etiam
 Doctori, sicut asserenti consuetudinè, ita com-
 munem esse opinionem affirmanti, creditur,
 imprimis per cap. ut constitueretur, distinct. 5.
 Vide Mattheū de Afflictis, Decis. 253. & Fichard.
 in additionib. ad Villalup. in verb. Doctor.

Ubi si alioqui dubitetur, quæ communior sit,
 certè illam semper sequimur, quæ communi-
 bus, & pluribus, & melioribus vicerit. De qua si
 etiam dubitetur, certè æquiozem & benignio-
 rem sequi debemus: Sebast. Medices in d. Tract.
 d. ll. part. 2. quæst. ult.

Præsumitur autem adeo etiam pro commu-
 ni opinione, ut alleganti contrarium, proban-
 dum sit. Bonacossa in dd. communib. Opin.
 Criminalib. in verb. Opinio.

Denique Constituendum quasi constituen-
 do, perinde ut constitutum quasi constituto, in-
 telligitur præferri.

Haftenus de proximis generibus.

Comparantur Remota, item Pariter & Impa-

riter. Pariter, ut quæ parem vim obligandi habent. Sic Consuetudo, Lex, Statutum, ut ipsa nihil differunt in genere.

Impariter, sive plura, sive pleraque omnia.

Plura; sic Concurrentia plus valent, & quæ alioqui non nisi probabilia sunt, concursu isto magis ac magis confirmantur.

Ita Opinio approbata communi opinione, aut Consuetudine, antefertur, Soarez in dd. commu. opin. in verb. Opinio.

Ita Consuetudo conformis Juri scripto prævalet alii consuetudini, c. sopitæ, cum ibi notaris, de censib. & c. cum dilectus, de consuetudine. Bartol. in l. 2. in fin. soluto matrimonio.

Pleraque omnia sic comparantur, cum videlicet illo ordine, quem hactenus secuti sumus, à specialissimis quibusque; quippe quæ propius semper nos attingant; ad generaliora, tanquam conversa methodo proceditur, d. l. in Toto, de reg. Juris. Ita enim à generibus constituti Juris & imprimis non scripti, incipitur, & venit ad genera quasi constituti, & sic ad alia pervenitur. Quanquam interpretatio sententiæ passim potest accedere. Quomodo etiam Opiniones de illa inciderint, argumento l. & ideo. cum seq. & d. l. de quib. de ll. & ibi Dd. Rochus Curtius in d. repetitione. c. cum tantum. de consuet. sectione 7. & ibi num. 20. & aliis.

Nam quod dubitant plerique Dd. ex d. l. de quib.

quib. utrum prius ad consequentias & similia Juris veniendum, quàm constituti, & porro quasi constituti, genera omnia explorata sint, & movent eos verba, tum quod proximum & consequens: Si conferatur d. l. & ideo, cum seq. satis apparet, illum quem ostendi, ordinem sequendum, & verba illa, de conseguente & proxima consuetudine generaliore aut alio proximo Jure, & non de productione ad consequentiam, interpretanda.

Hinc Minsingerus observationum Camerae Centuria 5. obs. 76. (ut hoc exempli causa addā) ostendit, in quæst. feudali primò inspicere oportere pactum seu investiturā, ut quod omniū specialissimū sit, sicut & nos sup. attigimus, tum cōsuetudinem curiæ, tum Jus cōmune feudale, tū Jus commune scriptum, tum similitudinē consuetudinis, tum legis: & sic pergendum deniq; ad argumenta ex superiore Jure ducta. Quæ omnia si conferas, primum est pactum, deinde Jus non scriptum, deinde scriptum; & sic omnino constitutum, deinde constituendum, videlicet productione & consequentia. Quanquam dubium non est, quasi constitutum etiam antecedere illud constituendum generalissimā Imperii consuetudine: quamvis probabilior ratione liceat ab illo recedere. Nisi igitur comprehendisse videatur hoc genus illa productione & consequentia, desiderari videbatur posse.

Neque tamen minus contenderim, quin ad controversias doctorum, quæ ex ambiguitate d. leg. de quibus natæ sunt, placandas prudentiæ aliquid dandū videatur. Quanquam alioquin in dubio semper pro communi & communione Jure præsumitur, ut supra attigi.

Hactenus de comparatione illorum generum.

Allegantur deinceps genera illa tum scorsim, tum cumulaté. Erubescimus videlicet, inquit Justinianus in authentica de triente & semisse, sine lege loqui.

Scorsim; nimirum prima quæque, ut de negotio proposito occurrunt, illo præsertim ordine quæ monstravimus. Hysterologia enim magnam imperitiam arguit. Ita valde ineptum est, glossam aut opinionem allegare, ubi textus est: aut generale Jus, ubi speciale est. Neque veró doctores, cum illorum auctoritas ratione potissimum nitatur, ut ostendi, facile sine allegatis suis allegandi erant, eoque minus, quod nemo facile omnium scripta habere possit. Quò pertinent quæ latè deducit Wesenbecius consilio 2. nu. 4. & sequente, parte prima.

Cumulaté deinde allegantur pari aut impari ordine.

Pari ordine, scilicet ut cum pleraque genera de eodem negotio similia inveniuntur.

Quod in tanta varietate & coacervatione
Juris

Juris fieri mirum non est: præsertim cum utrumque Jus illud, Civile & Canonicum, promiscuè allegetur, nisi in casibus alterutrius omnino propriis, sicut jam ostendi.

Impati ordine: nempe si paulatim alia accesserint, quæ illustrent aut confirment: eoque magis, si quid dubii Juris esse videatur, ut nimirum in illo quasi constituto Jure plurimum accidit.

Atque in his omnibus inquam, ordo hætenus demonstratus imprimis observandus est: neq; interim quid temporis ordine antiquius aut recentius sit, negligendum: ne videlicet tumultuarium quoddam opus & tanquam per Satyram collectum evadat, quod farraginis aut centonum simile sit.

Ubi sanè in tanta varietate non alienum fuerat memoria repetere ea, quæ de Jure confirmando & conciliando supra philosophati fuimus, & reformationem aliquam optare. Quò faciunt leges Atticæ, quæ apud Demosthenem extant contra Timocratè, & apud AËschinem contra Ctesiphontem, de componendis scilicet legibus quotannis, & consilium Prætoris Romani de Edicto proponendo singulis annis, & constitutio Theodosii Imperatoris quæ in Theodosiano Codice lib. I. reliqua est, de autoritate prudentum determinanda, & denique consilium Justiniani in prææmiis, ne videlicet varia,

contraria, obsoleta, controversa Jura, ut quæ
 Rem pub. perturbent, tolerantur. Vide omnino
 Prefationem Viglii Zuichemi ad Institutiones
 Theophili.

Sed hæcenus de loco communi illo, & omni-
 no de jure & ejus principiis, tum philosophi-
 cis, tum historicis, nunc ad alterum caput
 generalissimum, nempe de nego-
 tiis, ex Jure nimirum illo
 informatis.

DE

DE OBJECTIS JURIS, ET ITA
DE NEGOTIIS.

Jus ipsum de negotio aliquo proposito instituitur.

Negotia ergo, nempe alterum juris generalissimum caput, sunt ipsa subjecta, de quibus, & in quibus, Jus ipsum ex principiis istis philosophicis ac historicis (de quib. supra) autoritate aliqua Imperii informatur ac constituitur. Quæ ita factum, species facti, casus, controversia, & causa dici solent. Unde cum de proposito facto, quid juris sit, quæritur, ex facto jus oriri dicitur; & in causa jus positum, l. si ex plagis. §. in clivo. ad l. Aquiliam. Quomodo etiam juris & facti quæstio distinguitur, in t. ff. & C. de jur. & facti ignor. Quò superiora etiam pertinent, si dubitetur scil. An sint. Sic consuetudo facti esse dicebatur, donec probaretur.

Negotia, inquam, hoc loco sunt res quælibet jure informatæ, seu ratione juris, vel inhærentis, vel quomodolibet accedentis, consideratæ, quæ videl. tanquam objecta, occupantia jus ipsum occupatū habent. Jus enim, ut pauló antè, in negotiis, vel de negotiis, ex principiis historicis ac philosophicis, autoritate aliqua Imperii formatur seu informatur: unde negotia sic non nisi jure affecta, seu ex jure, ac de jure informatata intelligantur: seu negotia ista sint personæ, seu res, seu actiones: actiones scil. genera-

lissimé consideratæ, nimirum seu judiciales seu extrajudiciales, hoc est, in foro & judicio, vel extra forum tractatæ, disputatæ, decisæ, determinatæ.

Negotia illa ex principiis istis & causis Juris, ac imprimis ratione Imperii, sunt divina vel humana, Ecclesiastica vel Politica, publica vel privata. Quæ ita attingunt etiam & resipiunt superiora illa Juris ipsius, principiorum ejus, & Imperii genera; ut cum de Repub. constituenda, vel de Jure sanciendo, de Imperii forma non, nihil corrigenda, quæritur.

Negotia generatim loquendo spectantur in Rebus nempe Jure affectis, informatis aut informandis. Res enim in Jurisprudencia Romana non solum corpora, sed & Jura incorporalia significant (unde etiam Res distinguuntur in corporales, & incorporales.)

Imò ad Res ita generalissimé consideratas pertinent etiam Accessiones, & omnis causa, hoc est, affectio & conditio rerum, l. rei. cum seq. de verb. signif.

Res ita generalissimé consideratæ, sunt aut Res proprié acceptæ, aut quasi res.

Res proprié acceptæ corpora sunt, id est, ea quæ sensu cõprehenduntur: quæ species & quantitas alicubi etiam dicuntur.

Res proprié dictæ sunt vel immobiles (quæ etiam res soli & solo infixæ dicuntur) vel mobiles: item se moventes, aut non moventes.

Deinde res proprié dictæ, tum personæ sunt, tum res aliæ: aliæ, inquam, nempe proprié dictæ & corporales, non tamen personæ.

[Prima & simplicior negotiorum consideratio est in personis & rebus: simplicior, inquã: quatenus enim negotia tractantur & disputantur, minus simplex, hoc est, mixta quædam consideratio eorundem oritur: de quo mox infra.]

Personæ sunt homines. In quibus Natura, Sexus, Conditio, Status, Officium, Dignitas, Fama & Existimatio, Potestas, Subjectio, & aliæ ejusmodi spectantur. In qua materia caput hominem ac statum ejus significat.

Personæ (ut supra in genere de Negotiis dictum) sunt Ecclesiasticæ aut Politicæ, spirituales aut seculares, publicæ aut privatæ.

Res aliæ (nempe proprié dictæ seu corporales, non tamen personæ) sunt reliqua corpora. In quibus, sicut in genere in aliis quoque negotiis, circumstantiæ locorum, temporum, & aliorum logicorum generum attenduntur. Et hæ res non minus quàm personæ, divinæ sunt vel humanæ, Ecclesiasticæ, & Politicæ, publicæ aut privatæ &c.

Res istæ, nempe à personis aliæ, vel sunt in commercio nostro, vel non sunt.

Quasi res, sunt incorporales, quæ speciali prorsus nomine ac significatione Jura dicuntur; & corporibus videlicet adjuncta sunt: ac rebus

immobilibus comparantur, argum. Clementinæ Exivi. §. tumque annui, de verb. signif.

De negotiis autem sic distinctis, vel ipsismet, hoc est, non tractatis disputatione aut decisionea liqua, seu judiciali seu extrajudiciali; vel tractatis, Jus ipsum generibus & affectionibus suis pauló anté distinctum, informatur ac constituitur.

In istis ipsismet: hæc Jura illa sunt, de quibus jam modo dictum: & quæ huc jam referuntur eatenus, quatenus Juris speciem habent, vel Jure informata considerantur: alioquin enim homo (exempli gratia) ad Physicam pertinet &c.

In istis ipsismet; nempe aut solis, aut affectis.

In ipsis solis, seu non affectis negotiis positum, nempe in personis ac rebus: idque tum simpliciter, tum comparaté.

In solis personis simpliciter: sic in Ecclesiasticis publicis, est jus & privilegium patriarchæ, Episcopi &c.

In Ecclesiasticis privatis: ut est jus diaconi, clerici.

Deinde in Politicis publicis personis: ut est jus Regis vel principis: unde Regalia dicuntur.

In Politicis privatis personis: ut est jus status, jus civitatis, libertas, servitus.

Deinde comparaté ac relaté inter personas elatas: præsertim ratione potestatis ac subjectivis: sic in personis publicis (nempe ipsismet, solis,

solis, & comparaté) est jus & imperium magistratus in subjectos: ac vicissim jus subjectorum, quod magistratus ipsis debet: quippe defensionem debet, ac justitiæ inter ipsos administrationem: in privatis personis (nempe ipsismet, solis, & comparaté) ut jus conjugale inter maritum & uxorem, patria potestas, tutela, herilis seu dominica potestas.

Jus in ipsismet & solis (seu non affectis) Rebus simpliciter positum: sic in Ecclesiasticis publicis, jus & forma Ecclesiæ, jus Excommunicati-
onis: In Ecclesiasticis privatis, jus *παραδοχέω*,
cujusmodi jus pia causa dicitur. Deinde in politi-
cis publicis, jus & forma Imperii Romani, jus
belli: in Politicis Privatis, jus retentionis, hy-
pothecæ, *επιμήσιον* seu Prælationis, Lutionis,
item Iter, Actus, Ususfructus: cujusmodi Jus in
re dici solet: item possessio, dominium, obliga-
tio, hæreditas, & alia, de quibus suo loco.

Deinde comparaté, ut in Ecclesiasticis Publi-
cis, nempe solis, sed comparaté spectatis Rebus,
jus & imperium in omnes Ecclesias, quale sibi
vendicat Pontifex Romanus: in Ecclesiasticis
privatis, Jus Patronatus Ecclesiasticum. Deinde
in Politicis Publicis, jus Principis in reb. ac bo-
nis subjecti: in Politicis Privatis, jus patris in reb.
filii, jus domini in reb. servi, jus Patroni in reb.
liberti.

Et hæc de solis negotiis,

In affectis porró negotiis (ubi quasi res, hoc est Jura, admiscuntur reb. proprié ac generatim dictis) nempe ratione obligationis, possessionis, aut domini affectis. Quæ ita interim aliis negotiis istis, nempe personis & reb. accidunt: de quib. passim controversiæ infinitæ. Unde judicia & actiones, atque ita, generalius loquendo, Negotia judicialiter vel extrajudicialiter tractanda, oriuntur.

Sic ergo denique supersunt Negotia Tractata, nempe disputatione ac decisione aliqua tractata, vel tractanda; seu in foro id fiat, seu extra forum.

In his ergo omnibus hætenus dictis ac methodicè digestis Negotiis (videlicet tum ipsismet per se, & non Tractatis, tum Tractatis) Jus aliquod, vel aliqua Juris suprà enarrata affectio, genusve aut species, statuitur atq; informatur.

πλθ.

DE

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ,

DE OBJECTIS JURISPRUDENTIÆ, NEMPE DE JURE, AC NEGOTIIS, IN QUIBUS Jus ipsum informatur.

HOC A Jurisprudencia Civilis Romana, nempe Justiniana (sicut & alia quævis) constat præceptis, legib. & sanctionib. tum de Jure ipso, tum de Negotiis, in quibus hoc Jus informatur.

Jus est quod æquum bonum; quod inter homines esse aut fieri par est.

Hoc Jus ex principiis philosophicis (præsertim Politicis) ac historicis, tanquam ex primis seminib. exortum ac profectum, distinguitur variis generib. Juris, idque ratione Reip.

Quo modo hoc Civile Romanum Justinianum, ex philosophicis Naturæ & Opinionis principiis primitus profectum, distinguitur, præsertim ratione Reip. Romanæ, ejus imprimis, quæ Justiniano imperante fuit; distinguitur, inquam, in scriptum, & non scriptum.

Scriptum occupatur in antiquioris Reip. Romanæ, quæ scilicet popularis fuit, Legibus, Senatusconsultis, Edictis Prætorum & aliorum magistratum, Plebiscitis, & Jureconsultorum Responsis; de quib. omnib. in ff. item in Principum seu Imperatorum Constitutionibus; de

quib. in C. & N. Sic enim antiquius Jus illud, quatenus emendatū non est, ad posteros translaticium intelligitur.

Ubi sic Jus Prætorium seu Honorarium aliquando civili isti antiquiori, præsertim ex 12. tabul. orto, opponitur.

Non scriptum deinde Jus in morib. nempe præsentibus positum est.

Atq; hinc deinceps similiter istud in moribus sitū, translaticium jus est, in hoc præsens Christiano-Romanum Imperium. Quò tamen accessit postea Jus Pontificale seu Canonicum: itemque Jus feudorum; & si quod aliud paulatim ordinatum ratione præsentis Reip. ut sunt Recessus Imperii, item ordinationes Politicæ, & Cameræ.

Haftenus de Jure.

Negotia deinceps vel ipsamet, videlicet extra tractationem considerata, vel tractata sunt, nempe judicialiter, vel extrajudicialiter disputata: in quib. negotiis Jus istud sic informatur ex principiis suprà dictis, sed autoritate scil. ejus, qui Imperium habet.

Negotia circumstantiis personarum, locorum &c. variantur. Ubi interim, quid quemadmodum acquiratur, conservetur, amittatur, alienetur, transferatur, videndum.

Ubi sic de dominio ac possessione, aliòve simili Jure (ut obligatione, actione, exceptione) quod haberi vel teneri dicitur. Quod

Quod Jus publicum, aut privatum est.

Ipsa, inquam, id est non tractata vel disputata, negotia in Personis & Rebus spectantur.

Personarum Jus in conditione & potestate potissimum consistit. Sic conditio liberorum, hominum & servorum est, item Manumissorum, id est Libertorum.

Potestas patris in liberos: Domini in Servos: Tutoris in Pupillos est.

Res Divinæ aut Humanæ sunt: Publicæ aut Privatæ: in Patrimonio, & extra Patrimonio seu commercium: Corporales, & Incorporales; cujusmodi Jura dicuntur: Mobiles aut Immobiles.

Quarum vel singularum, vel universarum, quas habet aliquis, Dominium acquiritur, Jure scilicet gentium, aut civili: & Possessio interim acquiritur Apprehensione.

Singularum, Jure gentium, ut Occupatione, Traditione.

Jure Civili, ut Præscriptione, Donatione: Quomodo etiam Legatū & Fideicommissum singulare acquiritur.

Universarum, ut Successione defuncti, aut alterius, nempe vivi.

Defuncti, Jure Civili, aut Prætorio.

Jure Civili, ex Testamento, vel ab Intestato.

Item ex Additione bonorum.

Jure Prætorio, ex bonorum possessione.

M

Alterius, scil. vivi, ex Arrogatione: item ex Cessione bonorum.

Atque sic Dominium, itemque Possessio, acquiritur: aliud autem his tamen simile Jus, Obligatio, item Actio & Exceptio fuerint.

Obligatio, præsertim Contractus aut Delicti est.

Actio ratione Domini, Possessionis, Obligationis habetur.

Deinde Negotia Tractata spectantur in Disputatione & Decisione: & sic in Actione &

Exceptione; & denique Sententia:

quó tandem accedit

Executio.

FINIS.

DE

D E P R I V I L E G I I S
E T H O N O R I B U S S T U D I O -
f o r u m a c P r o f e s s o r u m ; á s u m -
m i s q u o n d a m I m p e r a t o r i b u s
l i b e r a l i s s i m é c o n c e s s i s ;

O R A T I O.

1. The first part of the document
describes the general situation
of the country and the
state of the economy.
It also mentions the
main problems that
the government is facing.

O R A T I O

D E P R I V I L E G I I S

E T H O N O R I B U S S T U D I O S O -

rum ac Professorum &c. habita 21. Febr. an-

no 98. in solenni Heidelbergensis Aca-

demix̄ conventu á Johanne

Calvino.

CUM sanctione justissima, & more lau-
datissimo: Magnifice D. Rector, Gene-
rose D. Baro, Reverendi, Clarissimi, &
Ornatissimi viri, collegæ observandi: hospites
exoptatissimi: juvenes lectissimi:

Cum (inquam) sanctione justissima & more
laudatissimo sapientissimorum hominum ac
prudentissimarum Rerumpublicarum auspi-
ciis, jam pridem in scholis & Academiis rece-
ptum videamus, ut qui præclaros in linguarum,
morum, artium, ac doctrinarum liberalium
studiis progressus fecerunt, hi publico literatæ
virtutis, ac bene moratæ eruditionis testimo-
nio solenniter exornentur, atq; augustos augu-
storum honorum titulos velut ingenuitatis ac
probitatis, diligentix, studii, ac laboris sui præ-
mia, & ornamenta consequantur. Cumq; hoc
Academiarum institutū, ceu honestissimum,

Imperatores, & Principes Illustrissimi, jam olim autoritate sua confirmarint, ac privilegiis præmiisque amplissimis condecorarint, quemadmodum constitutiones & leges ea de re ab illis sancitæ testantur: quibus & potestatem faciunt scholis universalibus; hoc est Academiis, honores ejusmodi liberaliter unicuique digno conferenti. Propterea nos quoque (Deo benedicente votis nostris) tam laudabile institutum hodierna die lætioribus animis gratulabundi usurpabimus &c.

Quando ergo sex illi honestissimi ac literatissimi juvenes, quos isthic in medio seorsim ad cathedras istas locatos spectatis, qui Academicos, & summos quidem honores petunt, præclarum industriæ & navatæ in studiis liberalibus operæ specimen, eximiosque progressus, in Examine tum privato tum publico, præterea tum disputando tum declamando, ediderunt, ac proinde dignissimi judicati fuerunt, qui primum Licentiati, postmodum & Doctores, publice ac solenniter renunciarentur: Nil restare videtur, nisi ut petiti honores, velut diligentiaæ autoramentum & virtutis, modestiaæ, atque eruditionis publicum testimonium optimo ipsorum jure ac merito, solenni veterum ritu ipsis tribuantur.

Quandoquidem verò, quos honorifica sua præsentia nobis & honoribus nostris spectato-

res, hospites ac testes adesse exoptamus, nondum omnes accessisse animadvertimus: exiis autem qui accesserunt, nonnullos, pleniores istiusmodi honorum ac promotionum rationes ex Ethicarum ac Politicarum disciplinarum, quin etiam ex Imperatoriarum sanctionum fundamentis desiderare existimamus: idcirco solenni inaugurationi ac renunciationi nostrae paucula quaedam huc spectantia praemittimus: primo quidem in genere, quod iustum sit honore dignos, honorem sibi convenientem legitime appetere: ac vicissim iustum, honore dignos legitime ac liberaliter honorari: id est, honores ipsis debitos, praesertim legitime petitos, rite tribui. Deinde in specie, quinam sint honores Academici, quaeque praecipua Academicorum praemia, beneficia, item & privilegia Jure Civili quondam ab Imperatoribus concessa: quenam inquam praemia, & quinam honores Academici quos ipsi legitime petere audent, & qui ipsis liberaliter tribui atque conferri debeant. Atque ita prius nobis hic generalissime dispreiendam videtis, Auditores, quid Honor sit, quaeque ejus genera: mox quinam honore digni, & quonam honoris genere.

Honor generatim & hunc loco convenienter acceptus, est honestum alicujus pro meritum, praemium aut ornamentum: a qua eadem descriptione nihil abludit Seneca Epistola

103. libri 17. cæteri que passim autores classici. Laudem verò & gloriam honos sic descriptus ἐν πλάτῃ sub se complectitur: neque opus est illa tria cum Aristotele 1. Nicomachicorum 12, & 1. Magnorum Ethicorum 2. item 1. Rhetoricorum 5. curiosius nunc distinguere.

Aristoteli propriè ac succinctè definitus Honor, est virtutis præmium, 4. Ethicorum 3. & 4. capite, & 5. Ethicorum ult. capite, sicut & Tullio in Bruto: Platoni autè, vel potius Speusippo, in libro definitionum, est præmium actionum à virtute profectarum. Utrumque istud complectitur prior illa circumscriptio nostra: qua dicebatur, esse honestum alicujus pro merito, præmium aut ornamentum.

Honor, iste vel simplex est, vel conjunctus. Simplex, est aut internus, cum quis corde seu cogitatione alium honorat; aut externus, cum actione aut gestu externo. Conjunctus, cum utroque modo.

Deinde honos, præsertim externus, aut verus est, qui justè, aut falsus, qui injustè defertur: item aut serius, aut fictus & simulatus. Tertiò aut publicus aut privatus: item aut magnus aut parvus.

Denique honores alii sacri, alii profani: alii Ecclesiastici, alii politici: alii Imperiosi, alii non Imperiosi: alii militares, alii civiles; alii scholastici, seu Philosophici & Academici, alii non scholastici.

Et

Et hæcenus succincté, quid honos sit, quæque præcipua ejus genera.

Porró honore digni sunt, qui virtuti & actionibus virtutis, seu rebus secundum virtutem præclaré gerendis dediti sunt. Virtuti ergo honos verus debetur, non divitiis aut opulentia, nisi his ipsis virtus juncta sit & copulata.

Quamobrem *σοφικώτατοι & ανδραποδωδες* (ut philosophus I. Nicomachicorum 5. loquitur) meritó perhibentur, qui honori lucrum anteferunt, 6. Politicorum 4. Virtus divina seu divinæ, secundum poetam, particula auræ, est; honos rei divinæ præmium est. Deinde Actionibus bonis á virtute manantibus, proinde & bonis bonorum moribus, honos debetur. Denique & utrarumque istarum, hoc est, virtutis & actionum ejus, cultoribus debetur; adeoque solis viris bonis, tanquam solis honore dignis debetur: non indignis, non improbis, non distortis ac malé moratis: Aristoteles 4. Ethicorum 3. & 3. Politicorum 8. capite. Improbi namque veri honoris neutiquam sunt participes: qui enim virtute præditus, aut ejus saltem studiosus non est: is præmio virtutis quí dignus esse poterit?

Atqui honores (objecerit quis) mutant mores; ac viris bonis illi sæpé numero plus obsunt quam profunt. minimé veró, inquam: sed improbis exhibiti, in eorum ruinam commutantur, ut ait Gregorius Magnus, & honores igna-

vis perniciem multam adferunt, Divo Chry-
 softomo homil. 41. in Matth. teste. Bonorum
 verò mores honor verus non immutat: quin-
 imò meliores reddit; & bonos ad res præclarè
 gerendas alacriores & aptiores. Qui namque
 rectis studiis & actionibus suis honorem tribui
 videt, rectius in dies singulos agit; qui verò af-
 fectatione, simulatione, aut aliis prævis rationi-
 bus honorem, vel (ut verius loquar) honoris si-
 gnia consecutus est, in dies fit deterior. Verus
 igitur honor, qui virtuti tribuitur, virtutem au-
 get; falsus, qui vitis acquiritur, vitia reddit ma-
 jora; Tullius in Bruto, Aristot. 2. Politic. 5. De
 improbis ergo verum illud Augustini est in
 Psalm. 106. Quanto plus honorantur, tanto plus
 periclitantur.

Quamquam autem honor virtutis præmium
 rectè perhibetur: tamen dignitati ac præstantiæ
 virtutis præsertim excellentis, non satis respon-
 det: sed vir bonus, præsertim excellenti virtute
 præditus; hoc præmio contentus acquiescit,
 non tanquam satis idoneo; verum quòd sciat
 majus sibi tribui non posse; Philosophus 4.
 Ethicor. 3. Et eleganter Boëtius lib. 2. de conso-
 latione, Virtutibus non accedit honor ex digni-
 tate, sed dignitatibus ex virtute.

Verum enim cum virtutes diversi generis
 existant, aliæ nimirum Ethicæ speciètim dictæ,
 aliæ verò dianoëticæ, ut sapientia in primis &
 pruden-

prudētia: quæsiſſeris fortasse, an utrarumq; præmiū sit honos? Utrarumq; profectó. Ideoq; Græci, varia certamina & panegyreis instituentes, cū nullum sapientiæ vel prudētiæ, aut ulli pené virtuti, præterquam corporeæ, præmia proponere consueſſent: meritó ab Iſocrate reprehēsi sunt, teste Aristotele 3. Rhetoricorū 14. capite.

Tametsi veró ipse quoque Aristoteles problemate II. sect. 31. Græculos suos pluribus rationibus excusat: imò laudem, proinde & honorem virtuti dianoëticæ convenire negat; 1. magnorū Ethic. 5. cap. Tamen illud recté postea retractavit 1. Ethicor. Nicomach. c. ult. ac nominatim sapientiam & contemplativas scientias 1. metaphysic. c. I. & 1. de anima c. I. collaudat.

Quapropter literati quoque & sapientes viri dianoëticis quippe virtutibus instructi, in suo genere, loco & ordine, non minus quàm practice virtutibus præditi, laude & honore digni sunt: Illi Academicis, hi civilibus & practicis: sicut alii ecclesiasticis, alii militaribus &c.

Atque hæc quidem sunt, quæ prius nobis velut *ἐπιπέδοι* dispicienda esse diximus. Nunc principales, si lubet, quæstiones, breviter persequamur. Ac primó quidem: cū honor & in bonis numeretur, & honorum externorū maximum perhibeatur Aristoteli 4. Ethic. 3. justum sané fuerit, honore dignos honorem, sibi con-

venientem legitimé appetere: ac vicissim justū, honore dignos legitimé ac liberaliter honorari: id est, honores ipsis debitos, præsertim legitimé petitos, rité tribui: iis præcipué qui vitæ politicæ, h. e. societati humanæ, non autem solitudi- ni monasticæ, operam navaturi sunt. Philosophus 1. Ethic. 5. & Plutarch. in præceptis politic. Unde & honorum legitimorum contemptores haud abs re carpuntur 4. Ethic. 3. & 4. Eleganter admodum Valerius Maximus lib. 3. cap. 2. potiorem probis dignitatem & honorem, ait, sine vita esse debere, quam vitam sine dignitate & honore. Deinde cum & causa honoris bona sit, & effectus itidem boni: ipsum certé honorem quoque in bonis & expetendis esse, quis dubita- verit? Præmium virtutis honos est: Itaque causa honoris & laudis solidæ virtus est: Propter vir- tutem enim jure laudamur, & in virtute recté gloriamur, & eleganter 3. de natur. Deor. Cice- ro. Proinde si virtus expetenda; & honor expe- tendus: dummodo is verus ac legitimus sit. Jam veró si effecta honoris spectes, tanta sané hono- ris legitimi vis est, ut divinum is á Platone bo- num perhibeatur, quo sc. vel numen ipsum de- lectetur, & quidquid numinis non dissimile: tantum solidæ gloriæ robur, ac firmamentum est, ut qui serio ejus desiderio (si Plutarcho au- tori gravissimo credimus) tanguntur, iidem & virtutis tangantur; adcoque pravi aut improbi esse

esse non queant. Etenim honos ad laudatissima quæq; , virtutis & honoris veri cultores mirificè extimulat. Honos alit artes; omnesque ad studia incenduntur gloriâ; ut pulcerrimè 1. Tuscul. Tullius. & Ovidius 5. Tristium:

— *Non parvas animo dat gloria vires,
Et fecunda facit pectora laudis amor.*

Quocirca quantopere nobis curæ est, ut boni in republica cives degant; ut artes ac disciplinæ quib. Resp. continetur, floreat; ut studia liberalia eorumque cultores clarescant: tanto opere & illud pariter nobis curæ esse debet, ut honores non negligantur, sed singulis ritè distribuuntur: itemque; ut ii, quibus distributi fuerint, ritè iis utantur. Ubi prima tamen, & ea neutiquam spernenda, cautio adhiberi debet, nempe ut verum, non fictū, & ex vera non fucata causa manantem: altera, ut sibi convenientē quisque; appetat honorem: tertia, ut legitimo fine ac modo, loco ac tempore appetat, eoque utatur: quarta, ut non à quibuslibet, sed ab iis, à quibus decet, petat.

Cavendum ergo est, ne specie recti uná cum vulgo decipiamur, néve honoris insignia (quæ multi sapius sine virtute sunt affecuti) pro solido honore amplectamur, & ut 3. Tusc. Tullius ait, ne adumbratam gloriæ imaginem pro expressæ virtutis effigie, solidaque gloria captemus. Proinde ex vera justaque causa, hoc est ex

virtute, qua sola verus honos acquiritur, & cui soli honos debetur, hic idem querendus est. Unde Philosophus 4. Ethic. 3. elatos ac stultos nuncupat eos, qui vestitu, gestu, aliisque ejusdem generis ornamentis honorem captant. Verus, n. honos, cum virtute vera arctissimè cohæret: quam conjunctionem ac necessitudinem illa quondam conjunctio templorum Honoris ac Virtutis apud veteres Romanos exprimere debuit: quæ nimirum templa situ suo ita conjuncta erant, (Divo Augustino de civitate Dei, Plutarcho, Livio, Cicerone, testibus) ut non aliunde ad ædes Honoris pateret aditus, quam per templum Virtutis: quam tamen duorum à Marcello prius extructorum templorum conjunctionem Cæsar Marius, devictis Cimbris, profusè ad unitatem traduxit, hoc est, unum honori ac virtuti templum consecravit, ut Plutarchus, Festus ac Vitruvius meminerunt. Et hæc de prima cautione: Altera est, ut eos honores appetamus, qui nobis conveniunt, & quibus digni, quibusque pares sumus: ne videlicet nostra nobis φιλαυτία imponat, & ne majores quam mereamur, neve alienos honores ambiamus: non enim omnes cujusvis honoris æquè capaces sunt. Fuerit aliquis bonus miles: non propterea bonus dux. Et aliud est secundum Aristotelē in Ethicis Nicomach. aliquid homini simpliciter & in genere convenire aut bonum esse: aliud certæ alicui personæ bonum.

Hono-

Honores itaque pro singulorum meritis tribui debent, ac pro dignitatis gradibus, proportionem nimirum Geometrica, non Arithmetica, κατ' ἀξίαν, ὡ κατ' ἀριθμὸν; 4. Ethicor. 3. & 2. Polit. 5. Aequalis autem honorum distributio inter inæquales facta, discordias ac seditiones parit, Arist. 2. Politicor. c. 5. teste.

Cæterum in fine quoque adhibenda cautio est; quippe ut honor non per se optetur aut petatur, sed quatenus per eum magis idonei reddimur, & exsuscitamus ad virtutem consecrandam, ad res præclare gerendas, ad munia præclara obeunda, ad auctoritatem nobis adversus improbos, & adversarios conciliandam, ad majorem occasionem & facultatem de Republica, deq; civibus & amicis nostris, adeoque de viris bonis, bene merendi obtinendam. Honorem autem per se appetunt ambitiosi, non prudentes ac viri boni. Philosophus Ethicor. I. c. 5. & lib. 5. c. 8. Cicero lib. 15. Epist. 4.

Sed & modus in honore tenendus est: quippe ne immodico ejus desiderio angamur, sed ut mediocres honores modestè petamus; & eos adepti, moderatè utamur ac lætemur. Sine causa denegatos, æquo animo feramus, Philosophus 4. Ethicor. 3. Et eleganter Marcus Tullius lib. 3. de Republ. virtus honorem exigit (ait) non acerbè tamen, sed si ingrati, invidi aut inimici suis virtutem præmiis spoliant, ne illa sese

ramen multis solatiis oblectat, & imprimis suo ipsius decore se ipsam sustentat. Mediocres sane honores, ut olim Theopompus Pyliis suis respondit, ipsum tempus adauget: sed nimios & immoderatos ipsum tempus abolet. Unde scite in politicis suis præceptis Plutarchus: honestissimus ac firmissimus honoris custos, mediocritas est (ait) ac simplicitas: immoderati autem ac nimis ampli honores, perinde atq; immoderata & inconcinna statua citò subvertuntur.

Loci quoq;, temporis, ac personarum, in honore persequendo ratio haberi debet: de quo pulcre Philosophus 3. Politic. s. Merita enim virtutis atq; honoris suo quæq; loco ac tempore ponderanda sunt, ac ritè distribuenda: sic nimirum, ut in Senatu & Comitibus, aliisque locis & actionibus publicis, pater filio magistratum gerenti: contra in locis & actionibus privatis, filius, quantumvis magistratum gerens, patri cedat: qua de re insignis Tauri Philosophi apud Gell. lib. 2. Noct. Attic. c. 2. disputatio extat. Cum enim Athenas ad Taurum philosophum advenisset præses Cretensis, filius, & ejus pater: atque inter hos duos de sessione quæstio esset, propterea quòd filius magistratum gereret: ibi Taurus cum summa honorum & officiorum perpenatione, disserit, in publicis locis, muneribus & actionibus, patrum jura, cum filiorum, qui in magistratibus sunt, potestatibus collata, inter-

quiescere

quiescere paululum & connivere: sed cū extra Remp in re vitaque domestica sedeatur, ambuletur, vel in convivio quoque familiari discumbatur: tum inter filium magistratum, ac patrem privatum, publicos honores cessare, naturales & genuinos exoriri ac vigere. Elegans ejusdem Gellii eodem loco exemplū est. Consuli Q. Fabio Maximo, filio, pater proconsul obviam equo sedens venit: neque descendit, eō quod pater erat: neque lictores id jūbere ausi fuerunt. Sed ubi pater juxta venit, ibi tum Consul filius lictori ait: descendere jube: & jussit lictor. Hic tum Fabius pater imperio lubens pareret, ac filium, Fabium Maximum, collaudat, eō quod imperium, non suum, sed populi Romani retinere voluerit.

Postrema hujus materiæ & argumenti cautio est: Ut ne honorem ab imperito vulgo, vel passim a quibuscunque, sed a viris bonis, laudatis, ac prudentibus, adeoque ad quos honorum collatio spectat: non ab improbis, ignavis ac stupidis, petamus. Hi enim nec quid rectum, nec quid recto contrarium sit, satis intelligunt, ut pulcrē Plato in Theeteto, Aristoteles 6. Ethic. c. pen. Seneca epist. 103. & omnino Tullius 3. Tuscul. cū famam popularem inconsideratam, ac vitiorum laudatricem, honestatis simulatione veram ipsius honestatis formam corrumpere ait. Solida ergo laus ab iis proficisci debet, qui

ipſimet in vera laude vixerunt; ſecundúm illud
Hectoris apud Nævium, Laudari á laudatis; non
á mala improborum hominum prole, non ab
imperita plebe.

Atque hæc ſatis de honoribus in genere.

Nunc tandem (ſed ſuccincté admodum) de
Academicis ac Philoſophicis in ſpecie.

Tanta autem Philoſophiæ ac liberalium ſtu-
diorum laus eſt, tantusque honos, & elogia
tanta, ut Principes quoque & Imperatores ſum-
mi ab iis alieni eſſe neutiquam voluerint. At-
que hinc (ut parciffimé de eo dicam) Divus
Marcus Imperator, Princeps prudentiffimus, ac
Philoſophiæ plenus nuncupatur, l. ii. C. de his
quib. ut indig. & φιλοſοφικώτατος, id eſt, ſummus
philoſophus, l. ii. in fin. C. de repud. Theodoſius
veró ac Valentinianus Imp. in l. 5. C. de advoc.
diverſ. judicior. & l. 3. de offic. magiſtr. offic. ſu-
mam ſuam erga literarum ſtudia, eorumque cul-
tores, reverentiã, affectionem, favorem, ac de-
votionem diſerté profitentur. Sicut Arcadius
quoque Imperator in d. l. 3. item Juſtinus & Ju-
ſtinianus in l. 5. d. tit. C. de offic. magiſtr. officior.
Neque immeritó ſané his & aliis Imp. (ut jam
nunc audiemus) Philoſophiæ ac præſertim Po-
liticæ ſtudium tantopere cordi fuit. Enimvero
Philoſophia inventum Dei Opt. Max. eſt omni-
um bonarum & laudatarum artium mater ac
procreatrix; res omnino frugifera & fructuoſa,

ut

ut pulcré M. Tullius 1. & 5. Tuscul. 1. de orator. ac 3. offic. Philosophia est res religiosa, ut scité JC^{tus} l. 1. §. 4. ff. de extraord. cognit. Philosophia (præsertim Politica) est res sanctissima. d. l. 1. §. 5. res laudatissima, honoris plena & necessaria. l. 4. C. de advoc. divers. judicior. l. 6. fin. C. de postul. Et cum virtutum præmia, cultoribus earundem tribuenda sint, l. 4. in pr. C. de statuis, l. 1. C. pro quibus caus. servi: virtutum autem præmia non tantum honores sint, pro laudibus accepti, sed varii quoque insuper Academicarum promotionum gradus, variaque jura, beneficia, & privilegia, dona, immunitates, dignitates, & officia: propterea hæc universa & singula legibus & constitutionibus Imp. peculiaribus, peculiari favore, gratia, & amore, Academicis, hoc est, ingenuarum artium, legum ac virtutum studiosis, magistris, ac professoribus liberalissimè concessa & confirmata fuerunt; ut inter alia ex præmio Instit. Imperatoriarum, §. ult. patescit. Hinc immunitatem habent Magistri artiumque & Juris studiosi ac professores à tutela & cura, à muneribus & oneribus civilibus, mechanicis militaribus ac provincialibus, l. 1. §. 1. de extraord. cognit. & l. 6. §. 1. ad 12. usq., ubi Cujac. & Gothofr. ff. de excusat. Et Constantinus Imp. l. 6. item Honorius ac Theodosius Imp. l. ult. C. de professorib. Professores literarum (ajunt) unâ cum uxoribus ac liberis, quin-

etiam rebus, quas in civitatibus suis possident, ab omnibus muneribus, seu civilibus, seu publicis, immunes esse præcipimus: ut nec hospites aut milites recipere, nec ad iudicium deduci vel exhiberi, nec injuriam pati debeant: adeo quidem, ut si quis eos vexaverit, poena gravi plectendus sit.

Hinc studioso disciplinarum liberalium quantum indulgetur, ut agere possit, licet actio alioqui non ipsi, sed patri competat, l. cum filiusfam. 17. ubi Lorient. eleganter ff. de reb. cred. Hinc sumptus, quos pater filio, etiam emancipato, studiorum causa subministravit, debita seu paterna pietate ductus: hi (inquam) sumptus, bene scilicet collocati, in portionem illam, quæ ex patris defuncti bonis ad filium istum pertinet, computari minimè debent, l. quæ pater filio emancipato 50. ff. fam. ercisc. Imò filius quo ad expensas studiorum bene collocatas, hereditati paternæ renuncians, sibi non præjudicat, nisi fortè cum juramento renunciaverit, Bald ad l. 3. C. de collation.

Huc imprimis pertinent insignia illa Frederici primi Imperatoris privilegia, bonarum literarum studiosis ac professoribus in Auth. habita, C. ne filius pro patre concessa, & intra quinquennium quidem absentibus etiam studiosis concessa: Ubi Imperator disertissimè proficitur, licet omnes boni laudem ac protectionem mereantur,

reantur, ingenuarum tamen artium studiosos ac professores, ut puta quorum scientiâ mundus illuminatur, & vita tum Deo, tum Principi, ejus ministro, subjectorum ad obedientiam informatur, specialiter sibi tanquam Imperatori curæ esse, ac peculiari dilectione & protectione sua & successorum, ab omni damno & injuria defendendos. Deinde privilegii loco ipsis peculiariter præ reliquis hominum generibus concedit, tutó, securé, ac sine periculo, & venire & habitare; Imo ut Dd. interpretantur, & adire & abire, & accedere & recedere: neque hoc ipsis tantúm, sed parentibus quoque, fratribus ac sororibus ipsos in Academiis studiorúm ergó degentes invisentibus: imó & nunciis ac famulis & pedellis ipsorum.

Tertió privilegii quoque loco ipsis peculiariter concedit, ut á vectigalibus, portoriis, & aliis oneribus penitus exempti sint: adeó quidem, ut nec pro sua persona, nec pro libris, aut aliis rebus suis, quas scilicet nō habeant venales, l. 5. C. de vectigal. & commiss. vectigal ullum exolvere debeant. Quod si veró illud publicanus ab iis exigat, infamem eum Dd. ex hac constitutione fieri demonstrant, & insuper ad restitutionem quadrupli teneri.

Quartó & hoc privilegii loco peculiariter ipsis concedit Imperator: Ut ne ullo pignorationis aut repressaliarum jure, moribus ac legibus

municipalibus introducto, vel personæ, vel res ipsorum, teneantur aut capiantur: idque nulla in contrarium consuetudine admittenda.

Quintó á quovis damno & injuria peculiari-ter præ cunctis aliis ipsos defensos cupit ac sancit Imperator: idque sub condemnatione in quadruplum restituendum, & insuper sub infamiæ ipso jure irrogandæ pœna, ei, qui injuriam intulerit, constituta: qua de re confer Justinian. in Constit. ad Antecessor. & l. 5. circa fin. C. de offic. magistr. offic. Imó veró Dd. ex dicta Auth. habita, colligunt, eū, qui injuriosum quiddam admittit in domū Studiosi vel Doctoris, sacrilegium cōmittere, ac sacrilegi instar puniri debere: vide Rebuff. de privileg. studios. privileg. 105. Quin etiā ex jam d. constit. non ii solum puniuntur, qui injuriam intulerunt, sed magistratus quoq; vel judices negligentes, qui injuriam illatam illis, non ulciscuntur, nec serió puniunt eos, á quibus studiosi vel professoris injuria affecti sunt: Etiam si magistratus ac judices non ex dolo, sed ex negligentia istud facere omiserint. Quanto igitur magis ex constitutione ista puniendi magistratus ac judices erunt, si ipsimet, qui protegere ac vindicare studiosos debent, injuriam eis inferant: nempe, ut Dd. placet, tum pœna quadrupli, tum privatione dignitatis & infamiæ: idque non tantum, si ipsimet injurias intulerint, aut eas, de quibus constat, non serió vindi-

vindicârint: sed etiam si non ex officio, (etiamsi studiosus injusté læsus non conqueratur) in injurias eas, de quarum autore non constat, inquisiverint; si modó res ad ipsos quoquo modo perlata sit.

Sextó peculiare quoque, privilegii loco, forum ac jurisdictionem, adeoque peculiare judices ipsis tribuit Imperator: ita quidem, ut exempti sint quavis alia cujuscunque magistratus aut judicis, præterquam præceptoris, Domini, ac Rectoris sui, jurisdictione & foro. Si quis veró ad alium judicem ipsos (nisi sponte in eum consentiant, aut privilegio renuncient) trahere tentaverit, is pro tali conamine (ut Imperator loquitur) causa cadet, etiamsi justissima fuerit, adde l. 9. C. de custod. reor. l. 1. ff. de judic. l. quamvis 11. de in jus vocand. l. pen. C. de pact. Et cum regulariter nemo possit á judice inferiore provocare ad Principem aut Cæsarem omissis judicibus mediis, l. imperatores 21. in pr. & §. 1. ff. de appell. studiosis tamen ac literatis per d. Auth. habita, immediaté ad Principem á Rectore appellare permittitur, idque propter specialem illam protectionem, quam Imperator isthic pollicetur, ut Bald. & Dd. ad unum omnes colligunt.

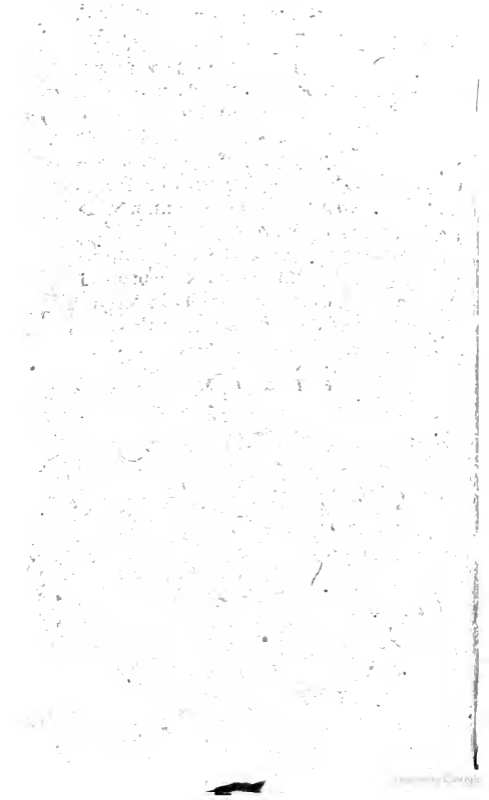
Atque hæc quidem sunt singularia illa Frederici Imperatoris privilegia, Studiosis ac Professoribus concessa. Quæ quód ipsis non ubi-

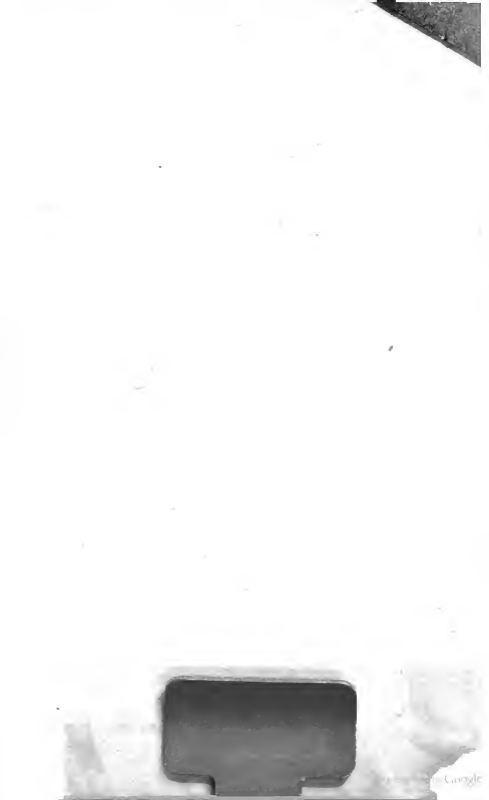
auth.habita: item Horatium Lucium de privilegi. scholast. qui ad centum enumerat talia, & omnino Rebuff. ad d. Auth. lib. 3. de privilegi. scholastic. qui centum octuaginta recenset: Penes quos plura cuius integrum est legere: quandoquidem cleftydra nobis posita pridem effluxit: Et ecce commodum Musæ cum coronis adsunt, Gratia cantitant, Virtutum Nymphæ suaviter applausitant.

Itaque tempus flagitat, & Candidati nostri postulant, ut accedamus nunc tandem ad id, ob quod & hic conventus institutus, & ego cum hisce Candidatis in hasce cathedras sum digressus &c.

F I N I S.

ANT
1318505

XX
B10